

Erdélyi Protestáns Lap

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

A törvény az életben.

A törvény az életben jogbiztosítás és korlátozás. Az a törvény nyeri meg a köztetszést, mely az egyénnek és testületnek joggyakorlatát olyképp biztosítja, korlátozza, hogy abban sem az egyén, sem a testület sérelmet nem talál. A törvényt a közszükséglet szüli, de arra elhívott emberek hozzák.

Előttem az egyházi törvények könyve, melyet a magyarországi református egyház számára az 1904. évi november hó 10-én megnyílt országos zsinat alkotott és Ó Felsége 1907. évi február hó 14-én legfelsőbb jóváhagyással és megerősítéssel ellátott. Ez a kilencz törvénycikk az 1907. évi augusztus 1-jétől kezdve Magyarországon minden református embert kötelez.

Nem céloztam ezt a törvényt ismertetni, annál kevésbé bíráltni. Csupán arról a benyomásról akarok számot adni, melyet nyertem ezen törvénynek olvasása és a gyakorlatból kivett régi törvénnyel összehasonlítása közben.

Előre bocsáthatom, hogy ez az új törvény, mind szerkezeténél, mind tartalmánál fogva a régi fölött áll, annál teljesebb, tökéletesebb.

Az egyházalkotmányi és szervezeti részben előtérbe lép, protestáns elveinknek megfelelően az egyén, az egyházközség, az egyházmegye, az egyházkerület, hogy mindannyi köteleességteljesítésével az anyaszentegyház egyetemének megerősítésére szolgáljon. Nem a nagyobb szervek vannak hivatva, hogy erőt, életet adjanak a kisebbeknek, hanem a kisebb élte a nagyobbakat. Az egyén, mint egyháztag az egyházközséget, ez az egyházmegyét, az egyházmegye a kerületet, a kerületek az anyaszentegyház egyetemét szolgálják és erősítik. Épen úgy, mint a vératomok táplálják és éltetik a testet. Mindenkinek és minden szerv törvényes képviselőjének meg van adva az őt megillető jog. Erdélyi egyházkerületünknek az I. t.-c. 8. §-a az Approbata és Compilata Constitutio I. részében és az 1691. évi Leopoldinum diploma 2. 3. pontjában biztosított jogát, hogy alkotmányát jövőben is a képviselői rendszer elveivel öszhangzóan továbbfejleszthesse — meghagyta, kötelességévé tévén a teendő módosításokat az egyetemes konventnek és zsinatnak bejelenteni. Módosítás kevés van. Az igazgató-tanács javaslata alapján az 1907. évi május hó 25—26. napjain tartott rendkívüli közgyűlés 14—25 jkvi számok alatt hozott határozatával jóformán az egyházmegyei tanács, az igazgató-tanács, az egyes elnökség további fentartását és az espereseknek s a püspököknek egyházmegyei, illetőleg egyházkerületi közgyűlés által választását tartotta fenn, mint különlegességet. Hogy ezen fentartott intézmények, különösen azok közül az igazgató-tanács és egyházmegyei-tanács, kellő határok között tartva

munkálkodásukat, mennyire megkönnyítik és gyorsabbá, biztosabbá teszik a közigazgatást, azt méltányolni csak azok tudják, kik vezetésre vannak hivatva és ügyigazításra, tanácsra utalva. Az élet meg nem áll. Minden napnak megvan a maga követelménye. Már most azt kérdezem, miképpen lesz az élet folyamata jobban irányítva, a mindennapi követelmények megfelelőbben teljesítve? Ha egy ember, Püspök, Esperes, vagy pedig azok a tanácsossal együtt, ex consilio intézik az időközi ügyeket? A felelet könnyű. Több ész többet talál, helyesebben intézkedik. Tehát jobb, ha felelős tanács irányít és intéz. Ezek a tanácsok beszámolnak a közgyűléseknek és a közgyűlések jóváhagyásának feltételével erősítenek, kötnék, oldanak. Hol van hát a hatáskör túllépés? Előbb-utóbb magyarországi testvéreink is be fogják látni az illetén kormányzásnak megbízhatóbb, megfelelőbb voltát és életbe léptetik — hiszem — a nálunk jónak bizonyult tanács-rendszert. Meglehet, mi is idővel reájövnök, hogy megfelelőbb a kettős elnökség, az igényeket jobban kielégíti ha az Esperest az egyházközségek, a Püspököt szintén az egyházak választják presbiteriumaik által; és akkor teljes lesz az egység. Már is emelkedtek hangok, hogy a Püspököt az egyházak jogosítvák választani. Élénk viszhangra talált Váró Ferenc e tárgyban az Erdélyi Protestáns Lapban megjelent cikke, alapos fejtegetése. A törvényt a közszükséglet szüli, emberek hozzák. Ha az idők tapasztalata követeli, lehet azon változtatni. A magyarországi részek református egyházkerületei tőlünk a tanácsrendszer és mi őtőlük a püspökválasztást kölcsönös előnyünkre vehetjük át. A pátrónusi jogot nem bántom. Tisztelet és bámulat fog el, mikor azokra a régi nagy időkre gondolok, melyeknek futó, küzdelmes, szenvedésteljes napjait a Bethlenek, Kemények, Bánffiak, Telekiek, Zeykek, Barcsaiak, Weselényiek, Kendeffiek, Szacsvaiak egy-egy egyháznak, templomnak, iskolának alapításával tették örökkévalóvá. A pátrónusokat méltán illeti az egyházban kiváló jog.

Az első törvénycikk azt a benyomást teszi rám, hogy ebben és ez által megtalálja az egyház minden tagja és szerve az őt megillető jogot. Ezt a jogot személyesen, vagy képviselő által gyakorolhatja.

A II-ik törvénycikk minden című és alkalmazásos lelkésznek jogviszonyait határozza meg. És ez nagyon szükséges, mert az érvényét veszített törvényben majdnem semmi szó nem volt a katonai letartóztatási és javítóintézeti stb. lelkészek viszonyáról az egyházhoz és ezt nélkülöztük. A lelkészválasztásnál óhajtott volna a nép a régi próbaszónoklat, a pályázat alatt álló egyházban megjelenés szabaddá tételének visszaállítását, s mert ezt a törvény vissza nem állította, kívánnivalót hagy fenn a törvény ezen része. Vitás még az is, vajjon jónak bizonyul-e az

ügynevezett qualificationális törvény-rész eltörlése és az ifju lelkészeket elfogadható képességgel ruházza-e fel az a két évi kápláni szolgálattal, a melyet a két papi vizsga között vannak utalva eltölteni? Kérdések ezek az én lelkemben, de nem nyugtalanítanak a hangoztatott kívánságok, az előretoluló kérdések. Várom a feleletet az élet tapasztalatától és hiszem, hogy a tapasztalat követelményeinek megfelelően nyerne kielégítést a kívánalmak, megoldást az előre toluuló kérdések. A segédlelkészek szükséghez képest a jelenleginél még gyorsabb elhelyezésére és alkalmazására szabályrendeletileg felhatalmazandónak vélem a Püspököt. Ez idő szerint a Püspök csak azon esetben nevezhet ki segédlelkészt, ha annak részére a díjlevél az igazgató-tanács által meg van erősítve. Ezen megerősítésbe, a mig t. i. az egyházközség azt megállapítja, egyházmegyei és igazgató-tanácsi tárgyaláson átmegy, beletelik két—három hónap. Van pedig arra eset, hogy segédlelkészre azonnal szükség van. Felteszem, amint egyházmegyében elő is fordult, egy lelkész, a kinek gondozására három—négy egyház van bízva, beteg lesz; betegségéből felgyógyulása, gyógykezelése egy évet vesz előreláthatólag igénybe, nincs a közelben senki a ki helyettesítse. Ilyenkor az a két-három hónapos hivatalos eljárás igen hosszas idő, a hivek lelki életének kárára, a beteg lelkész lelki gyötrelmére van. Nézetem szerint ily esetben az esperes felterjesztésére, megerősített díjlevél nélkül is, jogosítva kellene lennie a Püspöknek a segédlelkész kinevezésére. Majd azután eligazodnék a díjlevél és fizetés kérdése.

(Vége következik.)

Jancsó Lajos.

ISKOLA.

Kollegiumaink értesítői.

V. A marosvásárhelyi.

Az „Értesítő” címe „A marosvásárhelyi ref. kollegium államilag segélyezett főgimnáziumának értesítője” nem helyes, mert nemcsak a főgimnáziumról, hanem az elemi iskoláról is szól az értesítő.

Az Értesítő 1—23. lapjait Nagy Endre tanárnak „Horatius és Maecenas” c. tanári székfoglaló értekezése foglalja le.

Inkább a hazai irodalomnak felhasználása alapján készült, eredetiséget magának nem vindikáló értekezés, melyben Horatiusnak Maecenashoz és Augustushoz való viszonyát fejtegeti eléggé érdekesen és vonzóan s a klasszikus költő iránt érzett szeretettel és lelkesedéssel védi meg Horatiust a következzelenség és hizelgés vádjától.

A 6 lapra terjedő igazgatói évzáró beszéd a munkának az ifju és férfiu önértetére és egész lényére gyakorolt nagy befolyását hangoztatva jelzi, hogy — bár a lefolyt év a megelőző évekhez viszonyítva mutat is haladást — az elismerés hangján szólani róla nem lehet. Az eredménytelenség okát a tanuló ifjuság egy részének feltűnően csekély ambíciójában, a szülőknek az iskola és tanár munkája iránt tanúsított közömböségében, a tehetségek és hajlamok fel nem ismerésében s a gyakorlati pályáktól való idegenkedésben látja. — Az igazgatói évzáró beszéd szerint erkölcsi magaviselet tekintetében nagyobb kihágások nem fordultak elő (a statisztikai kimutatás szerint azonban 3 tanuló kevésbé szabályszerű magaviseleti fokozatot kapott); az ifjuság össz munkássága a megelőző évihez képest lendületet vett; a tanulók egészségi állapota kedvező volt.

Az állami főfelügyeletet Kunecz Elek főigazgató gyakorolta, mint miniszteri megbízott.

A 12 rendes tanár mellett 1 tornatanító és 4

helyettes-tanár működött a lefolyt iskolai évben. A rendkívüli tárgyak közül állandóan alkalmazott tanítója van a francia nyelvnek és zenének. Az éneket Nagy László tanította mind a 8 osztályban, de hogy milyen minőségben nyert alkalmazást, nem tűnik ki, mert sem a rendes, sem a rendkívüli tantárgyak tanítói között nincs felemlítve.

Helyesebbnek tartanók, ha az ének- és zene-tanítása egy kézben volna, ami az ének-zenetanítói állás szervezésével volna elérhető.

A tárgy csoportosítást a IV. és V. osztályok kivételével, melyekben minden tárgyat más-más tanár tanított, sikerült megcsinálni.

Párhuzamos osztály volt az I. és II. gimnáziumban.

Az évi tanítás anyaga osztályok szerint mondhatni túlságos részletezéssel van feltüntetve 18 lapon keresztül.

Az egészségtan ennél az intézetnél is a rendkívüli tárgyak közé van sorolva, de kötelező volt a VII. osztály minden tagjára.

A rendkívüli tárgyak közül egészségtant tanult 33 VII. osztályos tanuló; az ifjusági énekkarnak 120 (m. é. 120), a zenekarnak 24 (m. é. 24) tagja volt. (Érdekes véletlen a számok találkozásában!) Az énekkar 6 ünnepélyes alkalommal szerepelt nyilvánosan.

A zenekarban nyert oktatásról jelezve van, hogy ingyenes volt, s így azt kell következtetnünk, hogy a többi rendkívüli tárgy tanítása díjfizetés mellett történt.

A gyorírásra és francia nyelvre járt tanulók száma nincs feltüntetve. A később közölt statisztikai táblázatból állapítható meg, hogy franciát tanult az V—VIII. osztályokból 56, gyorsírást a III—VI. osztályokból 52 tanuló. A statisztikai táblázatban a mű-éneket tanulók száma 124, a zenét tanulók száma 34. (Fennebb más számok szerepelnek.) A rendkívüli tárgyak között nincs kitüntetve, de a statisztikai táblázatból kitűnik, hogy vívást is tanult 1 I., 1 V. és 1 VII. o., összesen 3 tanuló.

Az V—VIII. osztályok magyar írásbeli feladatai külön fejezetben vannak felsorolva; általában megfelelők; nem találunk azonban egyet sem, amely református egyháztörténelmi vagy egyházas vonatkozású lenne. — A gimnáziumban használt tankönyvek jegyzéke külön fejezetben van közölve.

A tanulók érdemjegyeit feltüntető táblázatból s a hozzá csatolt kimutatásból kiszámítható, hogy egy tanuló sem nyert elégtelen osztályzatot a filozófiából. Az elégtelen osztályzatok száma a vallástamból 2%, a természetrajzból 3%, a történelemből és mértani rajzból 4.5—4.5%, a németből 5.5%, a magyarból és földrajzból 6.6%, a görögből 6.5%, a természettanból 10%, a mennyiségtanból 12% és a latin nyelvből 15%. A tanjegyek közül jeles a mennyiségtanból 9.5%, a természettanból 10%, a görögből 11%, a földrajzból 12%, a latinból és történelemből 13—13%, a természetrajzból 17%, a németből 19%, a magyarból 22%, a mértani rajzból 25%, a vallástamból 30% és a filozófiából 31%.

Az egyes tantárgyakból elért eredmény tehát eléggé megnyugtatónak mondható.

Az elemi iskola igazgatója a főgimnázium egyik tanára (Tróznér Lajos); tantestülete 3 rendes tanítóból áll (az I. és II. osztálynak 1 tanítója van). Az évi tananyag 6 lapon keresztül meglehetősen részleteséggel van kimutatva. A 4 osztályban 105 tanuló volt. Az elért eredmény általában jónak minősíthető, mert a 105 tanuló közül csak 9-nek elégtelen az általános osztályzata (8.5%).

Részletes kimutatást közöl az értesítő a kollegiumi alapítványokról, jelezve a kiosztható összegeknek a tanulók között való megosztását, mint jutalmazást.

40 féle alapítvány kamatait élvezték a tanulók

s az adományozóknak egész sora bizonyítja, hogy az *alma materről* nem feledkeznek meg az intézet barátai, hanem jelentékeny összegekkel áldoznak a szegény és jó tanulók jutalmazására, segélyezésére. — Volt a lefolyt iskolai évben 3 *külső* ösztöndíj (2 erdélyi kincstári és 1 tanulmányi alapi) és 12 *családi* ösztöndíj (a *Pallocska Lajosné*-féle alapítvány (27 K. 90 f.) élvezője nincs kitüntetve).

A *konviktus* tagjainak száma 202 és 195 között váltakozott (az évvégi szám jelezve nincs). A konviktusi egész díj 216 korona volt (2 ingyenesnél 220 korona szerepel). Egész díjat fizetett az I. félévben 110, a második félévben 111 tanuló, a többiek egész, háromnegyed, fél vagy egynegyed kedvezményben részesültek. — Ebben a kollégiumban még életben van az *alumnusság* intézménye. *Alumnusok* azok, akik mint szegénysorsú, de legalább *elegséges* (sajtóhibából *egésszéges!*) osztályzatú tanulók az *internátusban* és *konviktusban* végzett *csékély teendőért* az ellátási egész díjnak csak $\frac{1}{4}$ részét fizetik. Nem tudhatjuk, mik lehetnek azok a teendők, de paedagogiai szempontból nem nagyon helyeselhető, hogy egyes tanulók saját társaikat szolgálják ki s így az egymás közötti megkülönböztetésnek már az iskolában elkészítettessék a melegágya. Konviktusi kedvezményt jótanulásért 67 és mint *alumnus* 31, összesen 98 tanuló élvezett s így a bennlakó tanulóknak csaknem fele részesült kisebb-nagyobb kedvezményben a konviktusban.

A konviktusi kedvezmények összege 9890 K., melyből az alapok kamatai 4492 K. 52 fillért fedeznek (a kimutatásban más összeg szerepel!), a fedezetlen 5397 K. 48 fillér a konviktus költségvetésének terhére esik.

Az intézet nem feledkezik meg a gimnáziumot végzett tanulók segélyezéséről sem, mert a lefolyt iskolai évben is 3 különféle alapítványból 9 egyetemi hallgató nyert segélyt, melyek közül több meghaladja a 300 K.-át.

Jutalmakban, ösztöndíjakban, pályadíjakban kiosztott 2915 kor. (m. é. 3060 kor.), *külső ösztöndíjakban* 440 kor. (m. é. 240 kor.), *családi alapítványokban* 2912 kor. (m. é. 2899 kor.), *konviktusi segélyben* 4862 kor. (m. é. 4596 kor.), *alumnusok* konviktusi díjában 5397 kor. (m. é. 4356 kor.), *tandíjelengedésben* 4833 kor. (m. é. 4690 kor.). Ha hozzáadjuk még ehhez a magántanítás díjait, a legatíó jövedelmeit, melyek mintegy 4500 koronát tesznek ki, s a „Bethlen Gábor“-kör által 41 szegény tanuló felruházására adott 257 koronát, a tanulók közvetett és közvetlen segélyezése 26116 koronát tesz ki, ami a mult évi 23751 koronával szemben *jelentékeny emelkedés* s így csak örömmel jegyezhetjük fel, hogy a *tanulók segélyezésére* úgy látszik kiváló gondot fordít az intézet.

A tanulók összmunkásságáról feljegyzett igazgatói véleményt igazolja a *pályakérdésekről* összeállított kimutatás. A kitűzött 11 pályakérdés közül 4-re (*görög, számtan, fizika, állattan*) nem érkezett pályamunka, a többi 7 pályakérdés jutalmazásra méltóan oldatott meg.

Három *ifjúsági egyesület* működött a lefolyt isk. évben a kollégium kebelében. A „*Mentovich-önképzőkör*“-nek elnöke volt *Lakatos Sámuel* tanár, alelnökei *Tróznér Lajos* és *Paál Gusztáv* tanárok voltak. (Feleslegesnek tartjuk, hogy egy ifjúsági egyesületnek élén 3 tanár álljon; elegendő volna egy s az sem annyira elnök, mint inkább *vezető* vagy *felügyelő tanári* minőségben.)

A körnek rendes tagjai a VII. és VIII. osztályosok, rendkívüli tagjai a VI. osztályosok. A tagok száma a kimutatásban nincs jelezve, az elébb közölt statisztikai kimutatásból tűnik ki, hogy 86 volt. (Itt azonban 5 V. osztályos tanuló is szerepel.)

A kör tevékeny munkásságot fejtett ki, mert a

kitűzött 8 pályakérdés kivétel nélkül jutalmazásra méltóan oldatott meg, sőt a jutalmazottak mellett több pályázó nyert dicséretet.

Az *Ifjúsági Olvasó-Egyesület* rendes tagjai a VII. és VIII. osztályosok, rendkívüli tagok lehetnek az V. és VI. osztályosok. A tagok száma 94 volt a jelentés szerint (a statisztikai kimutatásban 95 szerepel). A felügyelő tanár *dr. Dékány Kálmán* volt. Az egyesület könyvtára 59 művel gyarapodott 83 kötetben (a gyarapodás értéke s a könyvtár jelenlegi állománya nincs kitüntetve.)

A „*Bethlen Gábor Ifjúsági Kör*“ *Paál Gusztáv* tanár vezetése mellett a vallásos eszmék és humánus törekvések szolgálatában áll. A helyben és vidéken rendezett műsoros estélyek jövedelméből 40 szegény tanuló felruházását tette lehetővé 280 kor. értékben (a tanulók segélyezéséről szóló kimutatásban 257 kor. szerepel.) Ha olvassuk, hogy tagjai 1—1 koronával járultak hozzá az alsóbb gimnáziumok könyvtárának gyarapításához, önként felmerül a kérdés, vajjon nem terhelő-e a tagság a tanuló ifjúságra anyagi tekintetben?

A *kollégiumi gyűjtemények* közül a *könyvtár* gyarapodott 78 művel 112 kötetben; a *könyvtár állománya* a tanév végén 18315 mű 28985 kötetben és füzetben.

Az *ifj. könyvtár* az V—VIII. osztályosok részére az *ifj. olvasó-egylet* könyvtára; külön könyvtára van „*Gyermek-könyvtár*“ név alatt az I—IV. osztályosoknak; áll 503 műből 950 kötetben. Nem nyerünk az értesítőből felvilágosítást az iránt, hogy hogyan történik e két ifj. könyvtár kezelése s az olvasmányok számbavétele. Az Ifj. Olvasó-Egyesületnek például az V. és VI. osztályból csak 21 tagja volt s így nem tudjuk, hogyan jutott a többi V. és VI. osztályos az ifj. kötelező olvasmányokhoz. Az *elemi iskolai* tanulóknak külön könyvtára van 227 kötetben; gyarapodás 35 kötet 80 kor. értékben. A *szegény tanulók* könyvtárában 467 könyv van; segélyezettett a lefolyt isk. évben 72 tanuló.

A *szertárak* közül az Értesítő szerint csak az *érem- és régiség-tár* gyarapodott 96 drb. adománnyal.

A *kollégium* vagyona az 1906. év végén 1.071,942 korona, melyhez járul még a kollégium kezelése alatt levő *Pataki Ágotha iskola-alap* s a *Gecse-féle* alapítvány, mely 1906. végén 869093 korona 10 fillérre emelkedett.

Statisztikai adatok. Vizsgálatra állott 452 (m. é. 424) tanuló. *Magántanuló* közülök 10. — *Református* 298 (m. é. 297), *más vallású* 154 (m. é. 127); a tanulók emelkedési száma tehát a más vallásuakra esik. — *Magyar anyanyelvű* 407 (m. é. 389), *más anyanyelvű* (német, oláh, olasz) 45 (m. é. 35), csak magyarul beszélt 347. *Marosvásárhelyi* és *marostordamegyei* 303 (m. é. 311), *más illetőségű* 149 (m. é. 113). Legtöbb az *értelmiségi* szülők gyermekeinek száma: 113, legkevesebb a *kereskedelmi alkalmazottaké*: 1.

Magaviselet tekintetében jó 367, *szabályszerű* 72 = 16% (m. é. 12%), *kevésbé szabályszerű* 3.

Tanulás tekintetében *jeles* előmenetelű 30 = 7%, *jó* 96 = 21%, *elégséges* 214 = 47%, *elégtelen* 112 = 25% (m. é. 128 = 30%) s így az eredmény *kedvezőbbnek* jelezhető a mult évinél.

Az *érettségi vizsgálat* eredménye a következő:

A vizsgálatra állott 38 (m. é. 27) tanuló közül *jelesen* érett 8, *jól* 11, *érett* 18, javításra útasított 1 tanuló (m. é. 9, a tanulók $\frac{1}{3}$ része) s így az érettségi vizsgálat eredménye egészen sikerültnek s a mult évihez viszonyítva *feltűnően jónak* mondható. Az érettségit tett ifjak közül legtöbben (8) *jogi* pályára lépnek.

A *betegségi esetek* közül *könnyű* volt 695, *súlyos* 116, *járványos* 15. (Az Értesítő végén közölt „*Vegyés adatok*“ szerint 117 könnyű és 49 súlyosabb betegségi eset volt. *Feltűnő az eltérés a 2 közlés között!*) A

betegségi esetekről nincs részletesebb kimutatás közölve.

A „*Vegyes adatok*“ c. fejezetből olvashatjuk, hogy az évváró vizsgálatok június 15—20 napjain tartattak meg; az évváró ünnepély június 23-án, a vizsgálatok után volt. A tanév folyamán 189 munkanap volt. Iskolás ünnepély 6 volt a tanév folyamán.

A jövő évre összeállított tájékoztatóban találhatjuk meg, hogy az V—VII. osztályosok olvasó egyleti díjban s a francia nyelv tanulásaért 4—4 koronát fizetnek. Lakásdíja a magyarajkú protestáns tanulóknak évi 37 korona, a nem magyarajkúaké és nem protestánsoké 73 korona.

Az évi konviktusi ellátás díja 216 koronáról 240 koronára emeltetett fel az 1907—8. isk. évtől kezdve.

Obiectivus.

Örömnapok Domboson.

Magyar ref. anyaszentegyházunk e kicsiny, hitéhez, nemzetéhez sziklaszilárdan ragaszkodó oázisa, a hatalmas, gazdag és népes szász s oláh nemzeti ségek közt július hó 14 és 28-án örömnappal ült. Ama napon töltötte be 11 év óta üres papi állását s ekkor avatta fel szépen megújított templomát és iktatta be hivatalába új lelkipásztorát. — Az öröm, lelkesedés, egy szebb jövőnek boldogító reménye ott fényelt az arcokon, tündökölt a szemekben és ellenállhatatlan erővel tört ki az ajkakon. Hogy mit tehet a hit, bizalom és mindezeknek alapja a szeretet, élőbizonyossága dombosi egyházunk munkásbuzgó hivei.

A XVIII-ik század első felében az addig egyesült magyar ref. és szász-luth. egyház külön válik. Míg ennek hivei a szomszéd erős egyházakba költöznek, addig amazok, összesen 8 köznemes család megalakítja a ref. egyházat és magának papot viszen, iskolát létesít, úgy hogy a század végén már papja és tanítója van. Azon időig, míg a nemzet derekának, a nemességnek kezén van a földbirtok mindkettőt fenntartja, lassanként izmosodik, gyönyörű szépen fejlődik. Azonban fejlődésében csaknem egy századdal vissza veti a nemzetnek létéért folytatott titáni küzdelme, melyben az elámított, félrevezetett, tudatlan, fanatikus tömegek vak dűhének, kincsszomjának oly sokan és annyi egyházunk esett áldozatul, hol talán örökre „elnémultak a harangok“. Dombosi (akkor Voldorf) egyházunkkal, — hála Istennek — nem így történt. A nagy vihar lecsendesedésével a hivek összegyűlnek, s mert tudják, hogy az elfojtott keservet édes anyanyelvünkön csak a templom falain belül a szenvedő Izrael bánatos zoltáiraival önthetik ki, újból szervezkednek. A romokat eltüntetik, erejüket meghaladó áldozattal, mintegy dacolva az ellenáramlattal Hamary János (róm. kath.) nyug. huszár századossal élükön a templom mellé tornyot építenek, orgonát szereznek és majd ifj. gróf Bethlen Gábor egykori kerületi főgondnok, még egy harangot adományoz. De hiába való e kicsiny gyülekezet minden igyekezete, a rohamosan haladó idővel lépést tartani nem tud, a vezető elhal, a kiválóbbak nagyobb munkabérre mennek, a honn maradtak küzdenek ama paizsos férfiúval. Iskoláját átadja az államnak, papjai csak lépcsőnek tekintik, lassanként mit az ősök építettek, egymás után dűlnek az enyészet ölébe, hogy 24-ik papja eltávozásával 1896-ban csak az egyetlen templom marad használható állapotban. Többé nem jelentkezik senki, ki a lét és nem lét közt küzdő egyház ügyét felvegye.

A hivek nem csüggednek, érzik helyzetük fontosságát, bíznak egy jobb jövőben és reményük egy még akkor serdülő ifjú. Ezen reményükben túrnak és fizetik az egyházi adót, hogy gyűjtsenek alapot, melyen majd az építse fel a romokat, kire ők titkon

tekintenek. E remény összetartja, nem hullanak el, mint az oldott kéve. És ime az, ki a benne bízokat soha el nem hagyja, a bölcs Gondviselő reményüket teljesítette, midőn július 14-én egyhangú lelkesedéssel hívhatták el lelkipásztornak ez egyházba kinevezett segédlelkészt, tisz. *Gidófalvy Károly* aát. Igazi benső örömmel készültek e napra, hogy mikor a választási elnök d. u. 4 órakor kihirdette a papi állomás betöltését, mintegy varázsütésre állott elő egy lovasbandérium, mely az akkor Kóboron lelkészi szolgálatot teljesítő ifjú lelkészt kellő ünnepélyességgel fogadja. Az ifjúság nevében Boér Lőrinc joghallgató üdvözölte Lemneken s köszöntését e szavakkal fejezte be: „Jelszavad legyen *Isten és a magyar haza*“. A közösgben rögtönzött diszkapúnál a presbyterium élén a különböző ajkú lakosok jelenlétében beszólgáló lelkész fogadta, figyelmeztetvén, hogy az örömmámor ne kábítsa el, ha netalán eljönnek a megpróbáltatás nehéz napjai, emlékezzék arra, kinek tudományát hirdetni benső hivatottságból vállalkozott, kit sem a nép hozsánna kiáltása, sem feszítst meg ordítása céljától el nem tántorított. A nem várt fogadtatásra az ifjú lelkész meghatottságtól remegő hangon, bensőségteljes szavakkal válaszolt, kijelentvén, hogy az adott jelszót még egygyel fogja megtoldani s ez: „*emberszeretet*“.

Míg a választás jogerőre emelkedett, teljes befejezést nyert az egyetlen templom diszes megújítása. És hogy az öröm teljes legyen, ne csak embernek, hanem istennek is kedves dolgot műveljünk, határozatba ment, hogy e megújított templom a lelkész beiktatása alkalmával avattassék, szenteltessek, mint volt, Isten imádásának szenthelyévé.

E szép, magasztos és lélekemelő ünnepély július 28-án lett megtartva, mikor a harangok hívására a környékből összesereglett ünneplő közönség között megjelent a nagyszabedbeni egyházmegye esperese, nt. Nagy József aa az öt követő papok és presbyterek élén. A templom ajtóban beszólgáló pap üdvözölte s nyújtotta át a szép templom kulcsát, mint anyaszentegyházunk első előjárója képviselőjének, ki átvéve az „*Atya, fiu, szentlélek, teljes szentháromság egy örök Isten*“ nevében felnyitotta. A közönség ajkairól felhangzott, hármionium kíséret mellett „*Im be jöttünk nagy örömmel*“, mert valódi öröm lakozott a szívekben. A dombosi „*Emke*“ daloskórnek szép, összhangzó egyházi éneke után Nagy József esperes lépett, egy új, gyönyörű, szép bordószínű bársony takaróval bevont szószékre és a szíveket megható ima után iktatóbeszédében vázolta a papi hivatal szépségét, nagyszerűségét, de a melylyel lemondás és végtelen sok türelem jár, ha Krisztus vitézei akarunk lenni. A gyülekezetet és lelkészt egymásiránti szeretetre és bizalomra intve, felhívja az új lelkészt hivatása megkezdésére.

Egy remek szóló-ének elhangzásával *Gidófalvy Károly* új lelkész tartotta meg alkalmi ima végeztével János ev. I. 17—32. v. alapján tartalmas beköszöntő beszédét, melylyel bizonyosságot tett hivatottságáról, lelkipásztori képességéről. Bizony beszéde alatt nem egy szem nedvesedett meg a meghatottságtól. Ismét Nagy József esperes nemes alakja jelent meg a szószéken és igazán magas szárnyalású imádsággal emelte lelkünk az örökkévalóság számolyához, áldást esdve a magyar hazára, anyaszentegyházra, gyülekezetre, lelkészre, minden hívőre, avatta fel az imádság házává, hogy legyen az a menyország kapuja.

Újzsengei úrvacsora osztás ideje lévén, az úrasztalához hívó ének elhangzásával *Balla Károly* fogarasi lelkész készítette el a szentjegyeket, hívott egy az életből vett hasonlatokkal ékesített beszédben a lelkivendégségre, fejtegetvén, hogy a mai elégtelenségnek, nyomornak oka az emberiségnek a Krisztus útjáról való letérése, s jár a széles úton és tágas

kapun, mely a veszedelembé visz. Rövid ima után Simon Gábor mohai lelkészszel kiosztották a szent vendégség jegyeit, annak emlékezetére, ki nekünk példaadónk mind életünkben, mind halálunkban. Az ünnepélyt rövid imával bezárta Berde Sándor kőbori lelkész, mint az egyháznak 4 éven át vezető lelkésze. Végül felhangzott „Isten áld meg a magyart“, e minden igaz honfi imádsága. Az imák és beszédek között Györbiró Sándor fogarasi énekvezér-tanító gyönyörű szép és remek énekszámával mutatta meg, hogy az „igazaknak ékességek a hálaadással való éneklés“.

Hogy az ünneplésnek is látható emléke legyen tek. Kadácsi Bálint kir. főerdész, a papválasztásnál világi megbízott, felmerült nap és fuvardíjával 24 K 40 f egy „Orgona alap“-ját tette le, nagyságos özv. Apáthy Vinczéné szül. Berger Olga ónagysága néhai b. e. férje emlékezetére, ki egykoron ez egyház hí és buzgó építője vala, a már említett szószéktakarót és 2 drb széktakarót adományozott. Ezek köszönetre nem szorulnak, a jó tett önmagában hordja jutalmát és az Úr szereti a jókedvű adakozót.

Az ünneplő sokaság között ott láttuk mélt. Apáthy Péter Nagyküküllővármegye főispánját, ns. Apáthy Gyula kir. táblabíró, e község szülöttjét, ntiszt. Pildner Károly ev. cseres, lemneki lelkész, tisztelendő Popovics Sámuel gör. kel. papot. ngs Zágoni Gábor nagyszabeni kir. közjegyzőt, általában a vidék művelt közönségét valláskülönbség nélkül, kik eljöttek 15—20 km. távolságról, mert nemcsak a ref. felekezet, hanem a magyarság ült ünnepet, erősítette meg egy bátor élő csapatát.

És midőn megelégettünk az igével, hivatalosak lettünk új lelkészársunk kedves szülői ngs Gidófalvy Kázmér nyug. honvéd százados és szeretett neje Hamary Etelka ónagysága házához, hadd tápláltassék testünk is, hogy el ne fogyatkozzék lelkünk, hol felköszöntőbbe nem volt hiány, melyet főispánunk nyitott meg az új pap életésével. Mi is kívánjuk, éljen sokáig, legyen öröme egyháza javáért édes apjának, fenkölt gondolkozásu édes anyjának, kiktől vette lelkének ama nemes irányzatát, mely nem követi a mai kor kalmár szellemét s lett a szegénységgel küzdő ref. anyaszentegyházunk szolgájává és a kik most is az ünnepély összes anyagi terheit hordozták. Magasztos munkatér vár reá, mert építeni ott, hol van kötelesség, de építeni ott, hol nincs miből, dicsőség. Fel a munkára új barátunk, neked ott betölteni a munkakört legyen dicsőség!

Este az ünnepély befejezésére Marin János gör. kel. áll. tanító vezetése mellett szép sikerrel működő ifjúsági egyesület és »Emke« daloskör tagjai jó sikerrel előadták Szigligeti »Háromszéki leányok« című énekes színművét. Épen alkalomszerű előadás volt a kivándorlás ezen szomoró korszakában és az ezzel kapcsolatos estélynek a munkára figyelmeztető napugár vetett végét. Azon szép reménységgel távoztunk el Dombosról, hogy ez a maroknyi magyar nép élni és fejlődni akar, de szükséges a nagyoknak a segítése is e lelkes gyülekezet megerősítésére.

Berde Sándor,
ref. lelkész.

IRODALOM.

E rovatban minden munkát megemlítünk, ami szerkesztőségünkbe elküldetik, de hosszabb, bírálatos ismertetésre nézve a szerkesztőség fentartja saját elhatározását.

Böhm Károly axiologiája.

(Az ember és világa. Philosophiai kutatások. III. rész: Axiologia vagy értékten. Kolozsvár, 1906. Stein J. bizományosa. Ára 6 K)

Igy értjük meg azt a nevezetes tételt, hogy a szocialis erkölcsstan, a lapos tömeg-utilizmuson túl

lendülni, hibás előzményei miatt, nem képes; jogtalanul méri az ember értékét a szocialis hasznavehetőséggel, mert ez az érték az embernek nem egyetlen értéke. Annál fogva a szocialis erkölcsstan, akármennyire megbabonázza a fejevesztett kapkodásban elfáradt értékelést újnak hirdetett értéktábláival, *nem az igazi moralis*, hanem még pusztán csak a nyers szocialis anyag, mely az értékelés fenomenológiájának tükörképét segít hiven megalkotni, de erkölcsivé ezt a pusztá szocialis kooperációt csak az öntudatos szellem önelhatározó belenyulása nemesíti, s *akkor* lehet értékelni, ha egyszer azt hirdethetjük: mi értéke van annak, ki a közt alkotja?

A tényleges értékelés, mint említettük, csakugyan nyilván mutatja, hogy ezt a tullépést az orthodox utilizmus színvonalán kényszerűen meg kell tenni minden becslésnek; a legszatócsabb filiszter-morál is sejtí, hogy a hasznossággal nem éri fel a szellem méltóságát s mihelyt a méltóság lehellete megéri a utilizmust, mihelyt a *nemesebb* mértékét alkalmazza: meghódol az idealista értékelés fölénye előtt, ha a hirtelen fellobbanó belátást újból eloltja is az alapdogma vizenyős köde. Pedig a jelen szocialis etikáinak nagy része, éppen a fejlődés alapjára áll; az evolúció, mint egy varázsige, old és nyit titkokat; annál különösebb, hogy a fejlődés értelmének magva az ontol. tény tömeg alul oly halványan dereng elé: hogy a fejlődés az egyén nemességének megvalósításában áll, azért a szellem önértékével mérendő. A gyakorlati életben sok elégedetlenség s a lelkek önkéntelen sóvárgása valami „jobb igazságosság“ után, nyilván mutatja, hogy a ma közkeletű szocialis ethika utilisztikus értékelése nem az utolsó szó abban a töprengésben, mely az élet értékét akarja megnyerni s az evangéliumi ifjúval kérdezi: Mit cselekedjem, hogy az örök életet vehessem? Ezek a fejtegetések feltárják az egész zavaros értékelés belső ellenmondásait, ezzel végét vetik sok elméleti tévedésnek, s teljes fényben állítják öntudatos értékmérő gyanánt azt az értéket, aminek *követelését* jogossá és szükségessé teszi az emberi szellem abszolút értékességének felismerése, és az értékelés természetének felderítése.

VI.

Az utolsó lépés, mely az egész kutatásra a koronát van hivatva feltenni, éppen a *nobile* szétágazódásának felfejtése: hány faja van az önértéknek? A kérdést ugyanis még nem oldotta meg, a haszon és önérték viszonyának megállapítása, az a tény, hogy a nemesség megnyilatkozási formája, fenomenonja a haszon. A formába az önérték beleömlik, s felismerésének a hasznosság szükségképpen ontol. heurisztikus elve; de az önérték fajait magából az abs. értékes megvalósulásának természetéből kell megérteni. Az önértéknek annyi faja lehet, ahányféleképpen megvalósulhat, azaz, az *egy* önérték fajainak megkülönböztetése: ismereti *distinctio*, ugyanazon noumena különböző megnyilatkozásai közt. Ez a kulcsa ama három faj megértésének, melyeket a *szép, jó és igaz* fogalmaiban a filoz. gondolkozás rég fixirozott s melyeknek különödtött tartalmi alakulásait az esztétika, etika és logika oly rég rendszerezte, anélkül, hogy határaikat biztosan meg tudta volna húzni, vagy éppen összefüggésüket megállapítani. Böhm kutatása erre a legmélyebb kérdésre fordul; axiológia, mint egyetemes alapvetés az egyes értékdisciplinák számára, ezzel tetőzi be a kutatást, melyen az egyes szakok épülete majd emelkedni fog.

Az összefüggés kutatása e három faj közt nem új; de a kutatás módszeres igazolás nélkül, inkább ötletszerűen statuálja a sejtett összefüggést. Az igaz, szép és jó „modern szentháromságát“, mint Haeckel nevezi, ajkán hordja mindenki, aki az „intellektüellek“

közé óhajt tartozni, de maradéknélküli megoldáshoz a három fogalom kutatása még nem jutott. Egyszer azt halljuk, hogy az igaz = szép és jó; máskor a három elem valamely más kombinációját látjuk egyenletbe állítva. Mindez egyenletek azonban tévesek, mert igaz, szép és jó csak az értékelendő tárgy ideális tartalma, azaz *jelentése*, s a három jelző között nincs egyszerűen egyenlőségi viszony, amit e jelzők határozott tartalma s alkalmazása mutat. A jó speciális köre az akarat; igaz akarat nincs, hanem megnyilatkozása lehet igaz. Viszont a logikai alkat se nem szép, se nem jó, csak igaz; szép fogalom nincs; a szépet kizárólag a tárgy megjelenési formája foglalja le. De megértjük összefüggésüket, ha megfontoljuk, hogy a három értékjelző *egy* érték megnyilatkozási módjaira vonatkozik, s az utolsó teendő: ezen önérték megvalósulásának mozzanatait érteni meg.

Ez a megvalósulás pedig, a szellem által a tárgyba lehelt jelentés megvalósulása, a következő mozzanatokot mutatja.

Amíg az Én a tárgyba vetített jelentéssel tisztán szemlélő viszonyban van, amíg csak az öntudat belső síkjában él a jelentés s az Én ezen intelligibilis alkatra szegzi tekintetét, addig az egyetlen jelző, mely a képre alkalmazható, az *igaz*, vagyis, annak kifejezése, hogy a kép a szellem önkifejlése feltételeinek s törvényeinek megfelelően jött létre. Igaz és téves annál fogva értékjelzők, s az *igaz* értelme nem az, amiben a formai logika realizmusa találja, hogy a kép megfeleljen a külső tárgynak, mert az a külső tárgy éppen = a mi képünk, hanem hogy ne mondjon ellen azon funkcióknak, melyek a képet a pusztá érzéki meglét és a jelentés vonásaival egyáltalában ellátják s ezzel megalkotják. Azokból az esetekből, melyekben e kép öntudatos utánképzése helyes, a logika levonja a maga szabályait, s így a logika a jelentés kialakításának törvényeit vizsgálja, s ez a mély értékű teendője a pusztá formai logika szóhüvelyezésénél sokkal magasabb méltóságra emeli: ismeretelméleti logikává nemesíti, amire nálunk éppen a Böhm Logikája adott példát.

2. De az intelligibilis síkból, a tudat belső szemlélése teréből a jelentés kivetítettik, s most e projekció *formája* is, azaz, a jelentés önérték megvalósulási módja is figyelembe vétetik a tartalom mellett, azaz, most projiciáló formája miatt is értékes az Én. Amint a nemes tartalom a szociális síkba vetítettik, azaz a más Én, a socius hasonló vetítéseivel érintkezik, össze is ütközik; erre a megvalósulási módra illik a *jó* jelzője. A cselekedet annál fogva értékes, azaz jó, ha a jelentés ideális alkata nyilatkozik meg benne; de viszont, cselekedetben kell megnyilatkoznia, hogy jónak mondassuk az Ént, különben, míg csak saját képeivel áll szemben, csak a kép és ítélet közti viszonyt értékeli, az *igaz* jelzővel. Itt nyerünk már most bepillantást a Kantnál oly sokszor repudiált tétel értelmébe, hogy az erkölcsiségnek elve csak formai lehet, s egyuttal itt nyerjük Kant tanának elmélyítését is. Amennyiben ugyanis az erkölcsiség az egyetlen nemesnek: a szellemnek öntudatos megvalósítása, annyiban a legmagasabb tartalmi elv biztosítva van számára, s a formaiság értelme s a forma értéke az, hogy éppen ez a tartalom valósul meg benne; azaz: a legnemesebb tartalom a legértékesebb vetítéssel, a legszabadabb elhatározással, a szellem legsalaktalanabb megnyilatkozásával érdemi meg a jó jelzőjét. Lehet már most a Kant magas követelését, rigorizmusát a jó követelésében túlzásnak tekinteni: azt a magas méltóságot, melyet Jézus felismert a jó fogalmában, csak akkor őrizzük meg mennyei tisztaságában, ha megalkuvás nélkül ragaszkodunk a jó ezen arisztokratikus értelméhez. (L. Mt. 19. 17.)

Azokat a feltételeket már most, melyek mellett

az Én cselekedetei kiérdemlik a jó jelzőjét, kutatja az ethika, mely azért nem elégedhetik meg az élet-maximák akármilyen gondos és ügyesen lajstromozott gyűjteményével, sem a cselekvési viszonyok ténylegességének konstataálásával, mert amíg csak ezt teszi, nem szabályozhatja az Én és cselekedetei egyezését, mert az értékelés a tények megállapításán túl kezdődik. Amíg az erkölcsi értékelés alapértelme nincs felderítve, sem a tudományos ethika alkotásának elve nincs biztosítva, sem a gyakorlat nem nyer az etikától biztos útmutatást; addig csak bicegő kompromisszum van kötve dulakodó ösztönök közt, de hiányzik a legbehatóbb lélektani és szociológiai indokolás dacára is — a belátás, hogy az *Énnek* szociális küzdelmét az teszi oly életbevágóvá, hogy legteljettebb vetületeik, realis megnyilatkozásai csapnak össze, s annál fogva a küzdelem ontológiai eredménye fölött, a pusztá tulsúly szempontjából meg nem érthető komplexum fölött, az egyes Ének abszolút becse dönt.

3. Végre, a jelentés intelligibilis alakja, amint a természetete által követelt és indokolt érzéki végsőségekbe ömlik, veszi magára a *szép* jelzőjét. Szépnek is azért csak a jelentést fogják mondani s itt nyerjük korrekcióját a Kant tanának, hogy a szép fogalom nélkül tetszik. Fogalom, azaz jelentés nélkül sem a szép alkotás, sem a szép felismerése, nem gondolható — hacsak a kaleidoszkop törmelékeinek összevissza elhelyezkedését s a hangszerek hangozásának zavaros zörejét nem tartjuk a szépség inkarnációjának. Ezt a jelentést helyezi el a művész, mint súlypontját az alkotásnak, a forrongó elemek közé; e súlypont megragadása s ama formának kivillanása, melyet az intelligibilis alkat az érzéki síkba való kicsapódás izzó percében nyer: *egy* vetítő aktus teremtménye, a művészi alkotás születési perce. Hasonlóan a jelentést, a súlypontot kezeli s ragadja meg a művészi alkotás utánképzése s mintegy e központból kifelé terjed a szépség s ágazik szét az egységes kép alkatrészeibe. Ez az állapot az esztétikus szemlélés: a legmagasabbnak mondja Böhm, mit földi életében a szellem részül nyerhet, mikor az ismerés és cselekvés viszonyain felülemelkedve, a jelentést magát ragadja meg intuitív szemlélése tömörségi foka szerint, abban a formában, melybe a jelentés önként, zavaró küzdelemtől nem háborgatva ömlik s szemléli az örök jelentést, amint fenséges magasságból leereszkedik, hogy az eszmény tökélyével megpihentesse a dulakodásban elfáradt lelket. Ez a fellendülés az eszth. szabadság igaz értelme; nem szabadosság, aminek az *irritabile genus vatum* adeptusai hajlandók magyarázni, hanem a szellem belső tűzhelyével való közvetlen érintkezés, az intellektuális szemlélés zavartalan tiszta uralma, s e magas szférában való élés miatt nevezi Böhm az igazi művészt, a műreemek teremtőjét, aktív filozófusnak, ki a jelentés természetét érti is, meg is valósítja, s igazat és jót mintegy magasabb egységbe foglalva, *sub specie aeternitatis* állandósítja az abszolút értékes szellemet.

* *

Szükséges volt legalább ennyi részletességgel mutatni be a korszakos mű gondolatmenetét, bár a részletek finom gazdagságát, s a magas nemességet, melyek a gondolatmenetet az élet és szépség hódító erejével felruhazzák, ez a vázlat csak sejteti. Szükségessé tett legalább ennyi részletességet nemcsak az újság ingere, hanem az a mély gyakorlati érdek, mely az értékelés értelmének és természetének elméleti tisztázásához kapcsolódik. Már a fundamentális tényre való figyelmeztetés, hogy gondolkodásunkban két koordinált sor fonódik össze, a valóság felismerése és értékelése, s hogy az értékelés a szellem

legéletbevágóbb megnyilatkozása: alkalmas a legerősebb indító okul szolgáló közkeletű elméletek revideálására, különösen azok számára, kik egyéni utópiánál többnek, valóságnak tartják és jogosultnak az ideális lendületet, akárhányszor kigunyolja is a durva valóság. Lehet e részletes fejtegetésekkel szemben az olvasó álláspontja akármilyen; a feddhetetlen következetesség, mely az utolsó gyökérszál biztos megragadásától a rendszeres szerkesztés legvégső pontjáig igazolja az alapelvet, lehetetlen, hogy számotadásra ne hívja fel mindazokat, kik az ötletszerű megvillanásokon túl egy magasabb érték igazolásában életberendezésük sok szakadozott és összefüggésükben csak sejtett alapelve számára végleges alapozást óhajtanak.

S ha volt korszak, melynek szüksége volt ilyen számotadásra, bizonyára ami korunknak égető szüksége van rá. Igazán a tizenkettődik órában hangzik el a filozófia őrtornyáról úgy a figyelmeztetés, hogy ez a magára eszmélés életkérdése a szellemnek, mint az útmutatás, hogy hol keressen, nem annyira új értékeket, mint inkább valódi értékeket. A mi korunk, s különösen a mi hazánk intellektuális tevékenységét csaknem egészen lefoglalja a tényleges állapotok ama hirtelen változása, melyet minden vonalon csaknem egy napról a másikra észlelni lehet, amely átalakította a gyakorlat értékeléseit, de az utána bicegő elméleti tisztázásokban még nem teremtett magának biztos szabályozó forumot. A tények uralma, az exaktság követelése, — egészen megfelelően a természettudományos világnézet általános értelmi fokának — még nem tudta az ez idő szerint uralkodó, vagy legalább divatos evolúciós felfogás értékelésében meglevő ellenmondásokat felderíteni; még alig dereng a belátás, hogy a fejlődés eminenter értéktani fogalom, s értelme csak a nemesebb előhozásában van. Ma az arisztokráta egyes értékének követelése a jelszó; s mégis épen az egyes értékének mérésére hiányzik a mérték. Ez a mű kényszeríti a mai gondolkozást, hogy a felderített tényekhez s azok ezen első rendszeres fejtegetéséhez való viszonyát végre öntudatosan vegye számba és revideálja értékeit s értékelési módját, azon az egy alapon, melyen kívül más nem vettett: a szellem méltóságának megbecsülése alapján.

S e fejtegetések így különös beccsel bírónak derülnek ki a keresztyén erkölcsstan értékelésének igazolása által. Egy abszolút érték gondolata volt a ker. értékelés gyémánt alapja kezdettől fogva, s ennek sürgetése, ébren tartása nevelői hivatása. Akármilyen sürgős korrekcióra szorúl is ezen absz. érték hagyományos fogalmazása, akármilyen türelmetlenül követeli az idői forma salakjával együtt a színarany lényegnek is eldobását, sok végig nem gondolt sangvinikus újítás: a helytelen vagy elavult fogalmazások alatt oly életerő lüktetett, mely kétezer esztendő egész erkölcsi, azaz értékelő fejlődését fakasztotta s éltette. A protestantizmus elvileg megszabadította a lényegét az idői kifejezések nyügétől; a magához hű protestantizmus, amint a keresztyén-ség ontologiai felfogását folytonosan helyesbíti, (a történeti és lélektani kutatások szabad tudományos elmélyítésével), úgy örömmel fogja üdvözölni az új eszközt, melyet a koncepció nyújt, midőn felmutatja a keresztyén értékelés jogainak igazolására az utat. A filozófia, mely Kantnál a keresztyénséggel szakítani látszott, így igazolja a keresztyénség maradó lényegét, s végre trónjára ültetve a szellemet: így fizeti vissza a szolgálatot, melyet az az abszolút érték gondolatának ébrentartásával tett a szellemiség életében.

(Vége.)

Tankó Béla.

KÜLÖNFÉLÉK.

Tanári székfoglaló. *Ravasz* László theol. fakultásunk új tanára, az intézeti új iskolai év megnyitásával kapcsolatosan, az Elöljáróság ünnepélyes nyilvános ülése keretében e hó 15-én fogja tanári székét elfoglalni s az eskü letétele után székfoglaló értekezését megtartani.

A zilahi egyházközség új temploma felszentelése alkalmából a következő meghívót bocsátotta ki:

Testvéreink a Jézus Krisztusban! Atyafiságos szeretettel hív meg benneteket folyó év szeptember 22-ére új templomának felszentelési ünnepélyére a zilahi ev. ref. egyházközség. Az ünnepély sorrendjéről helyben fognak külön programot szétosztani. A vendégek érkezése és fogadása szept. 21-én délután 2 órakor lesz a vasuti állomásnál, kérünk benneteket, hogy lehetőleg ekkor jöjjetek. Akik elszállásolást kívánnak, azok legkésőbb szept. 10-ig ebbeli igényüket jelentsék be a zilahi ref. lelkészi hivatalnál. Az elszállásolásra jelentkezők, de a részvételben megtagadt vendégek elmaradásukat tudassák. Czell Lőrincz, főgondnok. Magyarósi István, ev. ref. lelkész.

Kolozsborsjai egyházunkat, mint a lapokból olvasuk, súlyos csapás érte. Óriási tűzvész pusztított a községben, mely harmincöt házat és melléképületeit kívánta áldozatul. Leégett — mint írják — a ref. templom is; harangjai az óriási hőségben megolvadva alázuhantak és bedöntötték a tornyot is: Nép és egyház nagy szükségben van. A jóakaratu segítők adományait az ottani ref. papi hivatalhoz küldhetik.

Papválasztási előkészületek Zágóban. Két éve már, hogy ürességben van a zágoni I. osztályú lelkészi állomás. E két év alatt történt pár kísérlet a papi állomás betöltése iránt, azonban — sajnos — mindkét esetben csak „kísérlet”-nek maradt. A folyó évi augusztus 1-én életbeléptetett új „Egyházi törvények” alapján most van egy harmadik „kísérlet” folyamatban. Az új törvények alapján meghirdetett pályázat rendjén 13 folyamodó jelentkezett és pedig: Osváth Lajos szatnai, Szász Mihály pávai, Kovács József kalotaszentkirály—zentelki, ifj. Moóré Károly lőrincrényi, Balogh Sándor mezőbodoni, Antal Lajos lisznyói, Érsek Elek szárazajtai, Veress Károly papolci, Kustós Gyula ördögkúti, Pásztóhy Dénes lozsádi, Bitai Mihály nagykapusi, Kónya Kálmán bágyi és Molnár Imre bordosi lelkész aai. (A jelentkezés sorrendje szerint.) Bár jelentkező aai mint mindannyian derék, kiváló egyének, I-ső osztályú lelkészi állomásra mind képesítettek az új „Egyházi törvények” értelmében, mégis a f. évi aug. hó 29-én tartott jelölő-bizottsági ülésen csak 7 folyamodó bocsájtott választás alá, hat folyamodó azonban mivel nem tartotta meg az E. T. II. t.-c. 16. §-át, nem volt választásra bocsájtható.

Választhatóknak nyilvánítottak: Osváth Lajos, Szász Mihály, Antal Lajos, Veress Károly, Kustós Gyula, Kónya Kálmán, és Molnár Imre aai. A választás szeptember 25-én leend. Am hányják-vessék meg a dolgot addig az egyházközség hívei, akkor aztán igyekezzenek akként választani, hogy abban megnyugvást, békességet és meglegedést találván az egyházközség régi, jó hírneve ismét fenn ragyogjon. Adja Isten!

BIVATALOS RÉSZ.

Helyreigazítás.

Lapunk múlt számában a 4056—1907. számú igazgatótanácsi körlevél tévedésből hiányosan jelent meg, a mennyiben a kézirat egy sora kimaradt, amit ezennel helyreigazítunk. Az egész körlevél a maga teljességében így hangzik:

„4056—1907 szám. KÖRLEVÉL

a kollégiumok méltóságos t. Elöljáróságaihoz.

Értesítjük a méltóságos t. Elöljáróságot, hogy igazgatótanácsunk fenti számú határozatával kimondotta, hogy a főgimnáziumi és tanítóképző-intézeti helyettes, óradó és gyakorló tanári és kollegiumi elemi iskolai ideiglenes tanítói állások kivétel nélkül évről-évre pályázati hirdetés alapján töltendők be.

Az erdélyi reform. egyházkerület igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1907 augusztus hó 22-én tartott üléséből

Br. Bánffy Dezső,
elnök.

dr. Kálmán János,
tanügyi előadó.

A tévedésért elnézést s e helyreigazítás szíves tudomásul vételét kéri
a Szerkesztőség.

Sz. 4327—1907.

KÖRLEVÉL

a kollégiumok méltóságos t. Elöljáróságaihoz.

A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi Miniszter úrnak 95504—1907. sz., a Dent-féle latin nyelvkönyv tárgyában a tankerületi főigazgatóságokhoz intézett rendeletét, melyet másolatban főhatóságunknak is megküldött, tudomásul vétel végett a következőkben közöljük a méltóságos t. Elöljárósággal:

„A latin nyelvi tanítás eredményességének fokozása érdekében folyó 1907. évi június hó 27 és 28 napjain tartott szakértekezlet majdnem egyhangulag helyeselte és magáévá tette azt, hogy a „First Latin Reader“ című angol kiadású latin nyelvkönyv kísérlet tárgyává tétessék és tapasztalatok szereztessenek arra nézve, vajjon ezen nyelvkönyv módszere alkalmas-e arra, hogy a latin nyelvi oktatás első két évében az eddiginél fokozottabb eredményt biztosítson és a latin nyelv tanítása a felsőbb osztályokban is az eddiginél helyesebb irányba tereltesse és a latinból a tanítási eredmény intenzívebbé tétessék.

Gondoskodtam ennél fogva arról, hogy az említett angol kiadású kézikönyv nyelvünk sajátosságainak figyelembe vétele mellett arra hivatott és tapasztalt szakferfiak által gimnáziumaink használatára átdolgoztassék, egyben engedve azt is, hogy ezen átdolgozás — melynek 2 kor. bolti ár mellett való kiadásával a budapesti Lampel Róbert-féle könyvkereskedés (Wodianer F. és Fiai részvénytársaság) biztat meg — a most következő 1907/8. tanévtől számítható hat évi időtartamra hazánk bármely jellegű gimnáziumában mint kísérleti tankönyv, minden külön engedély kikérése nélkül előírható és használatba vehető legyen.

A jelzett időt ugyanis elegendőnek tartom arra, hogy magyar tankönyv íróink és az arra hivatott magyar szakferfiak a folyó 1907. évi 60419. sz. a. kiadott körrendelet 1-ső pontjában a latin nyelvi tanítás végső céljára vonatkozólag olvasható követelmények figyelembe vétele mellett megírandó és az ott jelzett végső cél elérését szem előtt tartó eredeti latin tan- és segédkönyveket (nyelvtanokat, olvasókönyveket, írók szemelvényes, vagy szövegkiadásait) szerkeszthessenek és önállóan adhassanak ki.

Hogy tehát a jelen rendeletem bevezető soraiban említett szakértekezlet óhajának megfelelően a kívánatosnak jelzett kísérletet a magam részéről is támogassam: felhívom a tankerületi kir. Főigazgatóságot, hogy tankerületének azon gimnáziumai közül, amelyek közvetlen rendelkezésem és vezetésem alatt állanak, *egyét jelöljön ki*, melynek első osztályában a fentebb említett latin nyelvkönyv a most következő 1907/8. tanévben kötelezett tankönyvül előírandó és használatba veendő.

A gimnázium kijelölésénél legyen figyelemmel arra, hogy választása lehetőleg olyan tanintézetre essék, amelynek egyik latin szaktanára a Dent-féle angol nyelvkönyvet annak idején véleményadásra megkapta, vagy az ezidei július havi szünidei latin tanfolyamon résztvett. Magától értetődik, hogy a most következő tanév *tantárgybeosztásánál* az imént mondottakra figyelemmel kell lenni és az I-ső osztály latin nyelvi órái annak a tanárnak osztandók ki, aki a Dent-féle latin nyelvkönyv módszerét ismeri és szerinte kedvvel is tanítani fog.

A kijelölt, vagy önként ajánlkozó gimnázium, valamint az illető latin szaktanár neve velem (esetleg rövid úton közvetlenül is) *mielőbb közlendő, hogy az osztálytanításhoz szükséges nagy faliképek, — melyeket a szóbanforgó nyelvkönyvet használatba vevő bármilyen jellegű gimnáziumnak díjtalanul rendelkezésére bocsátok — az értesítés beérkezése után azonnal megküldhetők legyenek.*“

Felkérjük ennek alapján a méltóságos t. Elöljáróságot, hogy ez ügyet a tanári kar figyelmébe ajánlani, a szaktanárokat e könyv tanulmányozására felhívni s mindennemű e tárgyra vonatkozó szaktanári, vagy tanárkari véleményt igazgatótanácsunkhoz felterjeszteni méltóztassék Kolozsvárt, 1907. szeptember hó 3.

Dr. Bartók
elnök.Dr. Kálmán János,
tanügyi előadó.

4168—1907. szám.

KÖRLEVÉL

az orsz. ref. közalapról szóló IV. tc. végrehajtása tárgyában.

Felkérjük nagytisztelétű Esperes aait, szíveskedjenek a IV. tc. 5. §-a értelmében intézkedni, hogy az összes anyaegyházak az egyháztagnak a legutóbbi népszámlálás alkalmával megállapított lélekszáma után fejenként és évenként 8 fillérrel kiszámított *közalapi járulékot* már a jövő 1908. évi költségvetésükbe vegyék fel s a 3450. és 3452—1906 sz. igazgatótanácsi rendeleteknek megfelelőleg minden év december 20-ig a magyar földhitelintézethez küldjék fel.

Együttal felhívjuk az egyházmegyéket, hogy ezen 8 filléres közalapadónak lélekszám szerinti kirovását szigorúan ellenőrizzék s a kirovásról szóló főtabelát, az egyházmegyei közalapbizottság jóváhagyása után igazgatótanácsunkhoz terjesszék föl (3013—1904. ig. t. sz.)

Az erdélyi reform. egyházkerület igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1907. augusztus hó 22-én tartott üléséből

Br. Bánffy Dezső,
elnök.Péter Károly,
titkár.

4372—1907. szám.

KÖRLEVÉL

a kollégiumok méltóságos t. Elöljáróságaihoz s a ref. iskolaszékek nagytisztelétű lelkész elnökeihez.

A Kozma László, Somogyi Béla, Szöllösi Jenő és Ember János szerkesztésében megjelent *népiskolai olvasókönyveket és nyelvkönyveket* elismerő szakbírálatok alapján iskolai hatóságaink figyelmébe ajánljuk.

Kolozsvárt, 1907. augusztus hó 18.

Dr. Bartók,
elnök.Dr. Kálmán János,
tanügyi-előadó.

4001—1907. szám.

KÖRLEVÉL

az egyházmegyeék nagytisztelétű Espereseihez.

Értesítjük nagytisztelétű Esperes aait, hogy Igazgatótanácsunk az önálló énekvezérek és az énekvezértanítók választása tárgyában a következő határozatot hozta:

Az önálló énekvezéreket és az énekvezértanítókat a folyó évi egyházkerületi közgyűlés 15. jkvi sz. határozata értelmében az egyházközség választótagjai a papválasztásról szóló II. tc. 9—47. §-ai szerint választják, azzal a hozzáadással, hogy a meghívandókat, illetve pályázókat az eddigi gyakorlatnak megfelelőleg próbaéneklésre meghívhatják. A próba idejét az esperes tüzi ki.

Az erdélyi reform. egyházkerület igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1907. augusztus hó 22-én tartott üléséből

Br. Bánffy Dezső,
elnök.Péter Károly,
titkár.

128—1907. szám.

KÖRLEVÉL

a kolozsvári ev. ref. egyházmegye lelkészeihez és presbyteriumaihoz.

Egyházmegyéim lelkészeinek és presbyteriumainak figyelmét felhívom a Mélt. Igazgatótanács 2223—1907 sz. a. kiadott körlevelére, hogy az 1908—1913-iki öt éves ciklusban tökésegélyre szoruló egyházközségeik részéről kérvényeiket szeptember 20-ig az esperesi hivatalhoz be-terjeszteni szíveskedjenek.

Ezzel kapcsolatosan kérem, hogy az 1904. évi zsinati törvények végrehajtása tárgyában 2462—1907. sz. a. kiadott V-dik körlevél értelmében szíveskedjenek az egyházmegyei közgyűlésbe küldendő világi képviselőket szept. 15-től okt. 1-ig terjedő idő alatt megválasztani és a választásról szóló jegyzőkönyvet zárt borítékban az esperesi hivatalhoz okt. 5-ig beküldeni.

Bonczhidán, 1907. augusztus 28-án.

Bartók Béla,
fjz, esperes helyettes.

Erdélyi Protestáns Lap

AZ ERD. E REF. EGY. SZERKÖLET HETILAPJA

Laptulajd az ref. egy. kerület szerkesztő: NAGY KÁROLY, th.

Szerkesztőség, bérn.	az	magán előfizetők theol. tás	egész
ajtó.			

EGY. H. EN TÖ.

le kongresszus. „M. Sz.” al. Ha
 8), amelyen meg- ták h. vé-
 z. on. ág. t. g. ország

amei, s. b.

fa

de

ze

al

ka

s

még

szó

m

cs

etré

api

szó

bölc

még a

felekezeti

Igy

állászat

pro

továb folytatását

ica-

zoh

senem azal hogy esal

ti

azt, mit megkezd

söt „nemzeti

benne.

delem” fegyvertársát

Az a „nemzeti szédelem” fényes
 d aratott politikában, az ország hajója
 nem is sejtett fényes sikereket ért el a „Reg-
 num Marianum” halálos békét ígérő kikötője-
 nek megközelítésében

S a protestáns nagygyűlések eszméje,
 ezek mellett a tünetek mellett, sőt ezek dacára,
 csodálatos módon, nem előre haladt, hanem
 — csenevészedett.

Az összes protestánsok együttes akciójá-
 nak terve lassanként csak a reformátusokra
 szorítkozott; majd a hajdúböszörményi Bocskay-
 ünnepek reményteljes napjainak ismételt
 elhalasztása kapcsán kiütött torzsalkodások s
 az a szerencsétlen politikai opportunitás, mely
 már annyi jobb sorsra érdemes mozgalmat
 megfojtotta, s amely most úgy látta jónak,
 hogy politikailag nem divatos egyházi és
 világi vezéreink s a politikailag megvetett és

ha... ain rendősen tartózkodóan viselked-
 nek szemé s a dolgok je'en é
 alig tehetné ennél otosabbar minden attól
 függ, hogy első lépés megtételéber nek-
 kora „gád” és körültekintő bölcsesség
 érvényesül s a vezetés mennyire közbizalom-
 nak örvendő és kipróbált bölcsességű emberek
 kezébe kerül.

Mindenesetre szerencsétlenség volna, ha
 akár a hivatalos egyház vezetőivel szembe-
 helyezkednék a gyűlés, akiktől a lelkiismeret-
 tes kötelességteljesítést súlyos felelősséggel
 járó helyzetükben senki meg nem tagadhatja,
 akár ha olyan tésre ragadtatná magát, a mely
 az egyházi élet körét, annak legszélesebb me-
 zejét, az egyháztársadalmat véve, túllépné.
 Mindkét esetben el lehet készülv arra, hogy
 az egyházi életnek komoly elemei, azok is, a
 kik most még várakozó állásponton vannak, el
 fognak fordulni tőle s a megindított mozgalom
 szégyenletes fiaszóval fog végződni. Mig ellen-

ben, ha komoly higgadtság és bölcs mérséklet és előrelátás vezetnek, ha a további fejlődés útja nyitva tartatik abban az irányban is, hogy a mozgalom a világiak bevonásával is megerősíthetők és egyetemessé tétethetők, ha nem csak a külső tüntetés, hanem a belső munka és a társadalom egészséges vallás-erkölcsi regenerálására irányuló törekvések jutnak vezető erőre s az anyagi szempontok csak mint ennek szükséges eszközei jönnek tekintetbe: akkor bármily szerény legyen a kezdet, biztosítva lesz a mozgalom sikeres továbbfejlődése, míg ellenkezőleg születése percében a veleszületett gyengeségből eredő sorsa lesz megpecsételve.

Azért akik részt vehetnek az alakuló gyűlésen, érezzék meg, hogy mily roppant felelősséget hordoznak, mikor szólnak, szavaznak és határoznak. Viselkedésük, magatartásuk, fellépésük és határozataik a magyar református egyházhoz méltó kell, hogy legyen; mert ha nem lenne méltó, eljárásukkal — bármily fájdalomkúra essék — meg kellene tagadnunk a közösséget.

A világi elem bevonását több érdek is ajánlja. Nemcsak az, hogy általuk a mozgalom erőben és súlyban nyerne, hanem az is, hogy egyházi ügyeinknek akár társadalmi irányításában is a világiakat ép úgy megilleti a részvétel joga és kötelezettsége, mint az egyháziakat. Ezt ajánlja azonkívül az is, hogy ha eszméinknek, törekvéseinknek propagandát akarunk csinálni, ha keleszteni akarjuk a társadalom tésztaját: akkor a kovászt sem szabad elkülönítenünk, hanem bele kell kevernünk a tészta, hogy az egészet erjedésbe hozhassa, mert különben maga a kovász is megromlik.

Azonkívül hangsúlyoznunk kell, hogy a lelkészi karnak az egyházban nincsenek külön érdekei. Még maga az oly sürgős szükségét képező lelkészi fizetések korszerű rendezése is nem a lelkészek és családjaik szeparált érdekei szempontjából tekintendő. hanem egyetemes egyházi és nemzeti közérdek, a melynek előharcosai a nem-lelkészek közül kellene, hogy kikerüljenek, általuk védve e tekintetben az az álláspont, hogy a ref. lelkész, mint a kultura hordozója és a magyar nemzeti állameszme egyik legfontosabb vidéki exponense, a föld népe között, kell hogy éppen az államra nézve is oly fontos munkájában anyagi akadályok által ne gátoltassék s legalább a jegyzővel és tanítóval egyenlő tényezőnek elismertessék az anyagi javadalmazás tekintetében is.

Minő sikere lesz e mostani gyűlésezésnek: előre ki mondhatná meg?! Egy bizonyos. Az, hogy a fővárosi sajtó révén — ha valami rosszakarató befolyás meg nem akadályozza — az ország és a főváros népének tekintete a magyar református egyház és papjai felé fordul.

A Nemzeti Múzeum nagytermében, a régi főrendiház padsorait, hol évekkel ezelőtt a római egyház főpapságának törvényhozói ültek

festői talárokban, a szegény református papság fogja e napon betölteni kopott magyarkájával. Lehet, hogy ily kopott öltözetű népet soha sem láttak a nagy multu, fényes terem falai, de az is bizonyos, hogy annyi őszinte, igaz magyar szív sem dobogott benne egyszerre, mint fog most. Lehet, hogy a fényes fővárosi nép meg fogja bámolni, s talán megmosolyogni a szegényes kálvinista papságot, de ha meggondolja, hogy Zágontól Pozsonyig és Somogytól Máramarosig ezeknek elei valának s ma is ezek a kultura és magyar nemzeti eszme legmegbízhatóbb, sőt valóságos önfeláldozó harcosai, hogy a társadalmi békés fejlődés biztosításának ezek a koplaló napszamosai: talán megmozdul lelkiismerete s művelt emberekhez és családokhoz méltó exisztenciát fog követelni az ő számukra is.

Csak maguk el ne rontsák a dolgukat. Nehogy múzeumnak tűnjenek fel az életben, holott életet kell felmutatniok a Múzeumban! Az Ur lelke és áldása legyen rajtuk!

Nagy Károly.

A törvény az életben.

(Folytatás és vége.)

Ezenfelül úgy állapítottván meg a kápláni kongruát, hogy lehetőleg mindenik, de mindenesetre a 40 egyházközséget magában foglaló egyházmegyék esperesei, minden kérés és folyamodás nélkül káplánt kapjanak. Az esperesi hivatal ma már annyi dolgot ad, hogy esperesi és lelkészi ügyvitelnek, teendőknek pontos és kifogástalan ellátása egy ember által lehetetlennek látszik. A kongrua törvényből csak egy szócska maradt ki: „közszolgálat“. Hogy t. i. legyen joguk azoknak is a káplántartási kongruára, kik a közszolgálat által teljesen elvannak foglalva. A közszolgálat nem jogosít káplántartási kongruára, hanem csak a betegség, elaggottság, elnyomorodás. Ezen a hiányon segíteni kell. Az esperes abból a csekély 600—1200 korona esperesi tiszteletdíjából nem fizetheti a káplánt. A kongrua mellett is reánehazedik az ellátás terhe. Így az Esperes jelen helyzetében el van vonva, apró dolgok által, fontos ügyek alapos intézésétől, tapasztalatainak közkinccsé tehetésétől. Az ifjú segéd-lelkész pedig meg van fosztva egy olyan iskolától, melyet egy jól vezetett esperesi irodában találhatna. A kegyeleti időt az országos özvegy-árvai gyámintézeti javadalommal kombinátíve oldotta meg nagyon helyesen a II-ik törvénycikk, a szerzett jogok épségben tartásával.

A III. törvénycikk az egyházi adónak egészen új alapon, a méltányosság elveinek szem előtt tartásával hozatott. Az állami adóhoz viszonyítva állapítatik meg a személyi és vagyoni adó. Sokak előtt kérdéses, hogy személyi és vagyoni adó ugyanazon egy egyháztagra, ha ugyanabban a polgári községben lakik, melyben egyháza van vethető-e ki? Vagy személyi adóval rovatik meg adó arányában az, ki az egyházban lakik ottani adója után és vagyoni adóval lesz megróva az az egyháztag, akinek birtoka van s ez után adót fizet, de nem lakik abban a polgári községben? A törvény ide vonatkozó §§. nem világosak. Jó lesz ezeket ntű Szerkesztő úr megvilágosítani kellő világításba helyezéséről, magyarázásáról, a helyes értelmezésről gondoskodni. Nagyon körülményes a költségvetés hiányának elosztatására

rendelt segély kérése is. Azelőtt öt évi számadás, költségelőirányzat s több más okmány terjesztendő fel, holott a bizottság a törvény szerint összeállított adózók névjegyzékéből, az egyházi adókimutatásból, leltárból és költségelőirányzatból meggyőződhetnek, van-e a kérelmező egyházközségnek szüksége segélyre. Ez a törvénycikk különben azon pár kérdésben levőt leszámítva, melyet a gyakorlat van hivatva teljesen megvilágítani, keresztyén szociális elveken nyugszik és hiszem, hogy megnyugvást, békés fejlődést eredményez.

A IV. törvénycikk az egyházi közalap adót személyenként 8 fillérben állapítja meg és ez az adó is az általános, rendes egyházi adóban bentfoglalatik. Ez is megnyugvásra és fejlődésre nyújt kilátást.

Az V-ik törvénycikk az egyházi bíróságok szervezetét és hatáskörét állapítja meg az eddiginél sokkal szabatosabban.

A VI-ik törvénycikk a köznevelési és közoktatási szervezetnek szól. Ennek különösen 98-ik §-ai előjáróságok szervezete kelt aggodalmat a tanárkörökben, mert nem tudják elképzelni mi lesz, ha az előjáróságokba, mely legalább 9, legfennebb 18 tagból állhat csak egyharmad rész lesz a tanárelem, a másik kétharmad pedig világi és egyházi kültagokból fog képződni. Mi lesz? Hát én uram és én Istenem! Nekünk egyházi és világi kültagoknak, már t. i. azoknak kik azok lesznek, nem épen olyan féltett kincünk az a hét kollegium, annak vagyona, szelleme, mint a tanár kollegáknak? Mi nálunk, erdélyi egyházkerületünkben fentartó testület az igaz nincs, de nincs egyetlen egy kollegiumunk, melynek alapításához a fejedelmek nagy alapítványai mellett hozzá ne járult volna az a szegény egyház, az a szegény pap, az a nemes lelkű alapítványtevő. Nem egy Antal Zsigmond van az adományozók között, aki családja helyett családjának egyik vagy másik kollegiumot fogadta. Hát ne volna féltett kincse az utódoknak a kollegiumok vagyona? Avagy nem ott vannak-e a mi életünk reménységei — gyermekeink? Annak az alma maternek szelleme, szeretete, gondoskodása, figyelme, melynek kebelére gyermekeinket tesszük, csak fontos ám mielőttünk is. Mi is azoknak kebelén nevedtünk. Örvendünk, hogy a törvény némelyekben aggodalmat keltő §-a alkalmat ad nekünk is az édes anya közelébe lehetni, hálnkat tettekben nyilvánítani. Ha többen támogatjuk, többen szeretjük, többen teszünk az édes anyáért, nyugodtabb, boldogabb lesz — higgyék meg az aggodalmaskodók — az édes anyának élete. Ha alkalmatlannak, avagy fölöslegesnek fogunk bizonyulni ott hagyjuk helyünket. Az élet tűzpróbája mutatja meg, lehetünk-e tanár testvéreinknek hűséges segítőitársai. Amíg az élet meg nem próbál minket, ne idegenkedjenek tőlünk és ne aggódjanak az új szervezet miatt, szeretett tanártestvéreink.

A VII. törvénycikk a nyugdíj áldásait honosítja meg és engedi élveznünk az 1908. évtől számított hat esztendő múlva. Fizetnünk kell az igaz 33, illetve 23, $3\frac{1}{2}$ illetőleg 1%-ot és visszamenőleg beszámíttatni kívánt szolgálati időnkre a belépési % után 4%-ot. Az egyház évi 2%-ot fizet. Sok az amit fizetnünk kell, de nem elhordozhatatlan teher, különösen ha tekintetbe vesszük a nyugdíj áldásait, melyek mireánk, mieinkre és egyházainkra bő mértékben fognak áradni. És mégis az a törvénycikk részesült legtöbb támadásban. Alaptalan számítások, melyeknek képtelenségét az erdélyi protestáns lap egyik megelőző számában mutatta ki a lap érdemes szerkesztője, kétségeskedőkké, bizalmatlanokká tették a paptársak jó nagy részét. Nem volt tisztába akárhány azzal, hogy jelenleg élvezett fizetése után kell fizetnie a meghatározott %-okat. Többen akarták kutatni azelőtt volt fizetésüket és kívánták volna ahhoz

mérten állapíttatni meg a fizetendőséget. Mindez nem von le semmit ezen törvénycikk érdeméből. A kételyek megszűnnek, amint a fizetendőségek megállapítva lesznek és teljesen eloszlanak az aggodalmak, mihelyt jótéteményeit az intézet érezteti. Egyetlen egy az, ami majdnem mindenki előtt méltánytalannak látszik. Egy tag t. i., aki az országos özvegyárva gyámintézetnek is tagja s tehát leendő özvegye részére jogot szerzett a most 500 koronában megállapított gyámsegélyre, befizeti pótlólag a 23% belépési járulékot és be annak, szolgálati idejére visszamenőleg 4% kamatját. A 23% 2000 korona évi fizetést véve alapul 460, a 4% 30 szolgálati évet számítva 624, összesen 1080 korona. Ezt befizeti az illető 5 esztendő alatt. A hatodik esztendőben, mielőtt nyugdíját élvezhette volna meghal. Hátra marad özvegye. Az özvegy ez esetben is csak azon 500 korona gyámsegélyre jogosított, melynek élvezetére a férj már a nyugdíj-intézet felállítására előtt jogot szerzett volt? Nem jogos követelés, vagy mondjuk kívánalom, hogy az ilyen özvegy megfelelő nyugdíj emelésbe részesüljön, vagy pedig kapja vissza az elhalt férj által önmegszorítással befizetett 1084 koronát kamat nélkül? Gondolkozzanak ezen az arra hivatottak és adjanak e kérdésekre megnyugtató feleletet!

A VIII. és IX. törvénycikk megadja a lehetőségét a külföldön lévő egyházak fejlődésének és védelmének.

Általában az egész törvény haladást jelent.

Nem biztató ugyan a záradék a lelkesi fizetésnek méltányosan 2400 koronáig tervelt kiegészítésére nézve és nem tudhatjuk azt az időt mikor emeltetik valósággal ezen összegre, de némi reménységet mégis táplálhatunk, mert az 1848. XX. törvénycikk — törvény. A törvény az életben jogbiztosítás. Mi református papság teljesítjük kötelességünket híven, par excellence magyar egyházunkban. Tehát édes magyar hazánk javára is. A hűséges kötelességteljesítés elismerést, méltánylást érdemel. Jogunk van a reménységhez. Jogunk van reménységünk megvalósulásához. A jogot fel nem adtuk soha és amiről önként le nem mondottunk azt még nem veszítettük el.

Minket a világ megváltója arra tanított, hogy a törvények lelke a szeretet.

A szeretet legyen lelke a világi és egyházi törvénynek egyaránt. Ez a szeretet megfelel a kérdésekre, ez a szeretet elenyészteti a különbségeket és kételyeket. Az Isten szent lelke száljon meg minket, hogy a szeretet szentelje meg cselekedeteinket és tegye áldottá életünket.

M.-Ujvár, 1907. augusztus hava.

Jancsó Lajos.

Szászsebesi lelkesi búcsuzó és papbeiktatás!

F. hó 25-én impozáns ünnepet ült a szászsebesi ev. ref. anyaszentegyház, melynek 7 év előtt még csak szorvány jellege volt. A hívek a helyi más felekezeti és más nyelvű papság a város színe-java, nyelv és nemzetiség különbség nélkül és messzi vidékekről összegyűlt vendégek által zsufolásig megtöltött templomban ekkor iktatta be az egyház fáradhatatlan szervezője *Benedek Károly* alvinci ref. lelkész az új egyház első választott rendes lelkipásztorát, *Kovács Károlyt*. Az *alvinci parochiából*, honnan évekként ezelőtt hódító utra indult az egyház szervezés eszméje, hol a már egy nyájba gyűjtött szétszórt csontokért, a felépült díszes templomért, paplakért szünetlenül folyt a tervezgetés, az eszmetermelés, az akadályokat nem ismerő munkálkodás, indult reggel fél 9 órakor virágdíszszel ékesített hosszú kocsí soron, forrón szeretett hivatástól, lelki gyermekeitől a szervező lelkész búcsuzni

és az ujonnan választott lelkész pedig beköszönteni, előkelő szép kísérettel.

A cinterem bejáratánál állított díszkapuban Hubay Zsigmond kir. erdőtanácsos, egyházi főgondnok fogadta a presbiterium felén az új lelképásztort s tiszta hazafiságtól, őszinte szeretettől magasan szárnyaló beszédével megragadva a szíveket. A templom ajtajában fehér ruhás leányka nyújtotta át kedves beszéd kíséretében a szászsebesi hölgyek csokrát és feizúgott az orgona, melyet Makkay Dániel művészi kézzel játszott. A XC. zsoltár elhangzása után Benedek Károly lépett szószékre és szeretetteljes tiszta áhitat és hazafiságtól, őszinte szeretettől magasan szárnyaló beszédével megragadva a szíveket. A templom ajtajában fehér ruhás leányka nyújtotta át kedves beszéd kíséretében a szászsebesi hölgyek csokrát és feizúgott az orgona, melyet Makkay Dániel művészi kézzel játszott. A XC. zsoltár elhangzása után Benedek Károly lépett szószékre és szeretetteljes tiszta áhitat és hazafiságtól, őszinte szeretettől magasan szárnyaló beszédével megragadva a szíveket.

A gyűlés éneke után az új lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte. A gyűlés éneke után az új lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte.

és a szászsebesi lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte.

és a szászsebesi lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte.

és a szászsebesi lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte.

és a szászsebesi lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte.

és a szászsebesi lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte.

és a szászsebesi lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte.

és a szászsebesi lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte.

és a szászsebesi lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte.

és a szászsebesi lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte.

és a szászsebesi lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte.

és a szászsebesi lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte.

gyarságnak törhetetlen ügyszeretettől, égő hazaszeretettel, Isten segítségével.

Vajha minden pap így tenne!.. Vajha más-helyütt is támadnának Benedek Károlyok! Akkor felépülnének a nemzetiség között szétszórta, vezetés nélkül bolyongó magyarságnak mentővái, mert bizony fájdalmasan igaz, hogy sok helyütt kellene támadjanak ilyen igazi lelképásztörök, kik megmentésük, ami megmenthető.

Vajha úgy lenne!

Szászsebesen, 1907 aug 25-én.

Toivaly Géza
áll tanító.

ISKOLA

Taglumaink részről

VI. osztályosok

A 3-14. lapján a K. K. G. R. 1906. szeptember 29-én a kuruc országról a presbiteri nagy főgyűlésen megbeszélésbe került. A gyűlésen a szászsebesi lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte.

A gyűlés éneke után az új lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte.

A gyűlés éneke után az új lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte.

A gyűlés éneke után az új lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte.

A gyűlés éneke után az új lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte.

A gyűlés éneke után az új lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte.

A gyűlés éneke után az új lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte.

A gyűlés éneke után az új lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte.

A gyűlés éneke után az új lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte.

A gyűlés éneke után az új lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte.

A gyűlés éneke után az új lelkész, Benedek Károly magasságos főbírója ragadta a szíveket. Makkay Dániel énekelte „Gábor” című művét, melyet Makkay Dániel énekelte.

Különböző iskolai díjak címén befolyt a gimnáziumi és elemi iskolai tanulók után 22,609 kor. 63 fill.; *konviktsi díjak* címén 28332 korona 75 fillér.

A *gróf Kun-Kocsárd szobor-alap* állása 1907. jul. 1-én 181 kor. 28 fill. (1160 kor. 75 fill. csökkenés a *Kún Kocsárd szobrának* árában); a *Kun grófok szobor alapé* (gr. *Kún Kocsárd* és gr. *Kunm Géza* szobraira) 2954 korona; a *tanári tanulmányuti segélyalap* 1907. jul. 1-i állománya 9035 kor. 20 fill. (évi gyarapodás 430 kor. 47 fill.); ez évben *Csűrös Pál* tanár részesült belőle 351 kor. 75 fill. úti segélyben. (Tanári tanulmányuti alap megteremtésére mindenik kollegiumnak kellene törekednie.)

Örömmel olvassuk, hogy a *szász egyetem* évi 14000 korona segélyét 30,000 koronára emelte s így a jövő évben felépülhet az új kollegiumi épület, a magyarság leendő szép, büszke sziklavára.

A tanuló ifjúság *érdemsorozati táblázatából* kiszámítható, hogy egy tanuló sem nyert *elégtelem* osztályzatot a *vallástanból*, a *görög-pótló irodalomból*, a *görög-pótló rajzból*, *természettanból* és *filozófiából*.

A tanulók tanjegyei közül *elégtelem* a *németből* és *történetből* 4°/_o - 4°/_o, a *természetrajzból* 9°/_o, a *mértani rajzból* 11°/_o, a *mennyiségtanból* 12°/_o, a *földrajzból* 16°/_o, a *magyarból* 18°/_o, a *latinból* 23°/_o és a *görög-ből* 34°/_o. A tanjegyek közül *jeles* a *latinból*, *mennyiségtanból* és *filozófiából* 9—9°/_o, a *magyarból*, *földrajzból* és *mértani rajzból* 11—11°/_o, a *természettanból* 12°/_o, a *természetrajzból* 16°/_o, a *görög-pótló rajzból* 20°/_o, a *görög-ből* 22°/_o, a *történelemből* 26°/_o, a *németből* 30°/_o, a *görög-pótló irodalomból* 38°/_o és a *vallástanból* 39°/_o.

Az *elégtelem* osztályzatú tanulók száma tekintetében az osztályok a következő sorrendben következnek: VIII. o. (0°/_o), VI. o. (9°/_o), III. o. (26°/_o), I. a. o. (33°/_o), V. o. (37°/_o), IV. o. (38°/_o), II. o. (40°/_o), VII. o. (43°/_o) és I. b. o. (47°/_o). Feltűnő, hogy a VII. osztály *elégtelemjeinek* számaránya annyira megközelíti az I. b. osztályét (43°/_o és 47°/_o). — Így a tanulmányi előmenetel nem mondható kedvezőnek.

Statisztikai adatok. Vizsgálatra állott 313 (m. é. 327) tanuló. (Jelentékeny csökkenés.) *Magántanuló* közülök 3. *Magyar anyanyelvű* 229 (m. é. 228); *más nyelvű* (német, oláh, szláv) 84 (m. é. 99). — *Református* 124 (m. é. 127), *más vallású* 189 (m. é. 200); s így jóval nagyobb többségben vannak a más vallásúak a reformátusok mellett. — *Helybeli és hunyadmegyei* 218 (m. é. 233), *más illetőségű* 95 (m. é. 94). — Legtöbb az *östermelő* szülők gyermekeinek száma (67), legkevesebb a katonáké (2).

Magaviselet tekintetében jó 284, *szabályszerű* 27, *kevésbé szabályszerű* 2. (Fegyelmi tekintetben eléggé megnyugtató az eredmény.)

Tanulás tekintetében *jeles* 16 = 5°/_o, *jó* 45 = 14°/_o, *elégseges* 149 = 48°/_o, *elégtelem* 103 = 33°/_o, s így — tekintve az *elégtelemek* nagy számát — az eredmény *kedvezőtlennek* jelezhető s a múlt évihez (29°/_o) viszonyítva *visszaesést* mutat.

Az *érettségi vizsgálat* eredménye a következő:

A vizsgálatra állott 22 (m. é. is 22) tanuló közül *jelesen éret* 1, *jól* 3, *érett* 12, *javításra* utasított 3, *ismétlő vizsgálatra* 3, *bukott* tehát 6 (m. é. 5) = 27°/_o, s így a vizsgálat eredménye *kedvezőtlenebb* a múlt évinél. Az *érettségit* tett ifjak közül legtöbben (4) *jogi pályára* lépnek.

Az *elemi iskola igazgatója* a főgimnázium egyik tanára (*Csűrös Pál*); a tanítótestület 4 rendes tanítóból áll. A 4 osztályban volt 119 tanuló, akik közül *református* 46, *más vallású* 73. *Kitűnő* osztályzatú 5, *jeles* 18, *jó* 24, *elégseges* 44, *elégtelem* (1, 2 és több tárgyból) 28 = 24°/_o s így az eredmény az átlagosnak megfelelő.

Külön fejezetben van közölve a jövő iskolai évre szóló *tájékoztató* és a *használandó tankönyvek* jegyzéke.

Obiectivus.

KÜLÖNFÉLÉK.

Az egyetemes ref. egyházi adóalap végrehajtó bizottság f. hó 10-én d. e. 10 órakor tartotta alakuló ülését Budapesten a ref. főgymnasium dísztermében. A bizottságot az egyetemes konvent elnöksége hívta össze. Az ülésen br.-*Bánffy Dezső* konventi vil. elnök elnöklelte alatt az egyes egyházkerületek képviselőitől részt vettek: gr. Tisza István, gr. Degenfeld József, Antal Gábor, Széll Kálmán, Rakácsi György, Puky Gyula, Mészáros János és Kenessey Béla. Távolmaradásukat kimentették Kun Bertalan püspök, Meczner Béla és dr. Pap István. Elnök, miután bejelentette, hogy az 1907. évre utalványozott 1000,000 koronából a ref. egyház részére jutott 698,800 koronát az egyet. egyház nevében felvette, annak 70°/_o-át 489,160 koronát elhelyezte az egyet. adóalap javára a Magyar Főhitelezetnél nyitott folyószámlára, egyszersmind határozottan hangsúlyozta, hogy a kormány feltétlenül ragaszkodik ahhoz, hogy a kiutalványozott összeg semmiféle más célra egyáltalában nem használható fel, mint csakis az egyházi adóterhek csökkentésére; majd felhívta a bizottságot, hogy elnökét válassza meg s ennek vezetése alatt végezze az alakulást és a további teendőket tárgyalja. A bizottság a maga elnökévé egyhangulag gr. Tisza István dunántuli ehker. főgondnokot választotta meg, míg az ideiglenes előadói teendőkkel *Kenessey Bélát* bizta meg. Azután a bizottság gr. Tisza István elnöklelte alatt folytatván tárgyalásait, az adó csökkentésért folyamodó egyházak részére kibocsátandó összeírási ívek mintájául elfogadta a Kenessey Béla előadó által beterjesztett munkalapot s az ezen ívekhez adandó Utasításra vonatkozólag megállapította, 1°) hogy állami esperes adó alatt értendő: földadó, házadó, I—IV. osztályú kereseti adó, bányaadó, tőkekamat- és járadék-adó, s az általános jövedelmi pótdó; 2°) hogy a személyi adó csak a családiőre vetendő ki, két ref. vallású házastársra külön nem róható ki személyenkénti adó; 3°) hogy özvegyre, vagy vegyes házasságban élő nőre az aránylagos személyi adónak csak a fele vetendő ki; 4°) hogy miként értékelendők a természetbeli és egyéb szolgáltatások a nem kongruás egyházakban, mert a kongruás egyházközségek díjleveleinek értékelésénél a már államilag is elismert kules a mértékadó. Az összeírási ívek és Utasítás *Hornyánszky Viktor* cs. és kir. udv. könyvnyomdájában (Budapest, VI. ker. Aradi-u. 14.) kaphatók és ott rendelhetők meg az esperesi hivatalok részére.

Erdélyi ref. tanárok értekezlete Zilahon. A „Szilágy“ írja a következőket: a Wesselényi-kollégium elöljárósága a m. hó 30-án tartott ülésében egy régi kötelességet teljesített, midőn az erdélyi hat református kollégium és a teológiai fakultás tanárait az u. n. tanári értekezlet megtartására vendégül meghívta. Régebben évről-évre tartottak ezek az értekezletek a kollégiumok sorrendje szerint váltakozó székhelyen. Jó tíz éve már, hogy éppen a mi kollégiumunk meghívásán mult a tanároknak egyenként szükséges és kívánt összejövetele. Most már, hogy az új építkezés bajain túl van a kollégium, a templomszentelés alkalmát is felhasználva a f. hó 21-ére tűzött terminussal küldötte szét a tanárkaroknak a meghívókat. Ugyanezt az alkalmat kívánta kihasználni a kollégiumi elöljáróság arra, hogy a jelen levő és erre felkérendő püspök ajkairól elhangzó rövid imában az egyház áldását is megnyerje az újonnan emelt épületre. De nem lesz ez, amint egyesek hirdetik, kifejezetten az iskola felavató-ünnepélye, mert ilyennek tartására az elöljáróság nem is gondolt. Ha ilyen ünnepélyt akarna rendezni, széleskörű meghívásokat kellett volna szétküldenie egyesekhez, meg kellett volna hívnia számos helybeli és idegen székhelyű testületet, akik és amelyek egy ilyen nyilvános ünnepélyre való meghívásokat méltán elvárhattak volna. Mivel ilyen meghívások nem történtek és nem is fognak történni, éppen a félreértések elkerülése céljából tesszük közzé, hogy a kollégiumban végbemenő értekezlettel kapcsolatban egy imát mond ugyan a püspök, de ez csak mintegy házias jellegű felavatás lesz, amelyre azonban külön meghívók nélkül is szívesen látják a nagyközönséget.

„Új rendes lelkészekké“ választottak: *Serester Tamás* Mocsolyára, *Kovács Sándor* Borzásra, *Bartha Miklós* Tasnádszarvadról *Hadadnásra*, *Kiss Endre* Kollóra. Isten áldása legyen rajtuk és munkájukon.

A baróthi ref. egyházközség aratási ünnepe. Az aratási, új-zsengei urvacSORAOSZTÁSKOR történt, de a lelki aratás ünnepe is volt. Az egyházközség lelkes papja, Kovács Sándor magvetésének egyik szép aratási jelenete. Ez alkalommal adatott át ugyanis a közhasználatnak, szent rendeltetésének az az úrasztali felszerelés, melyet Bedő József áll. polg. isk. nyug. igazgató, erdővidéki egyházmegyei gondnok ajándékozott az Ur oltárára. Az úrasztali beszéd szép párhuzama a testi és lelki magvetés és aratás közt irányította a figyelmet a szép klenodiumokra s arra az áldozatra, melylyel Bedő főgondnok úr lelkében termett meg lelkész aa lelki magvetésének jutalmazásául.

A lélekemelő jelenet a templomozás utáni társalgás során a baróthi egyházközség sorsára irányította figyelmünket. Csak pár év előtt sikerült ezt a fiókot anyaegyházzá emelni. Azóta a hívők mindent elkövetnek megerősítésére. Az összes terheket azonban a híveknek alig 10 százaléka hordozza, mert 90 százalék oly szegény, hogy semmi állami adót sem fizet. Természetes tehát, hogy itt az egyetemes egyház és kerület segélye kellene, hogy pótolja azt, ami szükség még fennmarad. S ezt annál inkább igényelhetné, mert hisz az erdővidéki egyházmegyeből ez az egyetlen egyházközség, amely központi helyzeténél fogva is, nagyobb mérvű segélyre szorúl. Az új törvények hajnalán ajánljuk ez egyházközséget a főhatóság szíves jóakarátába, hogy kapja meg az új állami segélyből az öt megillető részt, mely tengődő élete megerősítésére okvetetlenül szükséges.* (Baróthi.)

A szilágycsehi ev. ref. egyházközség által saját közpénztára javára f. hó 11-én rendezett nyári táncvigalom összes bevétele volt 702.10 kor., kiadása 139.26 kor., tiszta jövedelme 562.84 kor. A bevétel gyarapításához felülfizetéssel járultak: dr. Gál Farkas 2.50, Hoffmann Lajos, B. Józsa Gyula, Makkai Bertalan és Tólas Mihály 2.—2, Adi János, Boros Ignác és Hary Mártonné 1.50—1.50, Lichtmann Bernát 1.20, Babáczay György, Balla Mihály, Cs. Bálint János, Czinege Lajosné, Domokos Mihály, P. Dóri Ernő, Herausz János, Jakab Ferencz, Kupferschmid Samu, Lakatos János, Láposi K. István, Lebovits Hermann Márton Imre, Molnár László, Moni Györgyné, özv. Moré Mihályné, Nagy Gézné, Pap József, Pesti József, Rócsik János, Sánta Mihály, Scherr Adolf, Sipos Péter, Szabó Pál ács, Székely József, Székely Zsuzsa, Bécsi Szőke István zilahi és Váncza György 1.—1, Aggod Imre, Antal Gy. István, Bontó Róza, Domokos István, Domokos János, Ecsedi Pál, Hunyadi Andrásné, ifj. Hunyadi Ferencz, Kádas Rózs, özv. Kántor Andrásné, Keresztesi József, Lakatos Mihály, Lakatos Mihályné, Lakatos Sára, dr. Makkai Pál, Mezei Ákos, Mészáros István, Mitron Kajtán, Nikolajevits László, Pap Józsefné, Páncsif Jándor, Püspöki Józsefné, Reinegger Gyula, Sipos Ferencz, Soós Károly, Szabó Borbála, Träger Károly, Váncza János főbíró és Vári János 0.50—0.50, Kulcsár András és Török felvigyázó 0.40—0.40, Bálint László, Mészáros Józsefné, Székely Lászlóné 0.30—0.30, Adi Sándor, Pap Márton és Rácz József 0.20—0.20, Csománé Székely Róza, Moni József, Nagy Lajos kéményseprő és Róth Adolf 0.10—0.10 kor., összesen 61.40 kor. Fogadják a nemesszivü adakozók hálás köszönetünket. Szilágycseh, 1907. aug. 29. A szilágycsehi ev. ref. egyházközség elöljárósága.

A *ntü esperes urakat szívesen kérjük, hogy az egyh.-megyei gyűlésekről, választásokról s általában a megyéjük területén előforduló közérdekű eseményekről lapunkat értesítenni szíveskedjenek. Hasonló kérésünk van kollegiumaink Tek. Igazgatóihoz is a kollegiumokra vonatkozólag.*

GYÁSZROVAT.

Kiss Elek radnóthi evang. református ének vezető életének 70, boldog házasságának 46, egyházi szolgálatának 47-ik évében, folyó év és hó 27-én d. u. fél 3 órakor, hosszas szenvedés után elhunyt.

* A kerületi főhatóság támogatásáról biztos lehet a baróthi egyházközség, ha a segélyezés törvényes feltételeinek és követelményeinek eleget tesz az egyházi adókulcs tekintetében. Az állandó nagyobb segélyezés csak ez alapon történhetik. Szerk.

Solymossy Endréné szül. Kádas Vilma életének 43-ik, boldog házasságának 15-ik évében rövid szenvedés után, f. évi szeptember hó 6-án d. u. 3 órakor meghalt.

Egy művelt lelkű, gondos, jó házi asszony szállott vele sirba, ki lelkének gyöngédségével és szeretetével a családi kört valódi boldogság forrásává tette. Benne Solymossy Endre tanártársunk feleségét gyászolja, kinek szívből kívánunk vigasztalást.

HIVATALOS RÉSZ.

4160—1907. sz.

KÖRLEVÉL

az egyházmegyéek nagytiszteletű Espereseihez.

Felkérjük nagytiszteletű Esperes aait, hogy jövőre az egyházmegyei tisztviselők (esperes, főjegyző, gondnokok, számvevő, ügyész, tanügyi előadó, pénztárnok) választásáról szóló jkveket a választás megtörténte után legfennebb 10 nap alatt sziveskedjenek igazgatótanácsunkhoz felterjeszteni.

Míg a megejtett választást igazgatótanácsunk tudomásul nem vette: az illető tisztviselő sem az esküt le nem teheti, sem hivatalát el nem foglalhatja.

Az erdélyi reform. egyházkerület igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1907. augusztus hó 22-én tartott üléséből

Br. Bánffy Dezső,
elnök.

Ifj. Péter Károly,
titkár.

Sz. 880—1907. püsp. hív.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

Az erdélyi ref. egyházkerületben az udvarhelyi egyházmegyébe kebeleztett küsmődi egyházközség papi állására pályázat hirdettetik.

Javadalom: veteményes, gyümölcsös kerttel, gazdasági melléképületekkel ellátott tisztességes lakáson kívül: a) 11 hold ugarrendszer szerint művelendő kitünő kanoikum haszonélvezete; b) 240 kalangya (25 kévés) szalmás kepe, melynek fele szép buza, fele kitünő zab; c) 70—90 véka (23 literes) szemes törökbuza kepe; 30—35 terü tűzifa; legeltetési jog 6 korona; d) esketési 2 kor.; keresztelés 40 fill. Mindezen javadalom mellé járul 2099—1907. sz. miniszteri rendelettel utalványozott 1043 kor. 55 fill. állami kiegészítés, mellyel együtt az évi javadalom értéke: 1600 korona.

Kötelességek: az összes lelkészi teendő végzése és az egyház iskolájában a vallástanítás. Megjegyeztetik, hogy új lelkész, a választás jogerőre emelkedése után, állomását azonnal köteles elfoglalni és a teljes papi fizetés élvezetébe lép minden levonás, vagy megterhelés nélkül.

Pályázati határidő: 1907. évi október hó 8.

Kellően felszerelt folyamodványok Vajda Ferenc esperes aához küldendők Székelyudvarhelyre.

Kolozsvárt, 1907. évi szept. hó 10.

Dr. Bartók György,
püspök.

Sz. 884—1907.

KÖRLEVÉL

a nagytiszteletű esperesi és lelkészi hivatalokhoz.

Értesítem a nagytiszteletű Esperes a Lelkész urakat, hogy a segédlelkészek mind el lévén helyezve, a még üresen levő állásokra csak IV. éves theológusok nevezhetők ki.

Theológusokat azonban csak akkor nevezhetnek ki segédlelkészeknek, ha az esperesi felterjesztés mellé a tanári kar engedélye, valamint a kötelességeket és fizetést feltüntető presbyteri határozat is csatolva van.

Kolozsvár, 1907. szeptember 11.

Dr. Bartók György,
püspök.

Sz. 881—1907. püsp. hív.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, az orbai egyházmegyébe kebeleztett *barátosi* egyházközség énekvezéri állására pályázat hirdettetik.

Javadalom : Tisztsséges lakás, gazdasági épületekkel 447□ól kerttel, 4 hold 689□ól szántó, 2 hold 470□ól kaszáló, 507□ól legelő, 1 hold erdő, jövedelme 27 korona 30 fillér.

Kézpénz az egyházközség kezeváltó alapjából 70 kor., fakapec címen. A hívektől pénzzel fizetett kepe 809 korona 70 fill. Stóla átlagos értéke 8 korona, összes jövedelem 915 korona.

Képző iskola kántori ellátás, az egyházi jegyzői vé. állami iskolában. minden napi ref. növendékek egyházi ének tés, a ilkés. k. végefe. Pályázati hatá 1907. Az áll. választás nélkül elfoglandó. Kézfén esperes ához kézo Kolozsvár, 1907

Péter p. Kovács

Sz.

világi képviselőket (E. T. I. t.-c. 50. §. d) és a tanító képviselőket e), kiknek száma háromban állapított meg. október utolsó vagy november első vasárnapjár megválasszák és a választásról szóló jegyzőkönyvet november 5-ig az esperesi hivatalhoz beterjesztik. A választás 1908. január 1—1912. december 31-ig ad jogosultságot.

A 62. esp. a megküldött alapítványi 17. csp. megküldött kérdőpontok, megválaszolt és szept. 10-ig az esperesi hivatalhoz beterjesztendő. 22 e. között, akik szept. 10-re tett határidőre ezen íve. az alapítványi ívek. a m. Csé. M.-Bükös. Ledvés, Sz.-Pöl.

Az Országgyűlésnek 1907. évi 4162—1907. évi 4163. számú törvényjavaslata.

Sz. 874—

minden

Sz. 874—

PÁL

Kötelesség: úg, a szucsáki anya mint a dicső diaszpóra egyházközségben minden lelkeszi teendők elvégzése és az állami iskolában a törvénytábla óraszámában a vallástánítás. Pályázati határidő 1907. október 7. Folyamodványok Deési Gyula esperes ához küldendő Gyaluba. Kolozsvár, 1907. szeptember 8. Dr. Bartók György, püspök.

Sz. 1019—1907. KÖRLEVÉL a nagyenyedi egyházmegye tiszteletes lelkipásztoraihoz és presbiteriumaihoz.

Felhivom, hogy az 1904. évi zsinati törvények végrehajtása tárgyában 2462—1907. ig. tncsi szám alatt kiadott V. körlevél értelmében az egyházmegyei közgyűlésre a

Sz. 874—

Ima. 2. Elm. r. Szé. 4. F. r. rület. h. Szé. 201 jkv. sz. határozata alapján előadja Szécsi fj. 7. Egerbogyi „Csókás“ előadása az egyh. tanács 201 jkv. sz. határozata alapján előadja Szécsi fj. 8. Aszszonynépi templomépítési terv és költségelőirányzat az egyhm. tanács 214 jkv. sz. határozata alapján előadja Szécsi fj. 9. M.-záhi adminisztráció beterjeszti Jancsó esp. (Ik. 1016). 10. M.-szentkirályi iskola államosítás egyh. tan. 181 jkv. sz. határozata alapján előadja Szécsi fj. 11. M.-gezsei iskola államosítás, referálja Szécsi fj. (Ik. 993). 12. M.-kapusi vallástánítás, referálja Veress K. szv. (Ik. 995). 13. Nyugdíj ügyben a felső szabolcsi és a hevesnagykunsági egyháznegyék átirata, referálja Veres K. szv. (Ik. 996). 14. Egyházkerületi képviselők választása ügyében a marosi egyházmegye átirata, referálja Veres K. szv. M.-Újvár, 1907. szeptember 12-én.

Jancsó Lajos, esperes.

Erdélyi Protestáns Lap

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theoi. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Az élet igazsága.

(Beszéd, amellyel székét 1907. szept. 15-én elfoglalta dr. Ravasz László, a gyakorlati teológia ny. r. tanára a kolozsvári ref. teológiai fakultáson.)

Méltóságos és Főtiszteletű Püspök Úr!
Méltóságos Előjáróság!
Nemes Ifjúság!
Mélyen tisztelt közönség!

Ezelőtt hét esztendővel léptem át legelőször ez intézet küszöbét, hogy mint első éves hittanhallgató, én is beálljak azok seregébe, akiket az Úr az ő követői gyanánt elhívott. Beléptemen áldás, szivemben a reménység kharizmája, szemem előtt egy elrejtett szellemi világ derengő körvonalai. És a sejttelemből látás leve, tudásvágyból meggyőződés; a szív sovárgásai lassanként tapasztalássá váltak; ami akkor tartéttel volt életigazság lőn s amit akkor a hivatás gyanánt éreztem, most — kötelezetetésnek tudom. Megnyilatkozott előttem ez intézet szelleme: a hit és tudomány bölcsessége; megértettem rendeltetését, hogy erőforrásnak kell lennie istenország építésében és átfuvalt szivemen az a Lélek, amely ez intézetet életre hívta. Legyenek áldottak e falak, melyekhez életem oly fontos időszakának emlékei fűződnek, ahol vívtam a hitnek harczát kételyek és kísértések között, ahol világnézetem alapköveit raktam le, nehéz belső küzdelmek fájdalmas örömei közben. Lelkem odanőtt ez intézethez és eleven közösségben érzem magamat vele, mert átéltem azt a jézusi erőt, amelynek alkotásaként kelet vala életre, sőt többet mondok: valami belső, szent kénytelenség egyenest odakötöz szolgálataiba.

Hét esztendőnek ez a belső története. A külső az, hogy az erdélyi egyházkerület közgyűlése 1907. május 26-án megválasztott ide a gyakorlati teológia rendes tanárává, bizalmát kegyesen — előlegezvé. A külső történet egy nagy kitüntetést, szokatlanul korai szerencsét jelent, — nem is tehetek másként, mint hálás köszönetemet fejeztem ki a választó testület meg nem érdemelt bizalmáért. Valóban, elfogódással kell gondolnom a feladat nagyságára, erőtlenségem érzetében. De a belső történetben lehetetlen nem látnom az Úr elhívó akaratját; abban érzem kegyelmét, amellyel prófétaásra méltóztatott, megbízván e nehéz, nagy követséggel. Hiába is szabódnék Jeremiás prófétaival: »Uram, gyermek vagyok még«, — mert hallok az ő hatalmas szavát: »Ne mondd ezt: gyermek vagyok én, hanem valamire küldlek téged, elmenj, és valamiket parancsolok néked, megmondjad«. (Jer. I. 6—7.)

Íme, az a mennyei kénytelenség, mely e pillanatban engem itt állani készlet.

De az Úr akaratát az erkölcsi világban emberi kezek hajtják végre. Legyenek áldottak hát azok a

férfiak, akik hét év óta vezettek vagy utat mutattak: azok a jó tanítók, akik nemcsak az elvont igazságok fényével világosították az értelmet, de a szeretet nagy élettapasztalásával ragadták meg és hevítették át a sziveket. Ők rám nézve professzorokból kartársakká lettek, — én magamat ezután is tanítványokul fogom érezni.

És itt, emlékeztvén professzoraimról, hadd tegyek egy szerény cipruságat arra a sirra, amely áldott emlékü mesteremnek és nagynevű elődömnök: Molnár Albertnek porrészeit rejti. Én voltam utolsó tanítványa, én még hallgattam a szavát több hónapon át s rövid ideig bár, de közel állottam hozzá. Lekipásztori pályám kiinduló pontjánál ott áll ez a nemes, feünkölt alak, a látások embere, a szónak ihletett művésze, hogy előttem lebegjen fénylő példaként egész életútamon. Mintha e perczben szellemkezek emletemek válfamat és Molnár Albert palástját rám öltet — vajha lelkét is megnyerném vele, mint egykor a gyöngye Elizeus az égbe ragadtatott Ilyés próféta lelkét kettős mértékben megnyeré. (II. Kir. 2. r.)

A Molnár Albert tanítványának vallom magamat a tanítvány szónak igazi értelmében. Nem az a valódi tanítvány, aki mestere szavait legjobban megőrzi emlékezetében s azokra minden körülmény között vakon esküszik; nem is az, akinek szemhatára az iskola falain túl nem ér és aki meggörnyedtem, szorongató gonddal jár a kitaposott uton, — nem; igazi tanítvány az, aki lélekben egyezik mesterével, aki ideáljait, vágyait, magasra vívó szenvedelmeit osztja mesterének, aki csak az irányt követi, de nem a lábnyomokat is. Molnár Alberthez engem nemcsak a hála, de a tudományos meggyőződés is fűz; nemcsak személyi és idői kapcsok tartanak össze, hanem örökkévaló, lelki szövetség van közöttünk: ugyanegy kijelentés alapján járunk, szellemünk útja tehát két párhuzamos ív; az övé fénylő, nagy sugarú, az enyim kicsiny, szerény, de központja mind a kettőnek ugyanaz. Legyen szabad hát ez ünnepi órában, amikor világnézetem körvonalait írom le, a Molnár Albert gondolatrendszeréből indulnom ki.

A Molnár Albert világnézetének alapjait ilyenformán állítanám össze: Ez a nagy mindenség, a maga kozmikus törvényeivel, ez a rend, ez a harmonia, sőt maga az élet: egy nagy jócselekedet Istentől, áldás mireánk. Ezért mi tartozunk Istennek: kötelességünk megszentelni, megdicsőíteni ezt a világot. Még pedig úgy, hogy a természeti világrend fölött levő eszmevilágot megvalósítjuk önmagunkban és alkotásainkban. A transcendens ideavilágot immanenssé tesszük szivünkbe való befogadás és életfolytatásunkba való beledolgozás által. Nehéz, de gyönyörű feladat, felséges szolgálat és mennyei méltóság; jutalma, diadala e harcnak önmagában van: értéket csak az valósíthat meg, aki maga is értékes, akiben pedig ez a mennyei

van, az elérte léte koronáját, és ennek az érzése az egyetlen boldogság, több: — üdv. Ez az ideavilág azonban nem gondolati tényezők összessége, nem költészet, vagy ábránd, hanem reális erkölcsi értékek világa. Realitása egyfelől szellemünk organizmusában van, másfelől annyiban, amennyiben a Jézus történeti személyiségében eleven életté vált, amely tény nemcsak példa, de egyenest erőforrás, kezesség ránk nézve. Ő általa az idea megvalósítása nem kemény, rideg kötelesség, hanem örvendetes szolgálat, üdvélet; tehát ami eddig Isten részéről parancs, ami részünkről kötelesség volt: együttmunkálás lesz, lényegközösség, istenfiúság, mert az Isten: Atya. A hitben tehát, mint az Istennel való közvetlen személyes összeköttetésben két oldal van: a subiectív és az obiectív. Amaz felöleli az emberi szívnek minden szent vágyát és boldog tapasztalását, emez átfogja az egész életet s mint valláserkölcsiség a társadalmi síkban megvalósuló alkotások összességét jelenti. Ez a hitnek az embereket közösségbe fűző és e közösséget egyszersmind mindig újjászülő ereje. Az összes valláserkölcsi értékek foglatát, mint eszményt, istenországának nevezzük Jézus után; ez amaz idealis egység, a keresztyénség központi jelentése, mely örökös megvalósulásban van ugyan, de azért örökre eszmény marad. Azt a reális központot pedig, amely nem egyéb, mint istenországának a társadalmi síkban való realizálódása: anyaszentegyháznak nevezzük. Az anyaszentegyház élete örökös fejlődés: a fejlődésben pedig két elem van, egy változatlan lényeges valami és egy folyvást változó formai tényező. Változatlanság: az ideál, változás: a reform. Régi: az evangelium, új: a történelem. Örökkévaló: az istenországa, idői: az egyház. Az egyház istenországa földi organuma, tehát minden életnyilatkozatának istenországa érdekeit kell szolgálnia. A régi tételt: istenországa ott kell lennie az egyház minden munkásságában, így fordította meg: az egyház munkásságának *mindenütt ott kell lennie*, ahol istenországa realizálódására a lehetőség megvan. Nos, erről a hatalmas »kell«-ről szólt a Molnár Albert egész gyakorlati teológiája, melyet az »életösziön energiájával« készített el és igyekezett megvalósítani. Erről szólnak beszédei, ezek a divinativ lendületű ódák, amelyek magyar predikátortól eddig még felül nem mult írásművészettel alkotvák.

Ha már most Molnár Albertnek világnézetét el akarjuk helyezni a gyakorlati theologia történeti fejlődésének keretében, úgy találjuk, hogy a közelmúlt két hatalmas irányának egy magasabb egységben való összefoglalása az. Ugyanis a gyakorlati theologia történetében két alapirányt különböztetünk meg; egyik — műnyelven obiectív confessionalismus — az egyházat tantételeiben szilárdul megálló üdvintézménynek tartja és a gyakorlati teológiától azt követeli első sorban, hogy az egyház dogmáit a hívők öntudatába belevigye s ezáltal azokat az egyház testébe beolvassa. Tehát dogmák elhívése, vagyis egy logikai érzelem tesz keresztyénné. A másik irány a szívre appellál: fődolog a keresztyén érzület, a megtérés, a misszionárius agitáció, — de az egyház a maga történetileg kialakult formájában csak felesleges bürokráciának a székhelye, a melynek nincs jobb dolga, mint megakadályozni ezeknek az újjászületett misszionáriusoknak evangelizációját. Molnár Albert belátta, hogy az első fölfogás mellett nincs meg a vallásos élet alapföltétele: a szívnek benső, szabad élete a Jézus mennyei Atyjában; a másik felfogásnál pedig hiányzik az a szociális tényező, mely központja az egész vallásos világkép erkölcsi részének: az egyház. Amannál a vallás személyi oldala sorvad el, emennél pedig a vallás szociális jelentősége maradt meddőnek. Így alkotta ő meg Krauss nyomdokain alaptételét: »az egyház tudalmasítását«, a mely elismeri ugyan egyfelől, hogy az egyház istenországa földi organuma, vagy ha

tetszik, létalakja, de viszont követeli, hogy az egyháznak ne tanai elhívése, hanem szellemének szívüükben való hordozása által legyünk a tagjai. Vagyis a Krauss fogalmazása szerint: az egyház annyiban üdvintézmény, amennyiben üdvközösség.

Molnár Albert tanítása bizonyítja, hogy ott állott egy derengő új világnak a felhajallásánál. Abból a magas szempontból, a melyből ő tudta nézni a világot, látta már a körvonalakat, a melyeknek keretén belül a forrongó jelenkor erői elhelyezkednek és kialakul egy új időszak nemes, komoly ábrázata. Volt valami Molnár Albertben a Mózes sorsából: ő csak látott egy új világot, de oda elvezérelni a népet másnak adatott. A Molnár Albert látnoki lelke előtt feltárult az az új tájék, a melynek gyümölcseit egy későbbi nemzedék fogja szedni.

Hadd mutassam fel egy pár vonásban ezt.

Ha azt, a mit a XIX. század adott az embernek, summázva akarnám kifejezni, azt mondanám, hogy a XIX. században egy óriási kincsessel gazdagodtunk: megtaláltuk, *fölfedeztük az életet*. Paradoxon gyanánt hangzik ez a tétel, de ha közelebbről vizsgáljuk, történelem-bölcséleti axiómiának fogjuk tartani. Hel-lász fénydús ege játszani tanítá az embert; a római világ a jogrend szigorú valóságát adta az embernek. A középkor cellái, mintha pítvarai lettek volna egy földöntúli világnak, szent ábrándok és rajongó látomások mysticus honába vezettek, míg a scholastica theológia kiköszörülte azt a fegyvert, melynek hatalmas vágásai alatt később önmaga is széthullott: az emberi értelmet. A renaissance reintegrálta az embert elveszett történeti javaiba, a protestantismus százada pedig az egyéniség örökkévaló jogait proklamálja s az emberi személy önértékét ismeri el, az igazság és a szabadság ideáljaiban. A XVIII. század felvilágosodott bölcselői fölfedezik a természetet s mintha valami évezredes nostalgia tört volna belőlük az elmúlt századok sivár aszketizmusa után: boldogan, szinte ittasan dőlnek a természet kebelére. Végül a XIX. század előtt ott áll Kant, a formák nagy ismerője, új világfölfogásunk alapvetője, követelvény, hogy a világkép tapasztalati anyaga az emberi szellem főfogó organismusának a priori törvényei szerint alakuljon, proclamálván a szellemnek, az intelligibilis világnak abszolút értékét és világteremtő erejét. Valóban, a kőnigsbergi bölcs hasonlatos volt Hephaisztoshoz: a világ fundamentumait tartó örökkévaló kapcsokat kovácsolta meg, amelyen fölépüljenek az egyes dimenziók; a formákat adta meg, amelyek között elhelyezkedik a gazdag tartalom: *az élet*.

Csakugyan a XIX. század világmagyarázatának alapkategóriája az élet fogalma lőn. Az idealismus csodás rendszereiben az alapgondolat az élet; él a Hegel abszolútja, a Fichte Énje, a Schopenhauer akarat. Azonkívül a positiv philosophia tulajdonképpen nem akar más lenni, mint az élet parafrázisa; a Darwin természettudománya nem egyéb, mint az *élet életrajza*: az első protoplazmától föl az emberi egyesültek bámulatos organismusáig, mindenütt egy az alany, amelyről összes világmagyarázó ítéleteiket állítják. A Spencer-féle synthetikus philosophiát a *való világ biológiájának* nevezném el s ha csak óriási körvonalaiiban is, de végig pillantjuk a természettudományok óriás mezejét és vívmányait: mindenütt az élet keresése, megtalálása, gloriifikálása.

És hogy a XIX. század belső harcai az élet körül forogtak, épen az életnek tagadásai: a pesszimista rendszerek bizonyítják. Az egész schopenhaueri philosophiának alapmotívuma az életakarat kérdése. Bizony, alig volt az életnek rajongóbb bölcselője Schopenhauer-nél, és épen az élet tulságos szeretetéből magyarázható meg az ő élet-tagadása. Épen az élet feltétlen, nyers bálványozása, amit a materialismus hirdetett, okozta reakció gyanánt azt a lemondó, ványnyadt

világfelfogást, amelynek fülledt levegőjében növekedni kezd nyugaton is a »szent lótusz-virág«: a buddhizmus.

De a XIX. század nem alkonyodhatott le negatív eredménnyel. Eddig azt érte el, hogy megtalálta az életet, de meg is csömörlött tőle, túlon túl igyekezett élni, tehát gyorsabban pusztult. És a századvégi ember idegessé válván, impresszionista lett: hajhássza az izgalmakat, élvezete telik az ingerben, egyszerre eltompult is, érzékeny is egyaránt. A heves és intenzív élet miatt egy általános décadence tünetei léptek fel, amelyeket már megneveznem sem kell, hisz nyílt sebeket érintenek.

Most jött aztán a század representansa, a fine de siècle félig beteg, félig ihletett prófétája, a poéta-bölcse: Nietzsche. Maga beteg, emésztő korbán lassan sorvad el, de ajkáról árad az élet himnusa és írja a maga hétszeresen pogány zsoltárait az életnek ez a vad fanatikusa. Egy jó van a világon, az élet; egy erkölcs: akarat az élethez legfelső fokához: a hatalomhoz. Az emberiség, a világ azért van, hogy valaki éljen. Ez a valaki az Übermensch, az Emberfölötti Ember, akiért mindnyájan vagyunk, aki a célunk. Életerőnkből támad az ő ereje, s ő milliók véréből, századok kincsével táplálkozik. A világot úgy kell berendezni, hogy minden az emberfölötti ember megszületését célozza. Pokolba minden részvétellel, alázattal, könyörülettel és szeretettel, pokolba a keresztyénséggel, a vénasszonyos morál és csürhe-bölcsesség tanaival, kiált fel Nietzsche. — »Szemedben a sors végzetes ereje, kezded évezredekre, mint lágy viaszra nyomod rá, és érzed az üdvöt, az emberiség akaratára vésní örök írást, mint valami érc táblára«.

Otiosus tudósok még csak ezután fogják felismerni, hogy a Nietzsche lázbeteg vízióiból és meg-rázó paradoxonáiból a század lelke beszél, mely életért eseng. Csak később fogják meglátni a historiát írók azt a közös kapcsolatot, mely a Nietzsche támadó antichristianizmusát a modern teológia forradalmas átalakulásával összefűzi és áthidalja azt az űrt, amely most a teológiai és a természettudományos világkép között tátong. De én hálaadással magasztalom az Úr nevét, hogy a balgatagok beszédében is saját magáról tesz bizonyosságot és mikor az ő országát támogatják, tulajdonképet követ hordanak annak felépítéséhez. Mert az emberi lélek szerkezetéből, kénytelenséggel következik, hogy igazi élet csak egy lehetséges: a Jézus mennyei Atyjában való élet.

Hisz azt első pillantásra belátja mindenki, hogy az élet fogalmát nem meríti ki a vegetálás: a szerelem és éhség feltételei ugyan az életnek, de nem a tartalma. A testi élet csak egyik mozzanata ami igazi életünknek, mely nem egyéb, mint a szellem önkifejtése. Ha pedig az élet a szellem fejlődése, akkor nem lehet egyszerű tevékenység, hanem érték gyarapodásnak kell lennie. Am az értéksornak az a jellemvonása, hogy a nagyobb érték mint ideál lebeg a kisebb előtt és nemcsak vonz, de egyenest kötelez. Szent kötelessége, mondhatnám szenvedélye a művésznek, hogy a lehető legjobbat alkossa; a tudós előtt csak egy lehetséges: az igaz, mert semmit sem ér az, ami csak egy kissé igaz; végül mindnyájan érezzük, hogy az erkölcsi eszmény mily feltétlen erővel kötelez, cselekedj ellene s mintha saját testedet marcangolnád. Szóval az életnek fejlődése a belső kénytelenség törvénye, melynek célja, hogy önmagát megvalósítsa. Ez a cél az élet *ideája*, egyszersmind imperativusa, kénytelensége »sub poena non existentiae«.¹

Azonban az életnek nem csak ideája van, hanem ideálja is. Nem csak elvont célok, akademikus követelések állanak velünk szemben, hanem egy konkrét alak szól hozzánk, egy eleven személyiség áll útunkba, aki kezességet nyújt mindarra, amit ígér az ő szent és isteni erejében: ami *Urunk Jézus*. Amit mi saját mivoltunk kénytelen szerkezeténél fogva mint köte-

letetést éreztünk: arra hív, vonz, nevel. Amit mi ideál gyanánt sejtettünk és álmodtunk, azt adja ő, mint átélte valóságot; ami nélküle csak ábránd, benne: történelem.

Nem tudom, hogy e levezetéssel sikerült-e bebizonyítanom azt a tételt, hogy világunk, egész életünk berendezettsége kénytelen következéssel utal a Jézus központi helyére. És én Jézus alatt nem egy speculatio-alkotta fogalmat értek, hanem azt az élő személyt, ki e földön járt, küzdött, szenvedett. Akihez még oda kell járulnia a XX. század emberének nagy bűnvalomással: Mester, vétketünk ellened. Két évezreden át dogmákban, speculációkban, intézményekben, cselekvényekben kerestünk. Most érezzük igazán, hogy téged csak szívünk mélyén találhatunk meg és csak akkor vagy a mienk, ha benned élünk. Tudhatjuk a te cselekedeteidet, mint régen történt eseményeket, ha át nem éljük, mint igazságot, mint bennünk végbement szent valóságot; beszélhetünk rólad bölcs dolgokat, ha nem érezzük a te hatalmat, mint akaratunk erejét, lelkünk békességét, létünk igazságát. Mi Urunk Jézus, végy lakást szívünkben!

Mélyen tisztelt hallgatóság, ez a megérintett igazság a gyakorlati teológia szíve. Tulajdonképen a gyakorlati teológiának egy főadata van: személyivé tenni a keresztyénséget, amely maholnap csak történelmi emlék, vagy kegyes hagyomány lesz; életté változtatni azt, ami eddig kifejezés volt, subiectivvé magasztosítani az intézményeket, a tantételeket. *Személyes élet*, ez az én ideálom, lelkivilágomnak, tudományos meggyőződésemmek alapigazsága, — vajha pályafutásom is erről tenne bizonyosságot.

Azonban a Jézusban való személyes élet nem lehet sem álmatag ábrándozás, sem kegyes érzelmekben való kéjelgés, még kevésbé romboló erő. A Jézusban való személyes életnek örökkévaló, immanens törvényei vannak, amelyeknek vas következetessége teremti az egyházat a maga teljes tagozódottságában. Másutt próbáltam azt bizonyítani, hogy az anyaszentegyház nem esetleges társadalmi rend, nem is papi találmány, még kevésbé olyan történelmi emlék, amelynek jelenleg nincs már értelme s csak a hagyományos kegyelet tartja fenn, hanem szükségszerű alkotása a vallásos életnek, nem egyéb, mint a társadalmi síkban belső kénytelenséggel szétvetődött személyes élet. Az én főadatam tehát nem az lesz, hogy praktikus utasításokat adjak az egyes lelkipásztori funkciók végzéséhez, nem is fogok bölcs tanácsokat osztogatni a műfogások és apró-cseprő praktikák titkaiból, — én a *személyes keresztyény élet bölcselét* vagyok kénytelen adni, úgy, amint annak az anyaszentegyházban meg kell valósulnia. Gyakorlati az, ami az embert az életre képessé teszi. Már pedig: »vezesd az embert igazságra, gyűjts szívében szeretetet, hitet, lelkesedést, adj neki eszményt, amelyért lángoljon s az ember élni akar, élni fog« — mondja Molnár Albert. Ha az Ur megadja nekem, hogy tanítványaim lelkében nem csak ismereteket, de vallásos tapasztalásokat ébreszthetek, ha nem csak látni fogják az elvont igazságok kényszerű voltát, de átélnek annak szellemi erejét, ha szívük tele lesz mennyei léttel és világosan látják a törvényeket, amelyek szerint cselekedniök kell, hálaadással borulok atyai kezére és nem fogom bánni, ha technikai kérdésekben járatlan is valék. Ennek a mi szegény anyaszentegyházunknak nem iskolamesterekre, hanem prófétákra van szüksége. Mesterembereket ezrivel kapunk, de oly kevés az apostol!

Az egyház átélését fogom hirdetni. Szívünk révén jutunk az egyház birtokába: tana akkor a mienk, ha bennünk is ugyanazon élet szükségérzete ég, amelynek időszerű pótléka lón az a hitvallás; szervezete akkor lesz sajátunk, ha parancsai nem külső kényszerek és paragrafusok, hanem a mibennünk öntudatra ébredt

¹ A kérdést elintézte Böhm Károly.

élet autonom, de szükségszerű megnyilatkozása; kulturájából akkor kérhetünk részt, ha mi is annak a szabad, nemes szellemnek vagyunk továbbhordozója, amelynek eddigi eredménye a felhalmozott lelki kincs; igéjének, sacramentumainak áldásait akkor élvezhetjük, ha átjárta szívünket az utána való sovárgás és az a mennyei öröm, mely mindezeknek birásából származik.

Ne feledjük, hogy evangéliumi anyaszentegyházunknak szent öröksége ez a feladat. A mi létezésünk nem az intézményekben, nem statisztikában, nem a közjogi viszonyban van, hanem mennyei erőben. Más egyház dicsekedése az, hogy ő plántálta magyar földbe a Krisztus keresztjét, — de a mi egyházunké az a történeti kiváltság, hogy ő plántálta azt a keresztet a magyar — szívekbe!

Az a tudomány tehát, amelyet művelni elhivatam, nem leíró, hanem előíró. Nem azzal foglalkozik, ami van, hanem azt határozza meg, a mi kell. Legnemesebb és legmagasabb minden theologia között: a próféciának indománya ez!

Ime, ideáljaim. Lesz-e erőm megvalósítani, vagy bár csak megközelíteni őket? A jövődöt sűrű fátyol takarja, de e fátyolra arany betűkkel van írva az íge: ne félj, csak higyi.

„Hillem, az”

Ez az én életem igazsága.

Dr. Ravasz László

ISKOLA.

Kollegiumaink

Az „Értesítő” 1—20. lapjait *arasi Albert* rector-professzornak az egész collegium életét felvilágosító beszéd foglalja le. Országos, fölkészeti tekintetben egyházközpontjaink szempontjából fontosnak és megfontoltnak jelzi az 1906—7. iskolai évet. Megemlékezik a nem állami tanítók átrendezéséről szóló 1907. évi XXVII. törvényekről és a fölkészeti középiskolai tanárok állami fizetése kiegészítéséről. Majd részletesen szól az új gazdasági törvényeknek a collegiumok szervezését és belkormányzatát illető rendelkezéseiről, fejtegetve régi rendszer előnyeit az új alakulással szemben.

Bár minden tekintetben a régi rendszer hívének vallja magát, elismeri, hogy a kérdés vitatása ma már tárgytalan, s tisztelettel hajólván meg a törvény előtt, ünnepélyes felszólalását a többek között a következő szavakkal indokolja meg: „Tartoztam ezzel az elégtétellel az amár multba enyésző előjárásági szervezetnek is, mely intézeteink háromszáz éves életében a fejlődést biztosítani tudta legalább is úgy, mint a tuisó testvérek régóta működő „igazgató-tanácsa”.

Csak elismeréssel jegyezhetjük fel a rector-professzornak azt a helyes paedagogiai tapintatát, hogy e fontos kérdés kapcsán felmerült legegységesebb nézeteit is a tanuló ifjúság előtt azzal a tárgyilagossággal juttatta kifejezésre, mely az ünnepély méltóságának, a tárgy fontosságának és a szóló hivatalos minőségének teljesen megfelelt. — Vajha mindenik collegiumunk falai között, mindenik tanári kar kebelében viszhangra találnának a rector-professzori évről következő szavai: „Ohajtanunk, sőt mindent el kell követnünk, hogy a törvénybe iktatott új szervezet megfeleljen a hozzáfűzött reményeknek, mert az intézet életében nem szabad visszaesésnek lennie. A tanárok ismeri a maga nemes elhivatásának parancsoló szavát, ismeri az oktatás és nevelés szent ügyét, ismeri ennek egyik legrégebb, legnagyobb temploma, a Bethlen-kollegium iránti változhatatlan kötelességét. Ez a kötelesség nem

ismer sem egyéni, sem testületi sérelmet. Ez csak egyet ismerhet: a Bethlen-kollegium fejlődését, fokozódó felvirágoztatását”

Ezután fejtegetve a tanároknak kerületi közgyűlési, egyházmegyei és presbyteriumi tagságát, a protestáns egyetem szervezését sürgeti s az erdélyi collegiumi tanárok régebbi értekezleteinek megújítását óhajtja, ezeket tartván olyan intézményeknek, amelyekből meritheti ezután a kálvinista collegiumok tanára a kálvinista szellemet. (Szerény véleményünk szerint e külső intézmények mellett más, ezeknél fontosabb, belső forrásai is kell hogy legyenek a kálvinista tanár kálvinista szellemének!)

Megemlékeztetve a rector-professzori évről a kolozsvári collegium 300 éves jubileumáról és *Apáczai Csere János* emlékünnepeiről is, Apáczai pályájának és paedagogiai hivatásának rövid, de tartalmas ismertetésével tér át a fejedelmi intézet egy évi életének vizsgálására.

A beiratkozott tanulók kevesebb számát azzal indokolja az évről beszéd, hogy több vidéken, honnan a tanulók eddig a Bethlen-kollegiumba mentek, újközépiskola létesült, valamint azzal is, „hogy ma már a szülők igen nagy (sajnos, igen nagy) talán még nem mondható!) része nem a gimnáziumi nevelésben és oktatásban találja és keresi gyermeke számára az életpályákra készítés egyetlen alapját, hanem azokban az iskolákban, amelyek gyorsabban és közvetlenebbül készítenek elő a kenyéradó pályákra”.

A tanuló ifjúság magaviseletében súlyosabb és erkölcsi tekintetben megbélyegző kihágások elenyésző keves számban fordultak elő. (Egy tanulóit kellett eltanácsolni, többeket pedig a bennlakási szabályok korlátainak átlépéséért, vagy tiltott szórakozásért és időtöltésért a bennlakás jótéteményét megvonni.)

Az 1906—7. isk. évet megelőző nyári szünet második felében 25 tanuló 3 tanár kíséretében részt vett egy nagyobb szabású *vacancel-triennali* kirándulásban. Október 4-én a gazdasági és iparkiallító látogatta meg 50 tanuló több tanár kíséretében. — 18 gimnáziumi, 3 művelődési intézeti tanuló és 18 tanár *Rákóczi Ferenc* és *Guidosó* társai szent hármvainak hazahozatalát és temetését nézte meg Budapesten és Kassán okt. 18-án és 29-én, míg az ottthon maradt tanulók *Zayron János* tanár emlékbeszéde s a Szócska és *Hymnus* hangjai mellett éldoztak a nagyok emlékének. — Az intézet *Rákóczi-ünnepe* november 4-én volt, amikor *dr. Parnos Dezső* tanár tartott emlékbeszédet. — A tanuló ifjúság egy csapata (28 tanuló) 4 tanár vezetésével részt vett az *egri kerületi versenyen* s az elismerés jelül érmeket és okleveleket vittek haza. — Az intézet udvarán *korcsolyapályát* létesítettek a tél folyamán, miáltal a város jégportot kedvelő közönsége egy lépéssel ismét közeledett a collegiumhoz és annak ifjúságához.

A VII. és VIII. osztályok tanulói a *cellővészletben* is gyakorolták magukat *Székhelyi József* honvédszázados vezetése mellett. A június 8-iki versenyem egyesek és a collegium ajándékából emléktárgyat nyert 6 VIII. és 3 VII. o. tanuló. (Az emléktárgyakkal való jutalmazást is helyesebbnek tartjuk az *éremjutalmazásnál*.)

A felsorolt adatok mind megannyi bizonyíték arra, hogy úgy az iskolai tanulmányi kirándulásokra, mint a hazafias irányú szellemi és testi nevelésre nagy gondot fordít az intézet.

A collegium műveltségterjesztő hivatását szolgálta a tanárokból és a helyi társadalom vezető férfiakból alakult „*Nagyenyedi Szabad Lyceum*” (elnöke *Fogarasi Albert* tanár) és a collegium egyik tanárának (*dr. Szilády Zoltán*) vezetése alatt ettől külön tartott ugyancsak szabad lyceumi előadás-sorozat. (Nem lehetne-e a 2 Lyceum egyesítésével eredményesebb munkásságot

s a tanári kar tagjai között a széthúzás helyett harmonikusabb működést teremteni?)

A tanárok különben részint egyik, részint a másik Lyceumban elismerésre méltó módon kivették részüket az előadásokból, s örvendetes tényként említhetjük meg, hogy több gimnáziumi és képzőintézeti tanár a honvéd aliszteknek is tartott népszerű, szabad előadást, valamint többen felolvastak az iparosok önképzőkörében.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület nagyenyedi vándorgyűlésén is 3 tanár vett részt egy-egy felolvasással.

A kollegium 1907. jun. 16-án ünnepelte meg Décsey Károlynak és Herepey Károlynak, a Bethlenkollegium 2 nagyevű büszkeségének emlékét; Décsey Károlyról Fogarasi Albert tanár, Herepey Károlyról pedig Bartha Zsigmond tanár mondottak komoly tanulmány alapján hálás szeretettel megírt emlékbeszédeket, melyek egy külön füzetben az Ertesítőhöz vannak csatolva mellékletként.

(Folytatása következik.)

Obiectivus.

IRODALOM.

minden ma hat megemlékünk, ami
a hosszabb, ha ismertetésre
kötődik.

„Az akarat szabadság problémája.“ Irta: Ifj. Bartók György. Kolozsvár, 1906. Stein János m. kir. egyet. könyvkereskedése bizománya. I—118

A múlt évben megjelent *Axiológiája* előszavát ezekkel a melancholikussal szavakkal fejezi be Böhm Károly: „Hogy könnyen nem fog elterjedni, azt e mű első kötetének sorsából következtetem, hogy filoz. irodalmunkra való hatását még élő szemem meg fogják pillantani, különösen ma, édes hazánk tépett erkölcsi és politikai zonyai között reménytelenül nem merem.“ De e sorsot egy jobb jövő reményében, megadással vállalja, mert természetesen találja „oly múltéi, melyet szerzője nem szánt diszínű“ a pillanatnyi meghaligatás számára.“

A mű első kötetének sorsa, a „mélységes haligatás, melyet reá pazaroltak, a csodálatos észre nem vevés“, mellyel két évtized alatt folyton izmosodó filozófiai irodalmunk elhalad e koncepció mellett, csakugyan szomorúan igaz előzmény ilyen következtetéshez. Az az egy-két utalás a Böhm alkotására, melyet egy-egy ismeretelméleti és lélektani munkában találunk, még nem a Böhm filozófiájának igazi hatása, még kevésbé méltánylása. Ennek a hatásnak jele az lesz, ha egyszer megindul az a forrongás a jelenben küzdő filozófémának igazolása körül, melyet az a legmagasabb rangú érdek fog szűlni, hogy a mi filozófiánk is igazolja magát, számot adjon magának arról, hogy mi legyen a részletkutatásokat éltető központi gondolat, mi az alap, mely világnézetünket hordozza. A részletkutatások nem haladtak volna annyira, hogy a szellem érezze ennek az összefoglaló tömörítésnek szükségét, vagy pedig a Kant *szelleme* szétáradásának ma is útját állja (mint a külföldön is sokszor) a rendszer scholastikus formája, s ezért visszhangtalan a Böhm alkotása a filozófálok világában: igazán jellemző adatként érdemes tárgya volna a megfigyelésnek. De akár mint legyen, nem hiányoznak biztatóbb jelek sem, melyek egy „szébb jövőt“ ígérnek és félénk és elszigetelt jelenségek nálunk is, külföldön is már mutatják, hogy a filozófáló szellem belső szükségességgel hajtatik abba az irányba, melyet klasszikus művében Böhm már régóta kijelölt s határait kimérte.

Azért annál igazabb örömmel kell üdvözölnünk minden olyan munkát, mely a fórumra kiviszi e sokak előtt rejtve levő kincses ház drágaságait; minden hajtást, melyet e gazdag termő föld ereje fakasztott,

minden új csatornát, melyen ez a szellem ömölhetik bele tudományos életünkbe s az intelligens osztály tudatába. Örvendetes jelenség — s tán a melancholikás jóslatot kelemesen megcáfoló jövő hírnöke — hogy alig egy évvel a nagy mű III. részének megjelenése után két tanulmány is mélyed el a mester művének mély alapjain s gyümölcsözteti szellemét olyan kérdésekre való alkalmazásban, melyek maguk is a filoz. ünnepi hangulatával töltik el a gondolkozót. Ez a két mű: az ifj. Bartók György tanulmánya a szabadakaratról, és a Ravasz László Schopenhauer esztétikájáról.¹⁾ Van valami jóleső abban, hogy a közvetlen tanítványok közt a kovász éltető hatása így jelt ad magáról. Minden „iskola-csinálás“ így indult meg, minden iskola-csinálás jogos, mert szükséges eszköz a szellem terjedésére. Hadd jusson a palaesztrára minden nézet, úgylis csak annak lesz élete, amelyiket igazol önereje, azaz igazsága.

E munkák ugyan közvetlenül az értéktan gondolköréhez csatlakoznak, de az *ega* koncepció éltető gyökereiből fakadnak, s az egész szellemet tükrözik vissza s lehellik azon problémákon át, melyekre az alapelv fényét rávetik.

A Bartók könyve a legrégebb tépelődések egyike, az akarat szabadságának problémájára keres feleletet azon világosság fényében, melyet az antologiai és axiológiai szempontok megkülönböztetésével vetett a problema mélységeibe Böhm. Nemcsak az idői elsőség, hogy a kérdést először tárgyalja részletesen ebből nézőpontból, hanem a szálak határozott és világos szétválasztása. A kétféle szempont szerepének biztos kimutatása s a problem természetének ezek alapján világos felüntetése: ezek a tulajdonok teszik a munkát becses adalékká az annyiszor félreértett fogalom tisztázásához.

megfejtés új szempontjainak alkalmazása előtt néhány tipikus magyarázati példában bemutatja a determinizmus és indeterminizmus jellemét. Helyesen emeli ki mind két esetben megoldás alapjául, hogy az egyik egyszerűen tagadja a másik igazságait, s dogmatikusar állítja itt a kötöttséget, ott a szabadságot. Már itt rámutat arra tanúlságra, hogy ontológiai alap: a kérdés egyáltalában nem oldható meg. Hogy mennyire összebonyolíthatja a kérdést még másféle szempontok belekeveredése, azt Augustinus példájával illusztrálja, kimutatja, hogy az eléggé meg nem szivlelhető tanúságot vonja le, hogy az eredendő bűn és kegyelem dogmáit egyszerűsmindenkorra figyelmen kívül kell hagyni, ha a kérdést helyesen felállítani akarjuk. Kant tana nyer még fontosságát megillető méltatást. Jogosan figyelmeztet a nagy férfitanában kétségkívül meglevő ellenmondásokra, mik a magánvaló és tünemény ingadozó fogalmazásából az erkölcsstan terére is áthatottak. De helyesen figyelmeztet arra is, hogy a töprengések, melyek Kantot újból meg újból visszatértették a kérdéshez, annak a sejtelmennek bizonyosságai, hogy az oki összefüggés és a szabadság világa nem két külön világ, hanem két szempont egyazon világ megértésére. De Kantnál a gondolat még nem jegecedett ki, követői pedig (különösen Schelling hatására) nemcsak nem ragadták meg a helyes szálát, hanem a romantikus metafizikai kalandozások alatt a lehető legnagyobb visszaélést művelve az akarat fogalmával, a szabadság kérdését újból beágyazták abba a titokteljes ködbe, ahol aztán Schopenhauer népszerűsítő és népszerű rendszerre mind e mai napig meg is tartotta.

A fogalmak tisztázása azért a rendszeres megoldási kísérlet első teendője. Az akaratot nem egyszerű, de igen bonyolult összetett *folyamatnak* találja; a szabadságot pedig mindenekelőtt negatív és relatív fogalomnak, de a melynek értelmét az ontológiai

¹⁾ Az utóbbit lapunk f. évi 20. számában ismertettük.

valóság területén nem lehet megadni, — utalás arra, hogy a szabadság axiológiai természetű fogalom. Ezzel a kutatás átvezet az értékelés tanának mezejére. Helyesen jellemzi ez a rész az *egységes* világkép két félgömbjének természetét, a *való és kellő* (= megvalósítandó) világ összefüggését, az utolsó magyarázó gondolat erejével: a projekcióval. Kellő súlylyal van hangoztatva ez összefüggés lényege: hogy az ontológiai ténylegességein *túl* értékeljük is a valóságot s a két sor koordináltan fut egymás mellett életünkben. Itt kevésbé több részletességet óhajtanék; egy-egy tömör összefoglalása az axiol. alapelveknek s ontol. gondolatsoroknak kivillantja ugyan a kétféle szempont megkülönböztetésének életbevágó fontosságát, de csak felhív a megmérhetetlen nyereségre, nem hódít is meg annak a gazdagságnak, amit az egész *praxis* s benne a szabadság kérdése nyer, ha ebből az új szempontból tekintjük.

S csak most lehet kérdezni: beszélhetünk e szabadságról az akarás valamelyik mozzanatában? Ugy látszik, sehol, mert a vágyódás is, a választás is, a végrehajtás is *indokoltak*. A motivumok közül az erősebb dönt: az elhatározás is indokolt. De itt van a fordulat: az indokoltság nem = kényszerítés; az öntudat *maga* száll le a tülekedésbe s önelhatározással fogadja el a legerősebbet legerősebbnek. Csak így van biztosítva az erkölcsi ítélkezés alapja. De egyszerűsmind e ponton lép elő teljes érvénnyel az axiológiai szempont. A választás ténye, s az a fejlődéstani tény, hogy az öntudat uralma csak hosszú evolúció után nyer teljességet az ösztönök nyers hatalma fölött, miközben kialakulnak a cselekvés „konstans” motivumai (93. old.) még mind csak ontol. anyag, mely a szabadságnak legalább lehetőségét igazolja. De a kétségbe vonhatatlan *tényre* most felépíti az axiol. értékelés azt a *követelményt*, hogy az a legerősebb indok egyszerűsmind a legjobb legyen, hogy a választás forduljon a legértékesebb felé. Így nyer értelmet a beszámítás és felelősség; így van az erkölcsi ítéletnek alap adva, most lehet követelni Kant értelmében: lehet, mert kell. Így vezetnek az értéktani megfontolások az erkölcsiség alapjellemeinek megértéséhez, az intelligencia legértékesebb voltának s az autonomia értelmének megragadásához, s ez annak a ker. etikában (s egyebütt is) ismerős gondolatnak értelméhez, hogy a legmagasabb fokon szabadság és kényszerűség egyet jelentenek.

Ez a könyv fejtegetéseinek gondolatmenete és eredménye, mely az értékelési szempont döntő fontosságának tisztázásával teszi jelentőssé a régi kérdés új megoldását. Nyugodt fejtegető nyelv felel meg e célnak, mely az új gondolatsorokat világosan kapcsolja ismert gondolatunkhoz. Csak tán a kifejezések némi egyenetlenségét említhetném, nem annyira a stílus rovására, mint inkább ama buzgalom jellemzésül, melylyel szerzőnk a kétféle sorok szétartásának szükségességét óhajtja bizonyítani: — jogosan, de a néha túlerős kifejezés a kétféle sor egységbe olvadását akadályozza. Ilyen az az ismételtlen visszatérő kitétel, (72, 99, 112, 119) hogy az értékelésre nézve mindegy, hogy az illető az oktörvény alatt állt-e, vagy sem. Az értelem ez: az értékelés az indokoláson *túl* kezdődik; a következő sorok mindenütt ezt mondják is; de a túlélezett kifejezés csaknem azt az ellenmondást támasztja, hogy lehetett volna az a cselekedet indokolatlan is.

Hasonló forrásból, az értékeség kimutatása vágyából eredőnek tartom azt az egyenetlenséget is, mely a szabadság lélektani és erkölcsitani fellogása közt mutatkozik. A szabadságot ténynek elismeri az anthol. világképben is (111); s kétségkívül az erkölcsi követelménynek ez a *lehetőség* a hordozója; különben kegyetlenség volna a Kant tétele: lehet, mert kell, ha nem volna a cselekvő öntudat preformációjában

biztosítva a lehetőség. Hogy ezek alapján a választás lélektani *ténye* s az oxiológiai *postulátum* közt csak az értékelő tudat állíthat különbséget, nyilvánvaló, szerzőnek magának érdeme ennek felmutatása. De mikor *ideál* gyanánt állítja fel az erkölcsi szabadságot, csaknem az a benyomás, hogy a helyes ontol. viszonyt felbillentette az értékelő szempont magasabb rendűségének — ismétlem: jogos hangsúlyozása, azzal, hogy a lélektani szabadság és az erkölcsi közé szinte *ontológiai* jellemű különbség csúszhatik be.

De ez egyenetlenségeket magyarázza és menti a jogos törekvés: az axiológiai és ontológiai aspektusok lényeges szerepének határozott kimérésére. E két szempont jelentőségének éppen ezen kidomborításában, szerepük felmutatásában, mellyel bírnak általában világképünk kialakításában s legközvetlenebbül e problema megoldásában: ebben áll a mű értéke, mely egy új megoldási módot nemcsak alkalmaz, nemcsak következetesen keresztül visz, de mély alapjait igazolja is.

Tankó Béla.

KÜLÖNFÉLÉK.

Évmegnyitó ünnepély és tanári székfoglaló a theológián. Theológiai fakultásunkon az iskolai évet megnyitó ünnepély e hó 15-én délelőt 11 órakor folyt le az intézet dísztermében a szokottnál ünnepélyesebb formában. Az ünnepélynek különösebb jelentőséget kölcsönözött azon körülmény, hogy ez alkalommal foglalta el széket a gyakorlati theologia új professzora, dr. Ravasz László, kit az egyházkerület bizalma ez év májusában emelt a b. e. Molnár Albert örökébe. Az ünnepélyen megjelent a theologia előljárósága, mélt. dr. Bartók György püspök ur, Gidófalvi István kir. közjegyző, theol. gondnok, a tanári kar; az ünneplő közönség sorában, mely az egész termet megtöltötte, ott láttuk az új professzor édes apját és édes anyját: Ravasz György polg. iskolai tanárt nejevel Bánffyhunyadi, Ince Gergő koll. gondnokot, dr. Schneller István egyetemi professzort, Ignác Károly bánffyhunyadi, Régeni Ferenc bikali lelkészeket. Az ünnepélyt a „Jövel Szent-Lélek Úr Isten” dallamai vezették be, majd Nagy Károly theol. professzor lépett a szószékre s megnyerő imában emelte a lelkeket az ur zsámolyához, ő tőle kérve erőt és segedelmet az új esztendő munkájához. Az ima elhangzása után Kenessey Béla theol. igazgató nyitotta meg egy pár buzdító szóval az iskolai évet s fölkerete Pokoly József theol. professzort, előljárósági jegyzőt, hogy az új professzortól a hivatalos esküt vegye be. Az eskü elhangzása után tartotta meg székfoglalóját az új professzor „Az élet igazsága” cím alatt, melyet feszült figyelemmel hallgatott meg s szünni nem akaró éljenzéssel jutalmazott a végén a mélyen megindult közönség. Bizony nemcsak az édes anyának, de komoly férfiaknak szemén is könny csillogott, mikor az ifju professzor nagyszerű elődje emlékét újította fel s az ő emlékével kapcsolatban szólt azokról a magas eszményekről, melyek őt hivatása betöltésénél vezetni fogják. A székfoglalót, hogy olvasóink is megismerkedhessenek vele közelebből, egész terjedelmében közöljük lapunkban s vajha az abban elhintett igazságok termékeny talajra találnának mindnyájunk szívében. Az éljenzés csillapultával Kenessey Béla theol. igazgató üdvözölte a theologia tanári kara nevében az új professzort. Az elhangzott székfoglaló hatása alatt szólt lelkes, buzdító szavakban a professzor hivatásáról, munkájáról az ég áldását kérte új kartársra működésére. Az egyházkerület nevében mélt. dr. Bartók György püspök mondott üdvözlő beszédet. S rá mutatva mindazon reményekre, melyeket az új tanár működéséhez fűzött az egyház, Isten áldását kérte immár ismét teljesszámú tanári kar munkájához. Az ünnepélyt a XC. zsoltár zárta be.

A főtiszteletű Püspök úr e hó 29-én szenteli föl a székelymagyarósi egyházközség új templomát. Ez alkalommal püspöki vizsgálatot is tart Székely-Keresztúron, Agyagfalván és a szomszédos egyházakban **Egyházkerületünk ez évi őszi rendes közgyűlésének** idejére nézve Ig. Tanácsunk folyó hó 19-én megtartandó ülésén fog határozni. Az előadói javaslat november 9-ét ajánlja a közgyűlés idejéül.

HIVATALOS RÉSZ.

4159—1907. szám. ÉRTESETÉS.

Az egyházkerületi képviselők igazolásáról és a pótválasztások elrendeléséről.

Erdélyi egyházkerületünkben az egyházmegyék és a kollégiumok részéről küldendő *kerületi képviselők* választása folyó évi július hó 1—15-iki határidőben végrehajthatván, a beérkezett jegyzőkönyvek alapján, mint titkos szavazással megválasztott s általános többséget nyert képviselők, igazoltattak:

A) az egyházmegyék részéről:

1. a nagyenyedi egyházmegyéből: Bartha Lajos, Jancsó Sándor, Veress Károly egyh.; gr. Bethlen Sándor, gr. Teleki Ádám, Lovassy Andor vil.;

2. a kalotaszegi egyházmegyéből: Régeni Ferenc egyh., Lészai Ferenc vil.;

3. a kolozsvári egyházmegyéből: Nagy Károly egyh.; Dr. Szádeczky Lajos, Dr. Sárkány Lajos vil.;

4. a szilágyszolnoki egyházmegyéből: Veres Sándor, Kovács Albert, Viski Pál egyh.; Dr. Kaizler György, Kovács István, Péchy Imre vil.;

5. a dési egyházmegyéből: Barabás Samu egyh.; Rettegi Sándor vil.;

6. a széki egyházmegyéből: Gyárfás Albert, Kovács Ákos egyh.; Schilling Ottó, Nagy Lajos vil.;

7. a nagysajói egyházmegyéből: Balázs József egyh.; gr. Bethlen Balázs vil.;

8. a marosi egyházmegyéből: Kovács László, Biró András, Tóthfalusi József egyh.; Csontos Olivér, Deák Lajos, Rosnyai István vil.;

9. a kükküllői egyházmegyéből: Hegyi Károly, Sámuel Aladár egyh.; Dr. Boér Elek, Fekete György vil.;

10. a nagyszebeni egyházmegyéből: Incze Lajos egyh.; Bod Péter vil.;

11. az udvarhelyi egyházmegyéből: Menyhárt András, Jakab Albert egyh.; Dr. Nagy Sámuel, Dr. Solymosi Lajos, Ugron Zoltán vil.;

12. az erdővidéki egyházmegyéből: Kovács Sándor egyh.; Bedő József vil.;

13. a sepsi egyházmegyéből: Bőjthe Géza, Rácz Albert egyh.; Kónya Miklós, Imecs Ernő vil.;

14. a kézdi egyházmegyéből: Szabó Jenő egyh.; Vajna István vil. részről.

Nem voltak igazolhatók a *hunyadi, gyulafehérvári és orbai* egyházmegyék képviselői, mivel nem titkos szavazással választottak, továbbá a *görgényi* egyházmegye képviselői, mivel a választásról szóló jegyzőkönyv nem küldetett fel igazgatótanácsunkhoz.

B) a 4 tanítóképviselői állásra beadott és érvényesnek talált 522 szavazatból Nagy Benedek dési ref. kántortanító megnyervén az abszolút többséget (309 szavazatot) igazoltattott, a más 3 állásra általános többséget senki sem kapott. Legtöbb szavazatot nyertek: Felméri Sándor (254), Makkai Samu (111), F. Jánosi Samu (71), Gönczi János (65), Kovács Pál (59) és Nagy Kálmán (45). A tanítóképző-intézeti tanárookra, valamint az állami, községi, iskolai és a nyug. tanítóokra esett szavazatok nem vétettek figyelembe.

C. A kollégiumok részéről mint szabályszerűen megválasztott tanárképviselek igazoltattak:

1. a nagyenyedi Bethlen-kollégium részéről: Fogarasi Albert és Lázár István;

2. a kolozsvári kollégium részéről: Balogh Károly és Incze Béni;

3. a marosvásárhelyi kollégium részéről: Horváth József és Trozner Lajos;

4. a szászvárosi Kun-kollégium részéről: Csürös Pál és Mayer János;

5. a zilahi Wesselényi-kollégium részéről: Berényi János és Fóris Miklós.

Nem voltak igazolhatók a *székelyudvarhelyi és sepsiszentgyörgyi* kollégiumok tanárképviselei, mivel a jkvból nem tűnik ki, hogy hány szavazatot adatott be, illetőleg, hogy a megválasztottak megnyerték-e a szavazatok általános többségét.

Felhívjuk ennél fogva a hunyadi, gyulafehérvári és orbai egyházmegyéket, hogy az egyházkerületi közgyűlésre küldendő képviselőket a legközelebbi egyházmegyei közgyűlésen, az 1897. évi egyh. ker. közgyűlés 48. jkvi. sz. határozata értelmében, titkos szavazással válasszák meg s a választásról szóló jkvi kivonatot legkésőbb folyó évi október hó 10-ig igazgatótanácsunkhoz terjesszék fel.

Felhívjuk továbbá az összes egyházmegyéket, hogy közelebbi közgyűlésükön a még be nem töltött 3 egyházkerületi tanítóképviselői állásra a legtöbb szavazatot nyert 6 egyén: névszerint *Felméri Sándor*, nagyenyedi tkép. int. gyakorló iskolai. *Makkai Samu* koronkai el. iskolai, *Jánosi Samu* marosvásárhelyi polg. isk., *Gönczi János*, *Kovács Pál* marosvásárhelyi el. isk. és *Nagy Kálmán* kolozsvári kántortanítók között a 2481—1907. sz. igazgatótanácsai körlevél ide vonatkozó utasításának szem előtt tartásával a pótválasztást ejtsék meg s a választásról szóló jegyzőkönyvet folyó évi október 10-ig igazgatótanácsunkhoz küldjék fel.

Végül felhívjuk a székelyudvarhelyi és sepsiszentgyörgyi kollégiumok méltóságos t. Elöljáróságait, sziveskedjenek utasítani a tanári kart, hogy az egyházkerületi közgyűlésre küldendő képviselőket mielőbb válasszák meg s a választásról felvett jegyzőkönyvet, melyben kiüntetendő, hogy hány szavazatot nyertek, — haladéktalanul terjesszék fel a méltóságos t. Elöljáróság útján igazgatótanácsunkhoz.

Az erdélyi reform. egyházkerület igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1907. augusztus hó 22-én tartott üléséből

Br. Bánffy Dezső,
elnök.

Péter Károly,
titkár.

Sz.: 4085—1907.

HIRDETÉS.

Az erdélyi ref. egyházkerület igazgatótanácsa ezenel közhírré teszi, hogy t. Demeter Gyula nyárszói lelkész aának Nagyenyeden, 1880 szeptember havában kiállított papi oklevele a folyó évi május 19-iki tűzvész alkalmával elégetett s helyette szabályszerű másodlat állíttatott ki. Ennél fogva az eredeti papi oklevél semmisnek nyilváníttatik.

Az erdélyi reform. egyházkerület igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1907 augusztus hó 22-én tartott üléséből

Br. Bánffy Dezső,
elnök.

Péter Károly,
titkár.

Sz. 916—1907. püsp. hiv.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület gyulafehérvári egyházmegyéjébe kebeleztet *buzásbocsárdi* anya- és karácsonfalvi fiókegyház papi állomására pályázat nyitattik.

Az állomás javadalma:

Buzásbocsárdon — 1900-ban csinosan épült — négy szoba-, konyha- és kamrából álló lakás, külön épült nyári-konyhával, gazdasági épületekkel és 1162 □-öl kerttel; 48 kat. hold és 1349 négyszögöl szántóföld egy tagban, melynek adóját az egyház fizeti, mivel tétele a lelkész kötelessége s melynek bérjövödelme: 491 kor. 25 fillér; az egyház tagjai által fizetett kepe és egyéb szolgálmányok fejében váltásúg: 349 korona az egyházközség pénztárából féléli utólagos részletekben fizetve; az egyházközség erdejéből 12 rakás fa, melynek levágatásáról és behordásáról a lelkész tartozik gondoskodni, értéke: 96 korona, (a farakások méretei: a levágott fa hossza 1/2 [fél] öl magasság és egy [1] öl szélesség); meszeltetés árában az egyház pénztárából: 14 kor. 86 fillér; stólajárandság a hivektől részint természetben, részint készpénzben: 6 kor. 40 fillér.

Karácsonfalváról: törökbúza-kepe, készpénz-stólajárandság mintegy 18-02 fillér.

Állami kiegészítés 1600 koronáig: 648 kor. 85 fillér. Vallástaniért: az államtól: 90 kor.; az egyházközségtől, a tanköteles koron felül lévő mindkét nemű ifjúság vallásos oktatásáért: 200 korona.

Kötelességek. Buzásbocsárdon minden lelkészi teendő végzésén kívül az állami elemi iskolában hetenként 2 órai vallástanítás; valamint a tanköteles koron felül lévő mindkét nemű ifjúság vallásos oktatása.

Karácsonfalván esketés, keresztelés, temetés és betegek látogatásán kívül karácson-, husvét- és pünkösztben úrvacsoraosztás.

Pályázati határidő folyó évi október hónap 20-ika, mely napig szabályszerűen felszerelt folyamodások nt. Dr. Elekes Viktor esperes aához Gyulafehérvárra küldendők. Kolozsvárt, 1907. szeptember hónap 18-án.

Dr. Bartók György, püspök.

3428—1907 szám.

KÖRLEVÉL

az egyházmegyeék nagytiszteletű Espereseihez.

Felhívjuk Nagytiszteletű Esperes aait, hogy amennyiben szükségesnek látják, intézkédjenek, hogy az egyházközségek, illetve lelkészi hivatalok részére új pecsétnyomók készíttessenek. Ott, ahol a helységnevekről szóló törvény végrehajtásával a község (egyházközség) neve megváltozott, okvetlenül új pecsétnyomó készíttendő az „ev. ref.” jelzés helyett „ref.”, vagy „református” jelzéssel.

A pecsétnyomók alakját az egyöntetűség kedvéért az egyházmegyei tanács állapítja meg.

Az erdélyi reform. egyházkerület igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1907. augusztus hó 22-én tartott üléséből

Bárc Bányffy Dezső
elnök.

Péter Károly
titkár.

Sz. 4167—1907

KÖRLEVÉL

az egyházmegyeék nagytiszteletű Espereseihez.

Az 1904. évi I. tc. 143. §. D. g. pontja szerint a lelkészek „hivatalos órákhoz kötött mellékfoglalkozást csak az egyházmegyei közgyűlés hozzájárulása mellett vállalhatnak” Felhívjuk ennél fogva nagytiszteletű Esperes aait, hogy a lelkészek, valamint a tanítók (kántortanítók) mellékfoglalkozásairól szóló jelentéseiket, a 2082—1905 sz. igazgatótanácsi rendelet értelmében minden év *augusztus hó 1-ig* kérjék be, terjesszék az őszi egyházmegyei közgyűlés elé s a közgyűlésnek a mellékfoglalkozásokra vonatkozó határozatát, melyben egyenként feltüntetendő, hogy kik minő mellékfoglalkozást folytattak s hogy az hetenként hány órát vesz igénybe, *vevőként november 1-ig* küldjék fel igazgatótanácsunkhoz nyilvántartás végett.

Az erdélyi reform. egyházkerület igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1907. augusztus hó 22-én tartott üléséből

Br. Bányffy Dezső,
elnök.

Ifj. Péter Károly,
titkár.

Sz. 3999—1907.

KÖRLEVÉL

az egyházmegyeék nagytiszteletű Espereseihez.

Az ingatlanok vásárlására, vagy eladására vonatkozó felterjesztések ellátása alkalmával arról győződött meg igazgatótanácsunk, hogy e felterjesztések rendszerint hiányosan szereltetnek fel s ezért kénytelenek vagyunk azokat utólagos kiegészítésre visszaküldeni.

Felkérjük nagytiszteletű Esperes aait, sziveskedjenek útasítani az egyházközségeket, hogy ingatlan vásárlás, vagy eladás esetén tartsák szem előtt igazgatótanácsunknak e tárgyban kibocsátott 5485—1903 sz. körrendeletét.

E rendelethez pótlólag még annyit kívánunk hozzáadni, hogy az ingatlan vásárlása és eladása tárgyában úgy a presbiteriumnak, mint az egyházközségi közgyűlésnek névszerűt szavazással kell határozni a felterjesztéshez csatolandó mindkét határozatról a jkvi kivonat, melyből kitűnjék, hogy a határozatot kik szavazták meg. A szerződésbe mindig beleirandó, hogy az az egyházközségre nézve csak az egyházi főhatóság jóváhagyása után válik kötelezővé.

Az esperesi felterjesztéshez csatolandó továbbá az egyházmegyei tanács, vagy közgyűlés idevonatkozó határozata jkvi kivonatban, melyben a gyűlésen jelenlevők nevei felsorolandók.

Kolozsvár, 1907. szeptember hó 17.

Dr. Bartók,
elnök.

Ifj. Péter Károly,
titkár.

Sz.: 562—1907.

MEGHIVÓ

a görögényi egyházmegyének 1907. október hó 3-dikán (három) az egyházmegye tanácstermében tartandó alábbi gyűlésre:

I. Dél előtt 9-től 10-ig *egyházmegyei tanácsülés.*

II. 10-től 11-ig *rendkívüli egyházmegyei közgyűlés* a következő tárgysorozattal: 1. Elnöki megnyitó. 2. Megalakulás. 3. Három egyházkerületi tanítóképviseelő választása. 4. Országos közalapi és államsegélykérvények. 5. Építkezési tőkeszegély kérések. 6. Aljegyző és tanügyi előadó választása. 7. Időközben jöhető tárgyak.

III. Közgyűlés után *papi értekezlet*, bizalmas tanácskozás a következő tárgyak felett: nyugdíjügyben a felsőszabolcsi és hevesnagykunsági testvéregyházmegyeék átirata; a nyugdíjbizottság munkálata; Benkő esperes síremléke; az egyházi adóteher csökkenésének előmunkálatai; választók névjegyzékének összeírása; új pecsétnyomó minták kiválasztása s más az új törvényekkel kapcsolatos témák.

Gernyeszeg, 1907. szept. 16.

Csekme Ferencz,
görögényi esperes.

Sz. 301—1907

MEGHIVÓ.

Az erdővidéki református egyházmegye, 1907. okt. 14-én d. e. 9 órán kezdve, Szárazajta egyházközségben, rendes képviseleti közgyűlést tart, melyre az érdekelt tagokat, gondnokokat, képviselőket lelkesztársaim útján, lelkipásztoraimat tisztelettel meghívom.

Tárgyak:

1. Istentisztelet, melyet végez Rácz Gábor bacsoni lelkész aá.
2. Elnöki megnyitó.
3. Közgyűlési tagok számbavétele, megalakulás.
4. Szavazatszedő bizottság kinevezése, főgondnok választása, esetleg egyházi világi képviselőválasztás és egyházkerületi tanítói képviselők választása.
5. Jelentés az egyházmegyei vizsgalatról esperes által, a tanács működéséről, főjegyző által, tanügyelőadó, számvéző, pénztáros jelentései.
6. A kiküldött bizottság jelentése a megajtottásokról, azok kihirdetése.
7. Az 1908-ik évi egyházmegyei költségelőirányzat megállapítása, tárgyalása.
8. Az „Orsz. lelkészi nyugdíj” ügyben, a felsőszabolcsi és hevesnagykunsági egyházmegyeék átirata.
9. Halasztást nem tűrő ügyek elintézése, indítványok, jelentések.

Kisbácson, 1907. szept. 15.

Lőrincz Gyula,
főjegyző, h. esperes.

Sz. 655—1907.

MEGHIVÓ.

A dési református egyházmegye közgyűlésének m. b. t. tagjait az egyházi törvény I. tc. 52. §-a értelmében folyó évi október hó 13-ra Dérsre, a város háza tanácstermében d. e. 9 órakor kezdődő rendes közgyűlésre tisztelettel meghívom.

Tárgya:

1. Ima. 2. Megnyitás. 3. Számbavétel megalakulás.
4. Főjegyző jelentése az egyhm. tanács működéséről.
5. 1906. évi orsz. közalap és orsz. özv. ár. gyámintézeti számadások felülvizsgálása.
6. Az egyhm. 1908. évi költségvetésének megállapítása.
7. U. lelkészek bekebelezése.
8. Esperesi jelentés.
9. Missioi bizottság megválasztása.
10. Gondnokválasztás, esetleg egy világi egyházkerületi képviselő választása.
11. Az egyházmegyei tanítói képviselők számának megállapítása 2462—1907 sz. igazgatótanácsi körlevél értelmében.
12. Az orsz. közalaphoz beadott kérvények megvizsgálása. A közgyűlés alkalmával tartandó ünnepélyes isteni tiszteleten imát és egyházi t. Szakács Ferencz désaknai lelkész mond. Október 12-én délután 4 órakor a fiúiskola tanácstermében tanácsülés fog tartatni, melyre a t. tagokat tisztelettel meghívom.

Sáromberke, 1907. szept. 15.

Pap István,
esperes.

Erdélyi Protestáns Lap

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

„A törvény az életben.“

Ilyen című figyelemre méltó elmélkedést olvastunk e lap 36. és 37. számában Jancsó Lajos esperestől.

Három pontot jegyeztem meg benne olyant, amely az új egyházi törvények egyes rendelkezéseinek értelmét vagy alkalmazása módját látszik kérdésbe tenni.

Egyházi adó- és lelkészi nyugdíj-ügyekre vonatkoznak, tehát nevezetes anyagi érdekeket érintenek a kérdések és baj volna, ha ezeket egyszerűen és azonnal eldönteni, s a törvény értelme vagy alkalmazása fölött való kételkedést kizárni nem lehetne.

I. Személyi és vagyoni adó.

„Sokak előtt kérdések, hogy személyi és vagyoni adó ugyanazon egy egyháztagra, ha ugyanabban a polgári községben lakik, melyben egyháza van, vehető-e ki? Vagy személyi adóval rovatik meg adó arányában az, ki az egyházban lakik, ottani adója után és vagyoni adóval lesz megróva az az egyháztagnak, akinek birtoka van s ezután adót fizet, de nem lakik abban a polgári községben? A törvény ide vonatkozó §-ai nem világosak.“

Igy kérdez és ítél Jancsó. Okot a kételkedésre valószínűleg az ad, hogy a III. t.-c. 13. §-a a személyi adót is vagyoni alapon, az adóköteleseknek nyolc vagyoni osztályba sorozásával szabja meg; így hát, első tekintetre, csakugyan gondolni lehetne, hogy vagy „személyi“ adó, vagy „vagyoni“ adó, s nem mind a kettő rovandó ki. De hát nem így áll a dolog.

Elsőben is jegyezzük meg, hogy az egyházi adóról szóló (III.) törvénycikk az egyes egyházközségek jelenlegi adókulcsait általában véve érvényben hagyja (8. §. második bekezdés). Csak azokban az egyházközségekben, amelyek a hívek jelenlegi adóterhének könnyítése végett az egyetemes egyházi adóalapról nyerendő segélyre szorúlnak, kell mindenekelőtt a Törvény 13. §-ában megállapított adókulcsot életbe léptetni. Az ily egyházközségek a helyben lakó adóköteles hívekre mind személyi, mind pedig vagyoni adót a 13. §. szerint kiróni tartoznak; ellenben azokra a hívekre, akik nem helyben lagnak, de itt ingatlan vagyont, vagy államilag megadóztatott üzletet vagy foglalkozást vallanak (10. §. b) és c) pontja) csupán vagyoni adót kell (a 10. §. ötödik bekezdése szerint korlátozott arányban) kiróniok.

Amely egyházközség adóteherkönnyítő segélyt kérni nem akar, arra a 13. §. szerinti adókulcs életbeléptetése nem kötelező. Sőt a segélyt igénybe vevő egyházközség is alkalmazhat, illetőleg érvényben tarthat a helyi viszonyoknak megfelelőbb más adókulcsot, csak épen a végeredmény feleljen meg a 13. §. szerinti kettős kulcs eredményének, s egyszersmind „a szegényebb sorsú hívekre“ nagyobb teher ne essék, mint

esnék, szorososan a 13. §. szerint, személyi és vagyoni adó címén együttvéve. (Lásd a 13. §. „vagy pedig...“ bekezdését.)

II. A nyugdíjintézeti belépési járulékok

„Nem volt tisztában akárhány (lelkész aa) azzal, hogy jelenleg élvezett fizetése után kell fizetnie a meghatározott %-okat. Többen akarták kutatni azelőtt volt fizetésüket és kívánták volna ahhoz mércen állapítani meg a fizetendőséget“ jelzi Jancsó.

Tisztázzuk a kérdést.

A lelkészi nyugdíjintézetnek mindazon jogosított és kötelezett vagy önkéntes tagjai (VII. t.-c. 7. §.) akik az 1894-ben szervezett országos lelkészi özvegyárvai gyámintézetnek már tagjai, az ők 23%-os belépési és 1%-os évi pótjárulékaikat s mindezeknek (a nyugdíjba beszámítandó összes szolgálati évekre visszamenőleg) 4%-os kamatait, azon lelkészi törzsfizetés után tartoznak fizetni, amely törzsfizetés mértéke szerint annak idején az orsz. özv.-árvai gyámintézetbe való belépési járulékaikat fizették és évi járulékaikat folytatólag fizetik. Ha az a törzsfizetés időközben esetleg növekedett: a növekedés időpontjától növekednek a járulékok is, kamatjaikkal együtt. A fizetendőségek kiszámításának alapja tehát az, hogy: a) mekkora törzsfizetéssel vétetett vala fel a lelkész 1894-ben vagy azután a gyámintézet tagjai közé? b) azóta mikor és mennyivel emelkedett a beszámítandó javadalma?

Mindez elég világosan következik a VII. t.-c. 26. §. 2. pontja második bekezdéséből, s a törvényt alkalmazó Ügyrend 21. §-ából.

De ez az utóbbi §. bizonyos kivételek lehetőségére is rámutat.

Ugyanis hátha valakinek, a nyugdíjba beszámítható szolgálata régebbi, első éveiben, kisebb volt a lelkészi törzsfizetése, mint az, amelyet 1894-ben értékelt díjlevele mutatott: méltányos-e, hogy amaz elsőbb évekre visszamenőleg is ugyanannyi késedelmi kamatot, s ugyanakkora évi járulékokat fizessen, mint hogyha a kezdő fizetése is az 1894-ben értékelt díjlevelnek megfelelő lett volna? Ilyen esetekre kétségtelenül alkalmazható az Ügyrend 21. §-a, amely szerint a fizetendőségek kiszámításánál az 1894. évi díjlevelek kulcsától eltérésnek van helye, „ha azon, az Egyetemes Konvent, az illetékes egyházmegye és egyházkerület indokolt elterjesztésére... már eddig helyesbítést eszközölt, vagy... helyesbíteni kénytelen lesz.“ Ezt a helyesbítést, természetesen, kérni lehet és kell.

Hasonló kivételnek lehetne még helye olyan — bizonyára ritka — esetben, midőn a lelkésznek 1894-ben értékelt javadalma azóta — teszem állomásváltogatás által — csökkenést szenvedett, minél- fogva utóbbi évi járulékaik leszállítandók volnának.

III. Vissza nem térülő befizetések.

A nyugdíjtörvény 16. §-a kimondja, hogy az „egyszer befizetett belépési járulékok és tagdíjak (évjáradékok) visszakövetelésére senki semmiféle esetben sem nyerhet jogot“.

Ebben — mi türes-tagadás — benne van a megmásíthatatlan felelet, Jancsónak (és az ő jóakarátú elmélkedésében kifejezésre juttatva, nagyon sok érdekeltnek) a következő kérdésére:

„Egy tag, aki az országos özvegy-árva gyámintézetnek is tagja, s tehát leendő özvegye részére jogot szerzett a most 500 koronában megállapított gyámsegélyre, befizeti pótlólag a 23°/_o belépési járulékot és be annak, szolgálati idejére visszamenőleg 4°/_o kamatját. Ezt befizeti az illető 5 esztendő alatt. A hatodik esztendőben mielőtt nyugdíját élvezhette volna, meghal. Hátra marad özvegye. Az özvegy ez esetben is csak azon 500 kor. gyámsegélyre jogosított, melynek élvezetére a férj már a nyugdíjintézet felállítására előtt jogot szerzett volt? *Nem jogos követelés-e, vagy mondjuk kíváncsi, hogy az ilyen özvegy megfelelő nyugdíj emelésben részesüljön, vagy pedig kapja vissza az elhalt férj önmegszorítással befizetett 1084 koronát kamat nélkül?*“

Nos, nemcsak a törvény szerint, de az intézmény természete szerint is, az ily „követelésnek, vagy mondjuk kíváncsi, hogy az ilyen özvegy megfelelő nyugdíj emelésben részesüljön, vagy pedig kapja vissza az elhalt férj önmegszorítással befizetett 1084 koronát kamat nélkül?“

Nos, nemcsak a törvény szerint, de az intézmény természete szerint is, az ily „követelésnek, vagy mondjuk kíváncsi, hogy az ilyen özvegy megfelelő nyugdíj emelésben részesüljön, vagy pedig kapja vissza az elhalt férj önmegszorítással befizetett 1084 koronát kamat nélkül?“

Nos, nemcsak a törvény szerint, de az intézmény természete szerint is, az ily „követelésnek, vagy mondjuk kíváncsi, hogy az ilyen özvegy megfelelő nyugdíj emelésben részesüljön, vagy pedig kapja vissza az elhalt férj önmegszorítással befizetett 1084 koronát kamat nélkül?“

A nyugdíjintézmény lényege általában az, hogy a nyugdíjt (mint *évjáradékot*) az összes tagok befizetéseiből csakis az elnyomorodottak, meg a szolgáltatási képesség időhatárait túlélők számára biztosítja. A nyugdíjt így mintegy a korábban elhalt tagok biztosították a túlélőknek. Ellenben az elhalt tagok özvegyeinek és árváinak gyámolítása (elmélet és számítás szerint) az életben levő tagársak megfelelő járulékaiknak van biztosítva. A kétféle szolgáltatás együtt egymást kiegészítő intézményes jótékonyosság. Jótékonyosság, a mely szigorú számításokon alapszik és rideg szabályokat kénytelen követelni. Ilyen rideg szabály, hogy a mit oda befizettél, mert tartoztál vele nem a tied többé és vissza nem követelheted.

Ennyit a pénzerdekekkel foglalkozó kérdésekre a törvény kellő megvilágításául.

Váró Ferencz.

ISKOLA.

Kollegiumaink értesítői.

VII. A nagyenyedi.

(Folytatás.)

Sajnálatos tényként jegyezzük fel, hogy Kiss János III. o. tanuló a halál áldozata lett; Domokos Jenő VII. o. tanuló pedig önkezével vetett véget éle-

tének gyógyíthatatlannak vélt betegsége miatt. Mindkettőjükéről meleg szavakkal emlékszik meg a rectori évszám.

Az évi *alapítványok* között találjuk Szacsuay Sándornak 10,000 és özvegy Zeyk Miklósnénak 2000 koronás alapítványát, előbbi a Szacsuay nevet viselő tanulók, az utóbbit egy ref. lelkész tanuló fia élvezheti.

A tanítóképző intézet Fejes Áron székelyudvarhelyi tanárban új igazgatót és Elekes Viktorban új rendes tanárt nyert. — Az 1907—8. év már az újonnan választott kollegiumi tisztviselők (rector és inspector professzor Bartha Zsigmond, gimn. igazgató Fogarasi Béla, internatusi felügyelő Székely Ödön) működésével kezdődik meg.

A) A *kollegiumról általában*. A kollegiumnak a rendes tisztviselőknél kívül van külön *jóság- és jogügyigazgatója és főerdésze*. — Az előjáróság fontosabb határozatai jegyzőkönyvi számok sorrendjében közölve vannak, amiből a kollegium egy évi életének egyik adata szintén kiszemelhető. — A kollegium 1906. évi bevétele 558235 kor. 87 fill., kiadása 546158 kor. 21 fillér, az 1907. évre ájtott *egyenleg* 12077 kor. 66 fill. — A kollegiumnak (főgimnázium, tanítóképző és gyakorló iskola) 15 rendes tanára (beszámítva a képezdei ének-, zenetanárt és gimn. tornatanítót is), 5 helyettes tanára, 4 gyakorló tanára és egy szaktanítója volt a lefolyt iskolai évben. (A rendes tanárok száma 1907—8-tól 2-vel emelkedik.)

A *kollegiumi gyűjtemények* közül a *könyvtárra* 1906-ban 3400 kor. fordított, melyből 600 koronát a „Könyvtárak és Múzeumok Főfelügyelősége“ utalványozott. A szaporodás műfajok szerint van kimutatva. A könyvtár állománya 1907. május 31-én 21009 mű 38217 kötetben. — A *természetrajzi gyűjtemény, földrajzi és vegytani szertár* gyarapítására 1906-ban a kollegium pénztárából 589 kor. 42 fill. és a Múzeumok és Könyvtárak Főfelügyelőségének segélyéből 500 kor. fordított. A gyűjtemény állománya 1906. végén 38000 drb. — A *filológiai múzeum* vétel útján 232 kor. 25 fill., a *régiségtár* vétel és ajándékozás útján 149 drb. gyarapodott a lefolyt iskolai évben; a *régiségtár* állománya az 1906—7 év végén 8662 drb., a *történelmi gyűjteménye* 536 drb. — A *fizikai szertár* gyarapítására 1244 kor. 30 fill., a *szabadkézi és mértani rajzműtár* 300 kor. fordított az 1906. évben; a *rajzszeretár* állománya az 1906—7. isk. év végén 4697 drb. — A *tornaszertár* gyarapodása (nincs kitüntetve, hogy iskolai vagy polgári évben) 62 drb. 144 kor. 80 fill. értékben, a *hangszer- és hangjegytár* az 1906-7. isk. évben 65 drb. Feltűnő, hogy az 1906. évre a szertár gyarapítására előirányzott 100 kor. helyett 645 kor. 80 fill. adatott ki. — A *néprajzi gyűjtemény* 1906. évi gyarapodása 76 drb. (magyar tárgy 34, nemzetiségi 42). E gyűjtemény gyarapítására is 300 koronát utalt a Múzeumok és Könyvtárak Főfelügyelősége az 1906. évben. A *gimnáziumi tanulók könyvtárának* 1906—7. évi gyarapodása művek szerint van kitüntetve. A gyarapodás 157 drb. (az érték nincs kimutatva).

A könnyebben áttekinthetőség céljából megfelelőbb volna mindenik gyűjtemény gyarapodását egyöntetűen polgári, vagy iskolai évek szerint s a szertárak állományát egy és ugyanazon időben mutatni. — Nagyban elősegíti a kollegiumi szertárak és gyűjtemények gyarapodását a Múzeumok és Könyvtárak Főfelügyelőségének évi segélye, melynek megnyerésére mindenik kollegiumunknak törekednie kellene.

Az iskolai orvos egészségügyi jelentése a lefolyt iskolai évben a tanulók egészségi állapotát általában kedvezőnek jelzi; járványos betegség egyáltalában nem uralkodott. Összesen 200 betegségi eset fordult elő a kollegiumi betegnapló szerint (82 gimnáziumi és 118 képzőintézeti növendék).

B) A *kollegium főgimnáziumának* 1906—7. évi történetéről szóló részletes fejezetből a következő adatokat tartjuk feljegyzésre érdemeseknek:

A rendkívüli tárgyak (*francia, egészségtan, hegedű, karének, szabadkézi rajz és mintázás*) díjmentesen tanítottak, amit szívesen irunk itt is a *tanárok önzellenességének* javára.

A *gyakorló tanári* intézmény kezd állandósúlni e kollegiumban, amennyiben a lefolyt iskolai évben is 4 gyakorló tanár működött 4 rendes tanár vezetése mellett. Sajátságos, hogy míg az *Értesítő* tartalom mutatójában III. mellékletnek van jelezve a *gyakorló tanársági intézmény szabályzata*, a melléklet nem csatoltatott az értesítőhöz. (Legalább a kezünkbe került példányban hiába keressük.) Dicsérettel és elismeréssel kell felemlítenünk, hogy a *vallásos nevelés* szép példányképen a tanulók a rendes vasárnapi istentiszteleten kívül minden hétfőn és szombaton reggel a tanórák előtt a díszteremben tartott házi istentiszteleten megjelentek; minden étkezés előtt a nagyobbak közül egy asztali imát mondott; a VII. és VIII. osztályosok a hitélet öntudatos ápolására *Vallásoskört* alakítottak; a felnőtt növendékek egy évben testületileg urvacsorát vettek. Azt hisszük, hogy ebben első sorban az intézet vallásánának buzgalmét kell keresnünk. (E szép példát többi kollégiumaink is követhetnek). — A *tanulók erkölcsi és fegyelmi állapotát* általában kedvezőnek jelzi az év történetének írója (bizonyára az igazgató) s a következő megnyugtató képet rajzolja pár jelentős szóval: „Megállapítható, hogy növendékeink évről-évre haladnak jó modor, illedelmes fellépés, tiszteletadás tekintetében. Mindez úgy történik, hogy nem esnek a másik túlzásba, a fölösleges megalázkodás, túlságos kedvkeresés idegen tőlük. A szerénységet és a nemes önértzetet helyesen tudják kiegyelíteni s megegyeztetni.”

Az állami főfelügyeletet *Kuncz Elek* tankerületi főigazgató gyakorolta, mint miniszteri megbízott. — A főgimnázium életéről szóló fejezet részletesen ismétli a kollegiumi kirándulásokat, melyekről már a rector-professzori évfűzés megemlékezett. Csak azt emeljük ki e részből, hogy a *játéktér és játékdélutánok* kérdését sürgősen megoldandónak jelzi az eddig kellő méltánylásban nem részesült *magyar tornászás* érdekében.

„*Kormányzat*” cím alatt az előljáróságnak a főgimnáziumra vonatkozó fontosabb határozatai vannak közölve, a jegyzőkönyvi határozatok számának jelzésével.

A 12 *rendes tanár* mellett egy *rendes tornatanító*, 2 *helyettes tanár*, 3 *gyakorló tanár* és 2 *óraadó* működött a lefolyt iskolai évben. — Az *éneket* egy képzőintézeti (*Hegedűs Zsigmond*) és egy főgimnáziumi (*dr. Farnos Dezső*) *rendes tanár* tanította az I. a. és b. osztályoknak (összevonva) heti 1, a II., III. és IV. osztálynak heti 1—1 órában; e mellett *egyházi éneket* tanult az I—II. osztály (összevonva), a III—IV. osztály (összevonva) és az V—VIII. osztály (összevonva) heti 1—1 órában. (Tekintettel a kollegium anyagi erejére törekedni kellene minél előbb a főgimnáziumi *énektanári* állás szervezésére is.

A *tárgycsoportosításra* kiváló súlyt helyezett a tanári kar, amit csak helyesléssel jelezhetünk. A III. és IV. osztályok kivételével, a hol egy kézben 2 tárgyból álló csoportosítással találkozunk, több kettős (sőt hármas) csoportosítás történt a tantárgyakban. Az alsó osztályokban a *magyar-latin* és *magyar-német* tantárgyak voltak egy-egy tanár kezében, a felső osztályokban a *latin-görög* és *meunyiségtan-teremtés*tan kivétel nélkül, a *magyar-német* a 4 közül 3 osztályban.

A *tanárok társadalmi tevékenysége és irodalmi* működése részletesen van felsorolva s a mint örömmel és elismeréssel olvashatjuk, a tanári munka mel-

lett buzgalommal veszik ki részüket a társadalmi és irodalmi működésből is.

A tanítás az 1901. évi *konventi tanterv* alapján történt. A tanítás anyaga osztályok szerint s — egészen helyesen — nem tulságos részletezéssel van kimutatva. A *magyar írásbeli feladatok* az V. és VI. osztályban inkább elméleti irányúak; a VII. és VIII. osztályoké — helyesebben — jórésztben épít a tanulók olvasmányaira is. El kell volna azonban itt is legalább 1—2 protestáns, vagy református vonatkozású és tárgyú feladat.

A *rendkívüli tárgyak* közül *francia* nyelvet tanult *Fogarasi Albert* tanártól 8 tanuló (a tanulók számához viszonyítva nagyon kevés). — A *vegyes dalkarnak*, melyet *dr. Farnos Dezső* tanár vezetett heti 2 félórán, 101 tagja volt. 11 szereplését jelzi az *Értesítő*. — A *zenekarnak* *Veress Gábor* tanítóképzőintézeti tanár vezetése mellett 14 tagja volt a főgimnáziumi tanulók sorából. — *Hegedűlni* tanult *Veress Gábor* és *dr. Farnos Dezső* tanároktól heti 3 órában 25 I—VI. osztályu tanuló. — *Szabadkézi rajzot és festést* tanított *Halmaági Antal* tanár 59 tanulóknak az I—V. osztályokból. — Az *egészségtan* tanulása kötelező volt a VI. és VII. osztály minden tagjára. — A *cellövésben* 42 tanuló vett részt a VII. és VIII. osztályokból.

Feltűnő, hogy a *gyorsírás* nem szerepel a rendkívüli tárgyak sorában.

A lefolyt iskolai évben 3 *ifjúsági egyesület* működött a főgimnáziumban.

1. A „*Kemény Zsigmond Önképzőkör*”-nek *dr. Farnos Dezső* tanár vezetése mellett *rendes tagjai* voltak a VII. és VIII. osztályosok. A kör lelkes tevékenységet fejtett ki; volt külön *dalosköre*, szerkesztett és kiadott egy *ifjúsági lapot*, részt vett a kollegiumi és ifjúsági ünnepélyeken, rendezett hangversenyt és diákestélyt; évfűzés ünnepélyét a honalapító *Árpád* emlékének szentelte. A pályázatok eredménye jutalmazásra méltó volt. A jövő évi pályakérdések — nagyon helyesen — már az isk. év végén kihirdették.

2. A VII. és VIII. osztályu tanulók a lefolyt iskolai évben alkották meg *Zayzon János* vallásánár vezetése mellett a *Vallásoskört*, melynek célja „a biblia ismeretben való gyarapodás rendszeres biblia olvasás alapján, az osztálybeli vallástani tananyag mélyítése és bővítése magyar irodalomtörténeti, nemzeti történeti, vagy művelődés történeti vonatkozású kérdésekkel kapcsolatban, a gyakorlati egyházi élet nevezetesebb kérdéseiben való tájékozódás szabad eszmecsere és beszélgetés rendjén; a tagok önkéntes beszámolója vonatkozó olvasmányokról, esetleg szavaltatok, vagy imádkozásban való gyakorlás.” Ezt az egyházas irányú új ifjúsági egyesületet csak lelkesen üdvözölhetjük, dicséret és elismerés illesse megteremtéséért a főgimnázium buzgó vallásánárát.

3. A *Tornakörnek Székely János* tornatanár vezetése mellett 43 tagja volt a négy felső osztályból. Rendezett 2 táncossal egybekötött házi versenyt a Rákóczi temetésén résztvevő tanulók segélyezésére csekély belépő díjjal.

„*A tanulók testi fejlődése*” cím alatt az V—VIII. osztályok tanulóinak *magasságáról, súlyáról, erőpontjairól és mellkastágulási képességéről* összeállított érdekes statisztika van közölve az év elején és az év végén számbavett adatok kimutatásával.

A *jutalmazásokról* és *pályázatokról* szóló fejezet a tanulók önkéntes tevékenységéről nyújt megnyugtató képet. A jövő évi pályakérdések megfelelők és érdekesek.

Az *internátusról* szóló jelentés a következő szavakkal jelzi az internátus célját: „A félénket bátorítja, a merészt s hevest fékezi, a gyöngye tehetségűt, ha szorgalmas, méltányolja, az élénk eszűt a képzelgéstől józanságra vezeti; az önértzetben túltengőknek

szárnyait kellően megnyírbálja, az elfojtott, vagy ki nem fejlett önérzetet felszabadítja, illetőleg kifejleszti". (Helyes paedagógiai érzékre valló kijelentés s vajha beváltása mindig sikerülne is.)

A felügyelő tanárnak (Szekely Ödön) 5 helyettes és 3 gyakorló tanár segédkezett az internátus felügyeletében. — Az internátusban az év végéig 194 gimnáziumi tanuló lakott.

A konviktnak 189 teljes kosztot és 34 ebédet élvező tagja volt. Kisebb-nagyobb kedvezményben részesült 80 tanuló 9792 korona értékben.

21 féle alapítványból 39 tanulónak kiadatott 3296 korona 22 fillér; pályázatok és pénzjutalmak címén 1856 korona 05 fillér osztatott ki; a kiosztott könyvjutalmak összege 1254 korona 50 fillér; a Sárpataki testvérek alapítványából iskolai dolgozatokhoz minden tanuló füzeteket kapott 128 korona 30 fill. értékben. Tandíj s egyéb iskolai díjak fizetése alól felmentetett 156 tanuló.

Igy a gimnáziumi ifjuság segélyezése jelentékeny összeget képvisel.

A tanulók osztályozási táblázata úgy van összeállítva, hogy abból a tanulók életkora, vallása, szülőhelye és élvezett kedvezményei is kitűnnek a tanulás belső előhaladás mellett.

E táblázatból kiszámítható, hogy egy tanuló sem nyert elégtelen osztályzatot a filozófiából.

Az elégtelen osztályzatok száma a vallástamból 0·3%, a természettanból 1·5%, a történelemből 3%, a némelemből 3·5%, a magyarból 4·5%, a görögöből 5·5%, a földrajzból 6%, a természetrajzból 6·5%, a mennyiségtanból 7%, a mértani rajzból 8% és a latinból 11%. A tanulók tanjegyei közül jeles a földrajzból 11%, a latinból 14%, a természetrajzból és mértani rajzból 15—15%, a mennyiségtanból 16%, a magyarból 17%, a görögöből, némelemből és történelemből 23—23%, a filozófiából 24%, a természettanból 29% és a vallástamból 36%.

Az eredmény tehát részleteiben kedvezőbb a megelőző évekenél.

Az érettségi vizsgálat eredménye a következő: A vizsgálatra állott 37 tanuló közül jelesen érett 9, jól 10, érett 12; nem sikerült tehát a vizsgálatra 6 tanulónak (az érett ifjak pályaválasztásának kimutatásában 33 tanuló van érettnak jelezve s így e kimutatás szerint csak 4 bukott.) Az érett ifjak közül legtöbben (11) jogi pályára lépnek.

Statisztikai adatok. Vizsgálatra állott 320 (m. é. 338) tanuló (Jelentékeny csökkenés.). Magántanuló közülök 3. — Református 221 (m. é. 239), más vallású 99 (m. é. 99); a tanulók számának csökkenése tehát a reformátusok rovására esik. — Magyar anyanyelvű 296; más anyanyelvű (német, oláh) 24; csak magyarul beszél 189. — Nagyenyedi és alsófehérmegyei 180 (m. é. 162), más illetőségű 140 (m. é. 176). — Legtöbb a tisztviselők gyermekeinek száma (91), legkevesebb a katonáké (2).

Magaviselet tekintetében jó 285, szabályszerű 32 = 10% s így fegyelmi szempontból az eredmény megnyugtató.

Tanulásbeli előmenetel tekintetében jeles 19 (a rector-professzori évről beszédben 18 szerepel, mert a magántanulókat nem számítja) = 6%, jó 60 = 19%, elégséges 172 = 54%, elégtelen 69 (m. é. 88) = 21% (m. é. 26%) s így az eredmény egészében is kedvezőbb a múlt évinél.

C) A tanítóképző-intézet tanártestülete 10 tagból állott (köztük csak 2 volt rendes tanára az intézetnek). A tanítás munkája osztályonként van kimutatva; a tanítás a konventi tanterv alapján ment végbe. A növendékek gyakorlati kiképzésüket a 6 osztályú osztatlan gyakorló iskolában nyerték, mely szoros összefüggésben van a képzőintézettel. A gyakorló-

iskola tanítója s a képzőintézeti növendékek gyakorlati kiképzésének vezetője Felméri Sándor.

A növendékek legnagyobb része járt legációba; 29 közülök tagja volt különféle hangszerrel a kollégiumi zenekarnak; a III—IV. évesek szervezték a városi önkéntes tűzoltó egyesület külön iskolai csapatát Pallós István tanár, mint parancsnok vezetése mellett s az ifjuság a lefolyt iskolai évben 4 tüzesetnél szerepelt, mint kiképzett tűzoltó-csapat. A Gáspár János önképzőkör, valamint a Dalkar buzgalommal és elég eredménnyel vette ki részét az évi munkából; az önképzőkör pályázatoknál azonban az eredmény a múlt évi mögött marad, aminek okát az Értesítő abban látja, hogy „az új tanítóképzési tanterv magasabb követelményeinek kielégíthetése — tekintettel az intézetnél alkalmazott fokozottabb zenei képzésre — annyira igénybe veszi az ifjuság szorgalmát és idejét, hogy nem igen jut idő az egyéni szorgalom fokozottabb mértékben való megnyilatkoztatására.”

De nem nyilatkozott meg nagyon a szorgalom a rendes munka végzésében sem, mert a növendékek $\frac{1}{3}$ -nál több megbukott (a III. osztályban 45%, a II. osztályban 40%, az I. osztályban 33% az elégtelen); a tantárgyak közül legtöbben buktak a mennyiségtanból (18-an), legkevesebben a természetrajzból és kémiából (4-en).

Az évvégi rendes képesítő vizsgálat eredménye a következő: A vizsgálatra állott 26 jelölt közül 6 két tárgyból, 2 jelölt egy tárgyból javító vizsgálaton útasítottatott; a képesített 18 közül 5 jeles, 11 jó, 2 elégséges tanítói oklevelet nyert; a 18 közül 15 a református kántorságra is megszerezte a képesítést.

A tanítóképző-intézeti növendékek közvetlen és közvetett segélyezése pénzértékben 5480 korona 80 fillér.

A gyakorló iskola I—VI osztályában összesen 52 tanuló volt az iskolai év végén. Előmenetel tekintetében kitűnő 18, jeles 20, jó 11, elégséges 3.

A tartalomjegyzék szerint az értesítőhöz csatoltatott a jövő évi figyelmeztetés és a vizsgálatok rendje. A kezünkhöz vett értesítőhöz azonban egyik sem volt csatolva, s így nem szólhatunk róluk.

Obiectivus.

A zilahi napok.

Erdélyi egyházkerületünknek elsőrangú ünnepnapjai voltak a folyó hó 21. 22. napjai. Egyházkerületünk szive e napokon Zilahon dobogott; büszke öntudattal, fennen, ünnepélyes hangulatban. Ebben a városban, mely elsőrangú büszkesége az erdélyi kalvinistaságnak akár a hithűség, akár az áldozatkészség, akár az egyház különböző mezőkön foglalatoskodó munkásainak belső hármóniája dolgában. Ebben a városban, hol jóleső érzéssel tapasztaltuk, hogy az evangélium kovásza nem izetlenült meg, áthatni a társadalom egész testét.

Az egyház lelki életének két gócpontja: a templom és iskola volt az ünneplés színtere. Wesselényi kollegiumunk imponáns új épületének és zilahi egyházközségünk gyönyörűsége szép templomának felszentelési ünnepei zajlottak le e napokon. Lelkünk tele volt hálaadó érzésekkel, szívünk büszkeséggel, midőn e gyönyörűsége alkotásokat szemléltük, de egyben a legteljesebb elismeréssel azok iránt, kik Isten segédelmével ez alkotásokat létesíteni segítettek lelkesítéssel, áldozatokkal és lankadatlanul kitartó munkával. Mert a mily lélekemelő volt látni a bevégzett munkát, nem kevésbé felemelő megismerni az érettük, körültekintő lefolyt nagy munkát s bepillantani azoknak az embereknek lelkébe, akik ezeket a munkákat ritka lelkesedéssel vezették, végezték. Valóban, ha egyik nem közönséges formája az elismerésnek

az, hogy az egyházkerület legmagasabb reprezentánsaival vesz részt ilyenkor az iskola és gyülekezet örömeiben, hálaadásában: a zilahi kollégium és egyházközség ez elismerést teljes mértékben megérdemelte.

De, tudósítói tisztünkhöz illően, vegyük rendre az eseményeket.

A zilahi egyházközség templomszentelési s vele kapcsolatosan Wesselényi kollegiumunk új épületének felszentelési ünnepélyére szombaton reggel indult el Kolozsvárról dr. *Bartók* György püspök ur, *Kenessey* Béla egyh. ker. főjegyző, *Nagy* Károly, dr. *Kecskeméthy* István, *Pokoly* József th. tanárok és a püspöki titkár kíséretében. Fogadására az egyház küldöttsége és egyházmegye papsága Zsibóig jött eléje *Czell* Lőrinc főgondnok, illetőleg *K. Nagy* Elek esperes-helyettes vezetése alatt, melyhez *Péchy* főszolgabíró is csatlakozott.

K. Nagy Elek szép üdvözlője s az itt adott vilásreggeli után, a vonat d. u. 2 órákor érkezett be a megszaporodott vendégekkel Zilahra, hol a vármegye főispánja, dr. *Keizler* György és a város polgármestere, br. *Diószeghi* fogadták s vitték be a gyönyörűen fellobogózt s diadalkapus városba a vendégeket szállásaikra. A püspök és kísérete tiszteletére a város előkelősége részvételével *Magyarósi* István lelkész adott gazdag lakomát, melynek végzetével 5 órákor az ünneplő közönség a *Wesselényi koll. udvarára* gyülekezett. Itt a fellobogózt és díszített udvaron folyt le a lelkes ünnepély, melyen a közönség és ifjúság hatalmas gyülekezeti éneke után dr. *Bartók* György püspök ur mondott gyönyörű felszentelő imát és áldást, melyet a Hymnus lelkes akkordjai zártak be.

A bensőségteljes házi ünnepély után az *erdélyi református tanáregyesület* tartott gyűlést *Kincs* Gyula igazg. elnöklete alatt. Tanáraink ugyan a tanítási idő miatt teljes számmal nem vehettek részt e gyűlésen, de örömmel állapítjuk meg, hogy minden intézetünk képviselve volt 3—4 taggal. Az elnöki megnyitó és üdvözlő után *Both* István gazdasági felügyelőtanár olvasta fel a *Wesselényi koll.* építésének 1815. óta levezetett történetét, melyből gazdag tanulságok egész seregét merithettük s megállapíthattuk, hogy a siker oroszlánrésze a lelkes, fáradhatatlan és buzgó tanárkart és Elöljáróságot illeti az államsegélyvel felemelt gyönyörű és célszerű berendezésű új épület létrehozásában. Indítványra aztán kimondatott, hogy az eddigi erdélyi ref. tanáregyesület működését, mint az Orsz. Ref. Tanáregyesület erdélyrészi köre fogja tovább folytatni, mely szervezkedését a nov. 9-iki egyházkerületi közgyűlés alkalmával eszközli. *Mayer* János szászvárosi tanár a koll. szegény tanulók segélyezésügyének revíziójára hívja fel a figyelmet, lelkes és bölcs beszédben mutatva reá arra, hogy módját kell találnunk a *teljesen vagyontalan* érdemes tanulókat tanulhatásának biztosítására. A kérdés fontosságát minden oldalról elismertették, de nehézségei is. Ennek leküzdésére felkérte *Mayer* tanár, hogy kollegiumaink segélyezéseinek régi és új módját az egyes intézetekből beszerezve, megokolt írásbeli javaslatot tegyen sajtó útján előre közölvén álláspontját és az adatokat, hogy mindenki tanulmányozhassa. Az esti 9 óra után végződött gyűlés után fényes lakoma volt a *Berényi* János tanár kiváló vezetése alatt álló kollégiumi konviktus helyiségeiben.

A *templomszentelésre*, másnap reggelre még nagyobb számú vendég érkezett. Ott volt az egyházmegye papsága csaknem teljes számmal, a gyengélkedő *Bartha* Dezső esperes helyett — kinek gyengélkedése őszinte, igaz részvétet keltett minden körben — *K. Nagy* Elek főjegyző és *Mezey* Albert kuriai bíró főgondnok, *Kávássy* Sándor, *Kovács* István, dr. *Keizler* György főispán gondnokok vezetése alatt,

a vármegye, a város, más felekezetek — a róm. kath. kivételével — és más testületek küldöttségileg és óriási helybeli és vidéki közönség. A gyönyörű templom, melynek építészeti módja ezután minden nagyobb szabású templomépítésnél tanulmányozandó lesz, 9 órákor nyitott meg ünnepélyesen a közönség előtt. Rövid idő alatt zsufolásig megtelt hallgatósággal, úgy, hogy sokan be sem fértek.

Az istentisztelet 10 órákor vette kezdetét. A hatalmas lélekemelő gyülekezeti énekek mellett gyönyörű karénekek is voltak, különösen *Dobay* Sándorné és *Nagy* Sándorné tanárnék közreműködésével, kiknek szép és iskolázott hangja mindenkit meglepett, valamint a derék öreg kántornak is még mindig üde hatalmas tenorja. Sőt volt egy orgonakisérettel (*Lukácsy* L. Mátyás) előadott szép hegedű-szóló (*Balázs* Árpád) is, mindenik remekül választott darab, precíz, szép, művészi előadással. A papi szolgálatokat végezték: *K. Nagy* Elek (ima), *Kenessey* Béla (ünnepi beszéd), dr. *Bartók* György püspök (felszentelő ima és áldás), *Pokoly* József (úrvacsorai beszéd), *Nagy* Károly (esketés), dr. *Kecskeméthy* István (keresztelés), *Magyarósi* István (hálaadó záróima). A templom történetét nem olvasták fel, miután azt már előbb külön füzetben kinyomatva *Magyarósi* lelkész megírta.

A lélekemelő szép ünnepély, melynek rendezési gondoljai főként *Kádár* Géza agilis ifju lelkészt terheltek, véget érve, a testületek tisztelegtek a püspök úrnál; 2 órákor pedig a *Vigadó* hatalmas nagytermében volt közebed a vendégek és nagyközönség nagyszámú részvételével. A délutáni templomozás keretében szentelték fel a „*Kraszna-utcai*” fertály gyönyörű zászlóját, melyet a templomépítés emlékére készítettek. Ez alkalommal imát *Kovács* Albert sz.-nagyfalusi lelkész, felszentelő beszédet és áldást dr. *Kecskeméthy* István theol. tanár tartott. A zászlóanyai tisztet ifj. *Czell* Lőrincné töltötte be.

Estve az ifjúság nagy örömeire szépen sikerült táncmulatság volt, melyen az idősebbek közül is sokan gyönyörködtek Zilah és vidéke nagyszámú szépségeiben.

A Püspök úr és kísérete másnap délelőtt tért haza Kolozsvárra azzal a jóleső tudattal, hogy *Szilágy* vármegye székhelyén egyházunk ügyei buzgó, derék vezetőkezekben vannak, egyház és iskola szép virágzásban vannak s erős órhelyét képezik a magyar református egyháznak.

Isten áldása legyen tovább is rajtuk, hogy világoljanak és példát mutathassanak az egész vármegyének.

Referens.

Országos ref. lelkészi kongresszus.

Folyó évi szeptember hó 18-án alakult meg az „Országos Ref. Lelkészegetyület” Budapesten, mely egyesület megalakítására több mint 550 lelkész jelentkezett. E lelkészereg először a *Kalvin-téri* ref. templomba vonult, hol *Balthazár* Dezső dr. imádkozott és predikált *II. Mózes* 20 : 3. verse alapján, majd négyes sorokban a *Nemzeti Múzeum* régi főrendház üléstermébe vonult, hol a gyűlést *Morvai* Ferencz előkészítő bizottsági elnök nyitotta meg, s beszámolva a 12-es bizottság végzett dolgairól, letette a kongresszus kezébe a 12-es bizottság mandátumát.

A kongresszus ideiglenes elnökül egyhangulag dr. *Balthazár* Dezső hajduböszörményi esperest ültette az elnöki székbe, míg jegyzőül dr. *Székely* József és *Birtha* József afiai választottak meg.

Az alapszabályok letárgyalása után az elnökség és tisztikar választása folyt le. Elnök lett: *Balthazár* Dezső. Alelnökök: dr. *Tüdös* István és *Kiss* József. Titkár: *Hamar* István. illetve lemondása után dr. *Ferencki* Gyula. Jegyzők: *Székely* József és *Birtha* József. Pénztárnok: *Csia* Kálmán.

Választmányi tagok lettek:

A dunamelléki egyházkerületből: *Józan* Sándor, *Morvai* Ferencz, *Nagy* Imre, *Sógor* Endre, *Fábián* Mihály,

Mády Lajos, Benkő István, Orosz Endre, Dömötön Bertalan, Dömöt Péter és Leczy Lajos. — A Dunántúlról: Patay Károly, Nagy Lajos, Mozsonyi Sándor, Oroszi Jenő, Tóth Kálmán, Barsi Sándor, Balla Endre, Gózón Gyula, Miklós Géza, Fülöp József. — Az erdélyiből: Kovács Sándor, Veres Sándor, Csekme Ferencz, Nemes Árpád, Jakab Albert, Kovács László, Takács Károly, Czeglédi János, Paulay Viktor, Benedek Lajos, Irsay József. — A tiszántuliból: Kiss Ferencz, Tóth József, Szemes László, F. Varga Lajos, Ferenczy Gyula, Kállay Tivadar, Szondy Géza, Nagy István, Végh József, Szekeres Sándor, Juhász László, Nagy Lajos, Rácz Gyula, Berey József. — A tiszáninneniből: Kerekes János, Szuhay Benedek, Kazai Sándor, Péter Mihály, Sütő Kálmán, Halászi József, Fodor György, Hézsér Emil, Tomori Endre, Sólyom Lajos, Barna Gyula.

A 48: XX. t.-c.-ről Hamar István értekezett, elmondta a kérdés történetét, hangoztatva, hogy a 48: XX. végrehajtása a kormány és király kötelessége s hogy azt nekünk követelni jogunk van.

Az elfogadott határozati javaslat, melyet később szó szerint közlünk, lényege az, hogy az Orsz. Ref. Lelkész-egyesület alakuló közgyűlése kimondja, hogy 1. kívánja az 1848: XX. t.-c. 2. §-ának teljes betűszerinti végrehajtását. Kívánja a tökéletes egyenlőség és viszonyosság elvét, a törvényesen bevett felekezeteknek az államhoz és egymáshoz való viszonyához minden téren. A tökéletes jog-egyenlőséget. 2. Kívánja, hogy az 1848: XX. t.-c. 3. §-ból folyólag a saját erejükből nem fedezhető egyházi és iskolai szükségletek az állam által fedeztessenek. 3. Ezen határozatokat minden prot. gyülekezetnek megküldi azok támogatása végett és a törvényhozásban leendő keresztülvitele miatt. A széleskörű vitában a legradikálisabb álláspontot *Kutas Bálint* törökszentmiklósi lelkész képviselte, amely a „szabad egyház a szabad államban“, a közoktatás teljes államosításával s az egyházi javak secularisatiójával, a melyek parcellázva a népek juttatandók.

A napirend szerint következett ezután a kivándorlás megakadályozásának kérdése. A tárgy előadója *Péter Mihály* volt, kinek javaslatát többek hozzászólása után *Kontra* Aladár módosításával a kongresszus elfogadja. A kivándorlásra vonatkozó határozat a következő:

1. A kötött birtokok, állami eredetű holt kézi birtokok, alapítványi és telepítésre alkalmas kincstári birtokok akár örök bérlet, akár olcsó vétel útján a nép között kiosztandók, miáltal ez a hazai talajhoz köttetnék.
2. Helyesebb adórendszer sürgetése, hogy azon aránytalanul nagy terhek, melyek a kisemberekre megyei, egyházi, állami, községi adók alakjában nehezednek: enyhíttessenek s az államháztartásban így okozott hiány az adók igazságosabb elosztása és luxusadók behozatala által pótolassék.
3. Iskoláztatásnak intenzívvé tétele.
4. Korcsmáknak vasárnapon bezárva tartása.
5. A házi ipar minden úton való fejlesztése.

Ezután következett a sajtóügy. A kongresszus *Csia Kálmán* előadó javaslatát megáéva teszi; miszerint: 1. szükséges egy oly politikai napilap teremtése, mely felül emelkedve a pártpolitikai napilapok nivóján: pártatlanul, igazságosan szolgálja az állampolgárok igaz érdekeit. 2. E végre országos gyűjtés, anyagi eszközök teremtése. 3. Sajtóügyi bizottság alakítása. 4. Egyesületi lap megindítása. 5. Addig is, míg a gyűjtés lejár, s a sajtóügyi bizottság a politikai napilap kérdését véglegesen rendezheti, a „Magyar Szó“ pártfogása, ha az a ref. egyh. egyetemében megnyilatkozó intelligenciához és méltóságához alkalmazkodik.

A kongresszus *Pályi* Edének, mint a „Magyar Szó“ felelős szerkesztőjének, a magyar ref. egyh. érdekében kifejtett eddigi munkásságáért köszönetet szavazva, (amiért Hamar István ügyvezető titkár állásáról azonnal le is mondott) elfogadja dr. Baltházár Dezső által beterjesztett sajtóbizottság névsorát, amely a következő:

Elnöke Baltházár Dezső dr. Tagjai: Kiss József, Birtha József, Csia Kálmán, Ferenczy Gyula, Kerekes János, S. Nagy Lajos, Sütő Kálmán, Szuhay Benedek, Nagy István, dr. Tüdös István.

A sajtóbizottság működése egyelőre a sajtóalap megteremtésére fog szorítkozni.

Ezután az elnök hálát adva az Istennek, hogy a kongresszus munkáját olyan méltósággal és sikerrel oldotta meg, az ülést bezárja s Kiss József szép imájával s háladó ének eléneklésével a kongresszus ülése véget is ért.

Ezekben adtuk a kongresszus lefolyásának rövid történetét. Egyes pontjaira s az egésznek méltatására még visszatérünk. T.

Igazgatótanácsunk üléséből.

Kolozsvárt, 1907. szept. 17.

Elnök br. Bánffy Dezső ehker. főgondnok. Jelen voltak Zeyk Dániel, gr. Bánffy György ehker. főgondnok, dr. Bartók György püspök, br. Bánffy Ernő, Lészay Ferencz, Becsek Lajos, Incze Gerő, dr. Sárkány Lajos, Sándor János, dr. Vályi Gábor, Deésy Gyula ig. tanácsosok, Péter Károly titkár, dr. Mihály József ügyvéd, Pünkösti Pál számvevő, dr. Kálmán János tanügyi előadó és Módy Elek pénztáros, ugysis mint jkvezető.

Elnöklő főgondnok aa az ülést megnyitja s megjelölve a tárgyalás sorrendjét, a következő ügyek nyertek elintéztést.

I.

Az ügyforgalmi kimutatás szerint beérkezett ez évben 4692 ügydarab, ebből elintézetlen 653, melyeknek egyrésze ülési tárgyalás alá jön, nagyrésze pedig csomón van, a vonatkozó összes jelentések beérkezéig.

A kiküldött bizottság beterjeszti az igazgatótanács szervezete és hatásköre, valamint a tisztviselők munkakörének megállapítása tárgyában készített szabályzatot, mit az ig. tanács magáéva tevé, a közgyűlés elé terjeszt.

Az egyházmegyei tanács szervezetének s hatáskörének megállapítása tárgyában az egyházmegyétől beérkezett javaslatok alapján előterjesztés tételik az ehkerületi közgyűléshez.

A folyó év őszén tartandó ehkerületi közgyűlés határideje november 9-ben állapított meg. Főbb tárgyai lesznek a közgyűlésnek a püspöki és igazgatótanács évi jelentések, ifjú lelkészek főlavatása, mult évi számadás, jövő évi költségvetés, az új törvények végrehajtására vonatkozó előterjesztések; közügyigazgató, ügyész, aljegyzők, főtörvényszéki bírák stb. választása.

Főt. püspök aának és dr. Mihály József ügyész aának jelentéséből tudomásul vétettek az Ecken Sándor hagyatéka ügyében tett intézkedések.

A kóvárhosszúfalusi régi iskolaépület és tanítói lakás bérbeadásáról az állammal kötött szerződés jóváhagyatott.

A dési egyházközség tagjai által a Budai Elek emlékére rendezett gyűjtés eredményéről szóló jelentés, mely szerint egy siremléken kívül még a dési ref. elemi iskola javára 2000 K-ás alapítvány tételik, örömmel vétettek tudomásul s az alapítólevél megerősített, jóváhagyást nyert.

Kovács Antal kilyéni lelkész által egyháza javára tett 300 K-ás alapítványról szóló jelentés, örvendetes tudomásul vétetett.

A középfokú kolozsvári iskolánál a hitoktatás ellátásáról fót. püspök aa jelentése tudomásul vétetett, elvileg kimondatván, hogy Kolozsvárt a lelkészek magántanulóktól csak ott vehetnek be vizsgát a hittanból, ahol tényleg tanítottak is.

Marosvásárhelyi egyházközségben a hittanórák nagy számára tekintettel az ehközség által kimutatott 1200 K fizetésre egy hitoktatói állás szervezése engedélyeztetett.

Ersek Elek felfolyamodása a zágoni minősítő bizottság határozata ellen azért, hogy szolgálati bizonyítványa hiányossága miatt a választhatók közé nem vétetett fel, elutasított.

Magyarcsaholyi egyház erdőrészletének eladásáról szóló szerződés, jóváhagyatott.

A vulkáni könyörödmánygyűjtés engedélyezésére belügyminiszter fölkeretett.

A mojos-almási gyűjtésről szóló jelentés tudomásul vétele mellett a hiteles családkönyv fölterjesztése ismételtelen elrendeltetett.

Jáni Lajos újabb kérése perújítás engedélyezése végett figyelembe vehető nem volt.

Fölmerült vitás eset alkalmából elrendelte ig. tanács, hogy a kántori teendőkre akár jkvi megbizással, akár díjlevéllel alkalmazottak kötelességei (mint pl. esetleg lévitai teendők végzése) részletes pontossággal körülírva az alkalmazott kántor vagy lévita által is aláíratassanak.

Csulak Zsigmond, erődsi lelkész panasza az ehközségi választók névjegyzékéből, mint nem adófizetőnek törölését elrendelő esperesi intézkedés ellen, intézkedést

nem igényel, mert a most már érvényben levő új Zsinati Törvény értelmében a lelkész is adófizetésre kötelezett s így a szavazók sorába jövőre fölveendő.

Főt. püspök aa előterjesztéséből örömmel vett tudomást az ig. tanács arról, hogy a széki egyházmegyében a püspöki vizsgálat alkalmával csaknem mindenütt rend és virágzó egyházi élet konstataltatott; egyben köszönetet mondott az igazgatótanács főt. püspök aának fáradhatatlan buzgóságáért.

Dr. Ravasz László theol. tanár aa ünnepélyes beigntatásáról szóló theol. előjárósági jelentés tudomásul vétetvén, illetményei folyósítatnak.

Ifj. dr. Bartók György aa doktori oklevelének bemutatása mellett engedélyt kért arra, hogy philosophiai tárgyakból a kolozsvári theol. fakultáson előadásokat tarttasson. E kérés a theol. előjáróság véleménye alapján ajánlattal fog a ker. közgyűlés elé terjesztetni; addig is azonban míg az egyházkerületi közgyűlés a venia docendit megadja, ig. tanácsunk engedélyt adott arra, hogy ifj. dr. Bartók György aa az előadásokat már most megkezdhesse.

II.

A csucsai, sárpataki és magyarfodorházi könyöradomány gyűjtésről szóló számadások jóváhagyattak, felhívátván a két előbbi a gyűjtött összeg kezeléséről jelentés tételre.

A mezőirményesi papi lak építési terve megfelelőnek nem találtván, kivitelre nem volt engedélyezhető.

Kolozsborsai egyházunk leégett temploma és tornya kiépítésére 6000 kor. költséggel az engedély megadatott s a Horváth Paula alapból rendelkezésre álló s ily célra fölhasználható segélyösszeg szavaztatott meg.

A budapesti házgondnok 14 évi elszámolása tudomásul vétetett.

Nagyenyedi kollegium 5 rendbeli haszonbér szerződése jóváhagyatott.

Sürgető fölterjesztés intéztetett a közoktatási miniszterhez az ehkerület folyó évi rendes államsegélyének megküldése iránt.

Nagyenyedi kollegium henningfalvi birtokán 12000 korona befektetéssel új gazdasági épületek építését tervezvén, ez iránti határozata jóváhagyatott azzal, hogy ezen új befektetés arányában a bérösszeg fölemelendő.

Vajna Gábor szászvárosi tanár temetési költsége folyósítása és nyugdíj-járulék tartozása elengedése iránt az előjáróság által beadott kérés a közoktatási miniszterhez fölterjesztetik.

Muzsombori ehk. egy kis ingatlanának téves telekkönyvezése kiigazítására vonatkozó szerződése jóváhagyatott.

Bihari Béla volt enyedi tanító végkielégítési kérése elutasítatott.

Sepsi ehmegye tanácsa, Thamó indítványára, fölirt az igazgatótanácshoz, a kongrua folyósítási határidejének megszorítása iránt; tekintettel azonban arra, hogy a kongrua amugy is félelvi előleges részletekben van folyósítva s indokolatlan késedelem nem merült fel az ig. tanács részéről, mert akik később kapták ki járandóságukat, azoknak nyugtái elkésve is érkeztek föl, vagy szabálytalanul voltak kiállítva, — semmi intézkedés nem tétetett.

Nagyenyedi ehk. birtokeladási szerződése jóváhagyattak.

Dr. Ilosvay Aladár műegyetemi tanár a dési ref. iskola javára 400 koronáig nevelendő 200 koronás alapítványt tett; köszönettel fogadtatott s az alapítólevél megerősítetett.

Keczely Sándorné szül. Cserényi Francziska által a dési konfirmált ifjak részére énekskönyvek adományozására tett 400 K alapítványról szóló jelentés örvendetes tudásul vétetvén az alapító levél megerősítetett.

Szárzajtai ehk. kérése, hogy 15000 K központból fölvevett tőkéje visszahelyezési kötelezettsége alul fölmentessék, nem volt teljesíthető.

Ozv. Mihály Endréné I. félelvi Dániel-segélye temetési költségeire kiadatott s a segély hajadon leánya részére, az esperesi információtól föltételezetten, kilátásba helyeztetett.

Lőrincrévei, vajdahunyadi, válaszüti, csombordi egyházközségek indokolt kérésére rendeltetés nélküli kisebb tőkék kiutaltattak építkezésekre s vajdahányadnak 300 K államsegélye további 6 évre rendszeresítetett.

O-tordai ehk. községnek toronyépítés befejezés s templom renoválási költségekre 13000 K papi s kántori fizetés-

alap tőkéje nem volt kiadható, miután házi kezelésök alatt is ennél magasabb összeg van takarékpénztárban.

A Mikó-u. 39. sz. ház eladásáról szóló szerződés jóváhagyatott.

Besztercei lelkész kérése a Kentelki desolata egyház kisorsolási alap kamatainak folyósítása iránt nem volt teljesíthető, hanem a besztercei egyház kezelése alatt álló 10000 korona kentelki desolata tőke beküldése elrendeltetett.

Boosi fiók ehk. és csucsai I. egyházak Felségsegély iránti kérések visszaadattak, szabályszerű közigazgatási uton leendő beadás végett.

Egyik árverésen fölhaltott kölcsönkövetelés után a helybeli kir. adóhivatal tévesen 100 koronával több letéti kamatot utalványozván, az most visszafizettetett.

Az andrásfalvi lelkész kérése 15000 K kamatmentes kölcsön és missziói segély iránt, nem volt teljesíthető.

Nagyölyvesnek könyöradomány gyűjtésre elvi engedély adatott.

Fintaháza kérése 200 kor. kölcsönért, mely azután központi segélyből térítették meg; nem teljesített.

Szentábrahádi I. egyháznak Fodor Istvánné szül. Lőrinci Ilona egy templomhelyet adományozván, köszönettel elfogadtatott.

A szárazajtai ingatlanok haszonbérbeadása tárgyában az ottani gör. kath. lelkész által beadott panaszra intézkedéstél szüksége fenn nem állott.

Nagyenyedi ehmegyének az ehmegyei tisztviselők s főként a főjegyzők honoráriumának államsegélyből való rendezése iránti kérése nem volt érdemében tárgyalható, mert a közigazgatási államsegély még nincs folyósítva.

Székelyudvarhelyi ehknek saját alapjából 3400 K kölcsön felvétele engedélyeztetett a s. lelkészi lakbérből való törlesztés feltétele mellett.

Alsótőökön a beszolgáló lelkész részére kért kápláni segély nem volt folyósítható.

Székelyudvarhelyi ehknek a Szabó Ferencné-féle hagyomány vételárának megosztására vonatkozó tervezete jóváhagyást nyert.

Szamosfalvi ehk. segélykérése nem teljesített.

Rettegi ehk. egyik taxás telke megváltásáról szóló nyilatkozata jóváhagyatott.

Vajai ehk. központi tőkéjének házi kezelésre leendő kiadását kérvén, kérése nem volt teljesíthető. Ez alkalomból a legutóbbi 10 évi számadás beterjesztése elrendeltetett.

A taci iskolatelek bővítésére vásárolt ingatlanról szóló szerződés, jóváhagyatott.

Kollegiumaink felhívtak, hogy a Zsin. Törvényben elrendelt központi törzskönyv beállítására céljából részletes vagyon leltárukat küldjék be.

III.

A julius—augusztusi naplővizsgálatról szóló ellenőri jelentés tudomásul vétetett s kiadatott számvevőnek az abban foglalt javaslatok végrehajtása végett.

IV.

Zilahi kollegium bemutatja a görög-latin 13-ik tan-székre vonatkozó pályázati hirdetés s bejelentí, hogy Bajkó Viktort és Adí Lajost helyettes tanárokat alkalmazta a folyó tanévre. Jóváhagyó tudomásul vétetett.

Szászvárosi kollegiumunk előjárósága a gör. katholicus hitoktatótól megkivánta, hogy magyarul tanítson hittant, mert magyar nyelven írott tankönyvük is van; ezt azonban a hitoktató megtagadta. Az igazgatótanács az előjáróság álláspontját helyeselve, fölír e tárgyban a közoktatási miniszterhez.

Molnár Lőrinc sepsiszentgyörgyi vallásnár betegségére tekintettel fölhatalmaztatott az előjáróság egy évi szabadság megadására s főt. püspök aa engedélye mellett helyettes alkalmazására.

Szászvárosi kollegium építési terveinek átdolgozásáért 2000 K-át szavazott meg a munkálatokat teljesítő mérnök részére; annak kifizetése engedélyeztetett.

Kolozsvári, nagyenyedi és zilahi kollegiumnál Kunc Elek, sepsiszentgyörgyön Schneller István miniszteri biztos látogatása alkalmából tartott bizalmas értekezletről szóló jegyzőkönyvek az előadó által javasolt észvételekkel jóváhagyó tudomásul vétettek.

A sepsiszentgyörgyi, kolozsvári, szászvárosi, nagyenyedi, marosvásárhelyi, zilahi és székelyudvarhelyi főgimnáziumok, valamint a nagyenyedi tanítóképző s a szászvárosi, marosvásárhelyi és kolozsvári kollegiumi elemi

iskolákról szóló zárójelentések tudomásul vették az előadó által javasolt megjegyzésekkel.

Székelyudvarhelyen a Fejes Áron eltávozásával megüresedett magyar-német tanszékre a pályázat kihirdetése engedélyeztetett.

Zilahi kollegium előljáróságának jelentése arról, hogy Péterfi Lajost gyakorló tanáru alkalmazta, Lukácsy Mátyást pedig a világi ének tanítás és zenekar vezetésével bízta meg, tudomásul vétetett. Az egyházi énektanítása továbbra is a Dobai Sándor r. tanár kezén marad. Az órarend és tárgyfelosztás jóváhagyatott.

Ugyancsak a zilahi kollegium jelentése arról, hogy iskolaorvos és egészségtan tanárnak dr. Csávássy Zoltánt választotta meg, jóváhagyó tudomásul vétetett.

Sepsiszentgyörgyi kollegiumnál a görögpotló rajz óráknak V. és VI. osztályban való összevonása engedélyeztetett, a görögpotló irodalom összevonása azonban nem volt engedélyezhető.

Szászvárosi kollegium előljáróságának sérelmi panasza Simon Ferenc és dr. Nagy Sándor tanárok mellékfoglalkozása tárgyában hozott igazgatótanácsi határozat ellen, áttétetett főt. püspök aához, mint a közgazgatási bíróság elnökéhez.

Dr. Fazakas József székelyudvarhelyi tanárnak egy évi szabadság iránti kérése nem volt teljesíthető.

Szászvárosi kollegiumunknak nem engedtetett meg, hogy a magyar-latin tanórák ellátására történelem-földrajz szakos helyettes tanárt alkalmazzon.

(Vége.) M . y.

KÜLÖNFÉLÉK.

Uj lelkészek. A haranglábai egyházközség Nagy Mihály, a küllőszéplaki egyházközség Gálfi Sándor, az egrestői egyházközség Magyar Zoltán aait választotta meg papokul.

Papválasztás Kolozsvárt. A kolozsvári magyar-utcai parochia papi állomására e hó 22-én történt meg a papválasztás Szádeczky Lajos egyházmegyei gondnok és Lőrinczi Gábor lelkész vezetése mellett. A 4000 választójogosult közül alig 1/4 rész vált szavazójogosulttá s ennek is csak fele szavazott le. Az 500 szavazatból 230 szótöbbséggel Barabás Sámuel magyarlóposi pap választott meg Lukácsy Imre diósvizlói pappal szemben. Az új lelkészhez nagy reményeket fűz a választók többsége s Barabás eddigi működését tekintve, nem jogosulatlanul. Nem is kis feladat vár rá, de méltó egy férfi munkájára, mely ambiciónálhatja az új papot. Gratulálunk az új papnak s kívánunk sikert, áldást működésére.

Betegségi vakáció. Kolozsvári és sepsiszentgyörgyi kollégiumokat egy-egy előfordult skarlát-eset folytán a hatóság hosszabb időre feloszlatta; az elsőt október 1-ig, az utóbbit október 13-ig.

Az erdélyi ref. tanárok zilahi gyűlésén jelen voltak: a helybeli tanárok teljes számmal: a theol. fakultás részéről: Kenessey Béla, Dr. Kecskeméthy István, Nagy Károly, Pokoly József; a nagyenyedi kollegium részéről: Fogarassi Béla és Albert és Székely Ödön; a marosvásárhelyiből: Horváth József, Csiki Lajos, Kóbori János; a szászvárosiból: Simon Ferenc, Csűrös Pál, Mayer János; a székelyudvarhelyiből: Szabó András; a sepsiszentgyörgyiből: Péter Mózes, Végh Endre; a kolozsváriból: Dr. Török István, Kálmán János Dr. Imreh Sándor tanárok.

Egyházkerület közgyűlésünk, mint értesülünk, nov. 9-én fog kezdődni. A 10-én tartandó papszentelésen az ünnepi beszéd tartására Vajda Ferenc székelyudvarhelyi lelkész-esperes kéretett fel.

Az Egyetemes Konvent őszi ülését, mint hivatalosan értesítenek, báró Bánffy Dezső és Kun Bertalan püspök elnökök folyó évi október 22-ikére hívták össze Budapestre, a Lónyai-utcai ref. gimnázium nagytermébe. A Konvent legfőbb tárgyai a zsinati törvények végrehajtásával s főként az egyházi adó és lelkészi nyugdíjintézetrel vannak kapcsolatban.

Papválasztás Alsószófalván. Az ifj. Péter Károly esperes eltávoztával megüresedett alsószófalvi papi állomást folyó hó 18-án töltötte be az egyházközség. A választásból Koszorus István szamosújvári fegyintézeti lelkész került ki győztesen. Gratulálunk az egyházközségnek és új papjának!

Zágoni egyházközségünkben, mely korábban úgy hívei magas intelligenciájánál, mint papjai előkelőségénél fogva legkiválóbb egyházközségeink közé tartozott, most folynak a régen huzódó papválasztási mozgalmak. E mozgalmat — mint írják — a napokban politikai pártmozgalmak szorították háttérbe. Megalakították ott a függetlenségi pártot a főispán részvételével s elnökévé a hatalmas református községben megválasztották a — *kath. plebánost*. A politikai Zágon községet tehát a *kath. plebános* vezeti. Vajjon ki vezeti és milyen sikerrel a ref. papválasztási mozgalmat? Zágoni reformátusok: vigyázzatok, hogy kit választatok ref. papnak! Az idők gonoszak!

HIVATALOS RÉSZ.

198—1907. elülj. sz.

PÁLYÁZAT

rendes tanári állásra.

A zilahi ref. Wesselényi-kollegium főgimnáziumánál betöltendő egy rendes tanári állás.

Javadalma 2400 korona s a kollégiumban megfelelő lakás, avagy 480 kor. szállásbér, 5 izben 200—200 kor. korpótlék, továbbá mindenkor a megfelelő állami fizetékiegészítés.

A választást a f. évben tartandó egyházkerületi közgyűlés eszközli, de a tanszék csak 1908. szeptember 1-én lesz elfoglalandó.

E tanszékre csak latin—görög nyelvi szakra képesített református vallású okleveles tanárok, vagy tanárjelöltek pályázhatnak.

A megválasztott tanár kötelezett tagja az országos tanári nyugdíjintézetnek.

A születési, képesítési, eddigi tanulmányt és szolgálatot, haekötelezettségi viszonyt és egészségi állapotot feltüntető okmányokkal felszerelt pályázatok a zilahi Wesselényi-kollegium igazgatójához adandók be a f. évi október 20-ig.

Kelt az erdélyi reform. egyházkerület igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1907. szeptember hó 19-ik napján tartott üléséből.

Br. Bánffy Dezső,
elnök.

Dr. Kálmán János,
tanügyi előadó.

352—1907. elj. jkv. sz.

PÁLYÁZAT

rendes tanári állásra.

A székelyudvarhelyi államilag segélyezett ev. ref. főgimnáziumnál egy megüresedett tanszék a folyó évi egyházkerületi közgyűlés által rendes tanárral fog betöltetni. Ezen tanszékre a magyarból és németből képesített középiskolai tanárok és tanárjelöltek pályázhatnak. Égyenlő minősítés mellett előnyben részesülnek azok, akik a főgimnáziumban mint rendkívüli tantárgyat a francia nyelvet is tanítani képesek és képesek.

A tanszék javadalma évi 2400 korona fizetés havi előleges részletekben és szállás természetben, vagy ehelyett míg lakás üresedik, 500 korona szállásbér, továbbá öt izben 200—200 kor. ötödéves korpótlék és szolgálati idősb-ségi sorrendben való előléptetés a 2800, 3200 és 3600 koronás fizetés fokozatokba s végül az állami fizetékiegészítésben részesülés igénye.

Az ötödéves korpótlék megállapításánál a hazai más középiskoláknál rendes tanári minőségben eltöltött szolgálati évek 10 esztendő keretén belül beszámíthatnak.

A megválasztott rendes tanár a nem állami tanárok nyugdíjintézetének jogos és kötelezett tagja.

Csak ev. ref. vallásuk pályázatait vétetnek figyelembe. A tanszékét 1908. szeptember 1-én kell elfoglalni.

Pályázók vallásukat, életkorukat, végzett középiskolai és egyetemi tanulmányukat, tanári képesítetttségüket, eddigi szolgálatukat, katonai kötelezettségi viszonyukat, testi épességüket és egészségi állapotukat igazoló okmányokkal felszerelt s a székelyudvarhelyi ev. ref. kollegium előljáróságához címzett folyamodványukat az intézet igazgatóságához 1907. október 20-ikáig nyújtásuk be.

Kelt Székelyudvarhelyt, az ev. ref. kollegium előljáróságának 1907. szeptember 15-én tartott üléséből.

Dr. Bodolla Gábor,
gondnok.

Kovács Dániel,
előlj. jegyző.